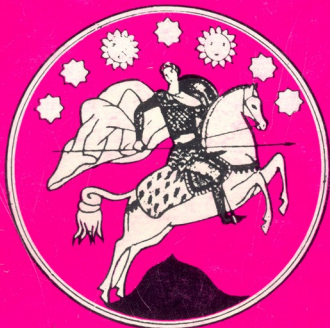

825
1987

I S S N : 0763 - 7247

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გუგაბი

ქართული პოლიტიკის პერიოდული ორგანო უცხოეთში

პარიზი

N° 13

PARIS

მაისი

1987

MAI

„თავისუფლებავ, შენ ხარ კაცთა ნავსაყუდარი,
შენ ხარ ჩაგრულის, წამებულის წმინდა საყდარი,
შენ ხარ მშვიდობა და სიმართლე ამა ქვეყნისა,
შენ ხარ აღმზრდელი ღვთაებამდე კაცთ ბუნებისა“—ი ლ ი ა

ა ღ დ გ ო მ ა

საქრისტიანო სამყარომ ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომის მისტერია წელს 19 აპრილს იზეიმა; მართლმორწმუნე ქრისტიანნო მამულიშვილნო! გილოცავთ ამ დიდებულ დღესასწაულს, სიმბოლოს სიცოცხლის განახლებისა და ადამიანის სულის უკვდავებისა. დაესწართ მრავალს ჯანმრთელნი და გულით მხიარულნი.

ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით! გიხაროდენ.

ჩ ვ ე ნ ი ე რ ო ვ ნ უ ლ ი დ ღ ე ს ა ს წ ა უ ლ ი
ო ც დ ა ე ქ ვ ს ი მ ა ი ს ო ბ ა

წლებანდელ 26 მაისს 69 წელიწადი სრულდება ჩვენი სამშობლოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის საჯაროდ გამოცხადების მომენტიდან. ჩვენი ხალხის საუკეთესო შვილთა თაობები მოუთმენლად ელოდენ, უგალობდენ, ნიადაგს უმზადებდენ ამ სანუკვარ ღღეს. ქართლის ღვიძლი ამაჟი შვილები არასოდეს არ შეურიგდებიან მასზე ხელყოფას, უცხოელ დამპყრობელთა მიერ ძალით თავს-მოხვეულ „კავშირებს“.

26 მაისობა ჩვენი უდიდესი ეროვნული დღესასწაულია. მასში განურჩევლად ყოველმაქართველმა უნდა დაიდოს წილი, განიწმინდოს ყოველგვარ ურთიერთ შურისა და მტრობისაგან

და განამტკიცონ ერთმანეთში ძმობა, ერთობა და სიყვარული დაე, ისევ ყვოდეს და იფურჩქნებოდეს 26 მაისის წინააღმდეგობის დამოუკიდებელი საქართველო!

14 აპრილი ჩვენი დედაენის დღეა

1978 წლის 14 აპრილს ქართველმა ხალხმა, რომლის წინა რიგებში კუთვნილად იდგა მისი ბრწყინველე ახალგაზრდობა, ერთსულოვნად გამოიჩინა უსაზღვრო ერთგულება და თავდადების მზადყოფნა დედაენისადმი, რითაც შესაძლებელი გახდა ქართული ენის კონსტიტუციური უფლებების წინააღმდეგ კრემლის მაშინდელი ხელისუფლების შემოტევის მოგერიება.

არანაკლები გულის ამჩქროლებელი იყო 1981 წლის 14 აპრილი, როცა, მიუხედავად მკაცრი აკრძალვისა და დაბრკოლებებისა, სვეტიცხოველში შეიჯარენ ახალგაზრდები და ანთებული სანთლებით ხელში დიდხანს გულმხურვალედ ლოცულობდნენ ქართველი ერისა და ქართული ენის მარადიულობისა და დიდებისათვის. ამ მგზნებარე მამულიშვილებმა გადაწყვიტეს, რომ 14 აპრილი დაწესდეს ჩვენი დედა-ენის დღედ. მათ მოწოდებაში ნათქვამი იყო: „**მოგმართავთ ყველ ქართველს ამ დღეს ლოცვით მოიხსენიოთ სამშობლო ჩვენი, ერი ჩვენი, და ენა ჩვენი. დაე, ამ დღეს თქვენს მიერ უფლისადმი საქართველოსათვის დანთებული სანთელი იყოს სიმბოლო ქართველი ერის უკვდავებისა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ!**“

მკითხველთა საყურადღებოდ: ქვემოთ ვბეჭდავთ ბ-ნ გივი შაორელის ლექსს, რომელშიც გვხვდება არქაული ლექსი ბგერა. ვინაიდან ჩვენს საბეჭდო მანქანას ეს ასო-ნიშანი არ გააჩნია, ჩვენ მის მაგივრად ვიხმართ საერთაშორისო ტრანსკრიფციას - j-ს, და შემდეგშიაც, საჭიროების შემთხვევაში, ჩვენ მუდამ ამ ნიშანს გამოვიყენებთ. რედაქცია.

I

წმიდაჲ ჯვარი ქრისტე იესოსი
ძლევაჲ არს მტერთაჲ საკურველი,
უსოთა სასოჲ*) უსასოესი,
ტივითმძიმეთა და მაშვრალთ საკურველი.

ძე ღვთისა, მარტოჲ, მხოლოდ შობილი,
ღმერთმანვე მოსცა კაცთა, მათს ცხორებად**,)
სულითა წმიდითაჲ აღმკობილი,
მართლიად სღვისა და დრკუთ***) განსწორებად.

მარადის ბრწყინვალე მნათი ციერი,
მეტრფეჲ გულთა და სულთ საწყურველი,
ჯვარი ქრისტესი, უქრობად ღვიერი,
ძლევაჲ არს მტერთაჲ საკურველი.

II

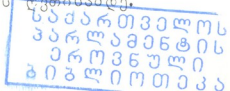
მოვედით თაყვან ვსცეთ ჯვარსა ვაზისა,
ნინოჲს მოძღვნილს იესუს ხარებად,
მსხვრეველსა კერპთა მთასა არმაზისა,
ივერთ კურთხევად და აღმსაარებად.

მოვედით თაყვან ვსცეთ ჯვარსა ქრისტესი,
ვითარცა იგია ძლევა საკურველი
მტერთაჲ ქართველთა, უსასოესი,
რვალი უდრეკი, მოწლედ****) სასურველი.

III

დიდება ჯვარსა, დიდება, დიდება,
ბოროტისა მძლეს, მხსნელსა კეთილისა,
ზეგარდმო მაღლი მისგან მოდინდება,
შარავანდელით გარემოსილისა.

ჯვარსა მას დიდება აწ და მარადის
და უკუნითი მიუკუნისამდე,
თვალნი აღვაპყროთ ზეშთა*****) ცის კარამდის
და ლოცვა წარვსთქვათ დედაჲს სულისამდე.

21568

დავითის და თამარის
სულთახმობის ლიელივი,
გრძნეულ სულის საფარი,
სათნოება ულევით;
ხარ სამშობლოს ფიქრთა დგმა,
წინაპრების სიბრძნის ხმა.

*

სულით ვარსკვლავიანი
მერჩულე და პეტრიწი,
ბანოვანი, სვიანი,
შემკობილი ლაყვარდ ცით,
გრძნობა რუსთაველისა,
მთელი ქართველ ერისა.

*

მტკვრის, კოროხის, რიონის
ცა, მთა, ბარი და ხევი
შენ გეკვრიან მირონით,
სიამით და კურთხევით;
სათნოება ულევით
ზეცას ნასადღურევი.

*

შენ გეკვრიან ლოცვებით
ქართლის ტაძარ-კოშკები
და, გამლელი დროშებით
გიგალობენ ცის ხმები;
ვაშა, შენს ამ მზეობას,
შენს ამ გრძნობის ზეობას.

*

თუმც შენ გწვავდა ოსმალის
მღვრიე სულის ბურანი,
სპარსის დაშნა უწყალო,
ყველა ერთად ჟურანით
იდგა კვდომა, ვაება,
მძორი გრძნობის აგება.

მაგრამ დარჩი უღმრთე
სულით, გულით მარადის,
მაისის ცით ნაკმევი
სურნელემა მზე-ვარდის;
ვაშა შენს ამ მხნეობას,
შენს ვაჟკაცურ სერობას.

*

ოცდაექვსი მაისი,
ქართლის ცა და ყამირი,
ათას გზების აისი,
ფერთა ბზობის საფარი,
ქართლის დედის შვენება,
დიდება შენს ხსენებას.

*

დღეგრძელობდე მარადის,
ვით სამშობლოს ხარება,
წმინდა ნინოს პალატის
ნათლისცემის შვენება,
ჰიმნი თავისუფლების,
ყველა კეთილ გრძნობების.

*

ოცდაექვსი მაისი
ქართლის მზე და მთოვარე,
ვით ცხოვრების აისი
ღვთის სამეფოს ვაღარე;
მღერი ქართლის დიდებას
ქვეყნად მის უკვდავებას.

გიორგი ტოგონიძე
პარიზი. 26 მაისი 1948.

საბჭოთა რუსეთ-საქართველოს ხელშეკრულებების
სამოცდაშვიდი წლისთავი

[რადიო „თავისუფლება“-ს გადაცემიდან]

დღეს, 7 მაისს, სრულდება საბჭოთა რუსეთ-საქართველოს ხელშეკრულებების 67 წლისთავი. ამ ხელშეკრულებების დადებას წინ უსწრებდა ქართველი ერისთვის სანუკვარი დღე - 1918 წლის 26 მაისი როცა, მეფის რუსეთის 117 წლიანი ბატონობის შემდეგ, კვლავ გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა. დამოუკიდებლობის აქტი, რომელსაც ხელი მოაწერა საქართველოს ეროვნული საბჭოს ასმა წევრმა, მთავრობის სასახლის თეთრ დარბაზში ტრიბუნიდან წაიკითხა ახლადშობილი საქ - ს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარემ, ნოე ჟორდანიამ. დამოუკიდებლობის ამ აქტში, სხვათა შორის, ვკითხულობთ:

„...საქ - ს ეროვნული საბჭო, 1917 წლის ნოემბრის 22 - ს არჩეული საქ - ს ეროვნული ყრილობის მიერ, დღეს აცხადებს:

1) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქ - ო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა. 2) დამოუკიდებელი საქ - ოს პოლიტიკური ფორმა დემოკრატიული რესპუბლიკა არის. 3) საერთაშორისო ომიანობაში საქ - ო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა. 4) საქ - ს დემოკ. რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით კი მოსაზღვრე სახელმწიფოებთან და ერებთან...“

საქ - ს დემოკ. რესპუბლიკამ, მოკლე დროის მანძილზე, მართლაც დაამყარა კეთილი ურთიერთობა თავის მეზობლებთან და მსოფლიოს მრავალ სახელმწიფოსთან. საქ - ს დამოუკიდებლობა დე ფაქტოდ და დე იურედ იცნო მსოფლიოს ოცმა სახელმწიფომ, მათ შორის: თურქეთმა, საფრანგეთმა, დიდმა ბრიტანეთმა, იტალიამ, ბელგიამ, იაპონიამ და გერმანიამ.

1920 წლის 7 მაისს მოსკოვში ხელმოწერილი იქნა საზავო ხელშეკრულება საბჭ. რუსეთსა და საქ - ს შორის. ხელშეკრულება, რომელსაც საქ - ს მხრიდან ხელი მოაწერა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის გამოჩენილმა წევრმა გრიგოლ ურატა-

- ხოლო რუსეთის მხრით, საგარეო საქმეთა სახალხო უწყის-სრის მოადგილე ლევ კარახანმა, —ოთხი ნაწილისგან შემდგომად: —უფლებამოსილებისა და ხელშეკრულების დადების ოქმი;
- თექვსმეტი მუხლისგან შემდგარი ხელშეკრულება;
- ოთხმუხლიანი სპეციალური საიდუმლო დანართი; და
- სამმუხლიანი „თანდართული დამატებითი შეთანხმება“.

ამ ხელშეკრულების პირველ მუხლში ვკითხულობთ:

“რუსეთის სოც. ფედ. საბჭ. რესპუბლიკის მიერ აღიარებული იმ უფლებიდან გამომდინარე, რომ ყველა ხალხებს გააჩნიათ თავისუფალი თვითგამორკვევის უფლება იმ სახელმწიფოდან სრულ გამოყოფამდე კი, რომლის შემადგენლობაშიც ისინი შედიან, რუსეთი უსიტყვოდ სცნობს საქ-ს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობასა და სუვერენობას და ნებაყოფლობით ამბობს უარს ყველგვარ სუვერენულ უფლებებზე, როგორც კი გააჩნდა რუსეთს ქართველი ხალხისა და საქართველოს ტერიტორიის მიმართ.“

ხელშეკრულების მეორე მუხლში კი ნათქვამია:

„ამ ხელშეკრულების პირველ მუხლში ჩამოყალიბებული პრინციპებიდან გამომდინარე, რუსეთი იღებს ვალდებულებას უარი თქვას საქ-ს შინაურ საქმეებში ყველგვარ ჩარევაზე.“

საიდუმლო დანართის პირველ მუხლში ვკითხულობთ:

“საქ—ო ვალდებულებას იღებს სცნოს საქ—ს ტერიტორიაზე მყოფი კომუნისტური ორგანიზაციების თავისუფალი არსებობისა და საქმიანობის უფლება, კერძოდ: კრებების თავისუფალი მოწოდებისა და თავისუფალი გამომცემლობების, მათ შორის, ბეჭდვითი ორგანოების,— უფლება. ყველ შემთხვევაში, არ შეიძლება გატარებული იქნას რაიმე რეპრესიული ღონისძიებები, როგორც სასამართლო, ისე ადმინისტრაციული ხასიათის, კერძო პირების მიმართაც, რომელთა საქმიანობა გამომდინარეობს კომუნისტური პროგრამის პროპაგანდა-აგიტაციისაგან ან კომუნისტურ პროგრამაზე დამყარებული პირებისა და ორგანიზაციების საქმიანობის მიმართ.“

რუსეთ-საქართველოს ხელშეკრულება საქართველოში გამოქვეყნებული არ ყოფილა საბჭოთა პერიოდში. იგი მოხსენებულია „საქ-ს ისტორიის ნარკვევებში“, ისე, რომ აშკარად სჩანს ქართველ კომუნისტთა ძირგამომხრელი საქმიანობა, მიმართული არა მარტო არსებული წესწყობილებისა და მთავრობის წი-

ნააღმდეგ, არამედ საერთოდ საქ. დამოუკიდებლობისა და სახელმწიფოებრიობის მოსპობისაკენ. „საიდუმლო დანაშაულებები“ სახებ „საქ. ისტორიის ნარკვევები“ გვამცნობს, რომ: „მენშევიკური მთავრობა იძულებული გახდა, პიველ ხანებში მაინც, ამ ხელშეკრულების ერთგული ყოფილიყო. პატიმრობიდან გაათავისუფლეს 900-მდე კომუნისტი. კომუნისტურ ორგანიზაციებს ლეგალური საქმიანობის უფლება დართეს...“

აქ ჩვენის მხრით აღვნიშნავთ, რომ ამ საიდუმლო დანაშაულის გამო საქ. ეროვნულმა ოპოზიციამ სასტიკად გააკრიტიკა საქართველოს მთავრობა, ოპოზიციამ, რომელიც იცავდა საქართველოს კომუნისტთა გავლენისაგან. მაგრამ ერთი რამ ცხადია, საქ-ს მთავრობა იცავდა თავის მიერ ხელმოწერილ ხელშეკრულებას, რითაც მან ძლიერად დაასუსტა კომუნისტური გავლენა საქართველოში. ამას ადასტურებს ფილიპე მახარაძის წერილი (საიდუმლო), რომელშიც აღნიშნავს, რომ: „1921 წლის დასაწყისში, ე.ი. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისას, ჩვენი პარტიული ორგანიზაციების მდგომარეობა საქ-ში მეტისმეტად უნუგეშო იყო, რაც შედეგი იყო იმ ლეგალიზაციისა, რომელიც გამოცხადდა საბჭ. რუსეთსა და მენშევიკურ მთავრობას შორის დადებული ხელშეკრულების ძალით.“

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თვით „ს. ი. ნარკვევებში“ აღიარებულია, რომ საქ. დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა ერთგული იყო მისმიერვე ხელმოწერილი ხელშეკრულებისა. ამას ვერ იტყვიან საბჭ. მთავრობაზე, ლენინის მეთაურობით, რომელმაც უხეშად დაარღვია საქ-სთან დადებული ხელშეკრულება, როცა, 1921 წლის 11 თებერვალს, წითელმა არმიამ ხუთი მხრიდან გადალახა საქ-ს სახელმწიფო საზღვრები და უთანასწორო ომში კვლავ დაიპყრო ახლად დაარსებული საქ-ს დემოკრატიული რესპუბლიკა, ჩვენს სამშობლოში უცხო საბჭოთა ხელისუფლების დასამყარებლად.

დაბოლოს აღვნიშნავ, რომ მთელს საბჭ. კავშირსა, და ამით საქ-ში დაწყებული „გარდაქმნისა“ და „საჯაროობის“ პოლიტიკის პირობებში, მიზანშეწონილი იქნებოდა საბჭ. რუსეთ-საქ-ს 1920 წ. 7 მაისის ხელშეკრულების სრული ტექსტის გამოქვეყნება, რათა სიმართლე გაიგოს ყველა ქართველმა. დამოუკიდებლობის პერიოდის აღმოფხვრა შეუძლებელია ერის ისტორიული მენსიერებიდან.

საბჭოთა ორგანოების თვალში ჩვენც ალბათ იმ საშინელ ადამიანთა რიცხვში ვიქნებით, რომლებიც პრიმიტიული სიძულვილით არიან შეპყრობილნი საბჭოთა წესწყობილებისადმი და ყველგვარ პირობებში მისი უპირობო მტრები არიან. ჩვენ ამის შესახებ თავის მართლებას არ ვიკადრეთ, რადგანაც რეჟიმისადმი განწყობილება (მძულვარება თუ სიყვარული) ადამიანის და მოქალაქის ხელშეუხებელი უფლებაა. მაგრამ, როგორც არ უნდა იყოს ჩვენი ვნებათა დღევა საბჭოთა წესწყობილების მიმართ, მაინც არავინ ჩვენზე მეტად არ არის მოწადინებული მის გალიბერალებაში და მის გადემოკრატიულებაში და ამიტომ ყველ ნიშანს ამ მიმართულებით ჩვენ ყველთვის დიდი ჟურაღლებით ვეკიდებოდით წარსულში და ვეკიდებით დღესაც. როგორია ეს ნიშანი თუ ნიშნები გორბაჩოვის ხელმწიფებაში?

გამიჯნვარებულ საბჭოთა გეოგრაფიულ განედზე ოდნავ იგრძნობა გაზაფხულის ღვგობის მათუწყებელი სუსტი თბილი ნიავი, რომელიც შემდეგი ფაქტებით ცნატრდება:

1. საბჭოთა პრესაში შეიმჩნევა, თუმცა მოკრძალებული, ურთიერთ საწინააღმდეგო გამოსვლები.
2. საბჭოთა საინფორმაციო საშუალებებისათვის ტაბუს აღარ წარმოადგენენ სტიქიური უბედურებანი და კატასტროფები.
3. ხელოვნებაში საერთოდ და კინოში კერძოდ იგრძნობა მეტი თავისუფლება. მაგალითად, მოსკოვში მასიურად უჩვენებენ რეჟისორ აბულაძის კინოფილმ „მონანიებას“, სადაც სტალინის ავადმოსაგონარი პერიოდი ნაჩვენებია კარიკატურულ-ტრაგიკომიკურად და, რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, დაშვებულია ამ ფილმისადმი კრიტიკოსთა და უბრალო მაყურებელთა სხვადასხვაგვარი, ხშირად ურთიერთ საწინააღმდეგო დამოკიდებულებათა საჯაროდ გამომქლავება.
4. და ბოლოს, საერთაშორისო ურთიერთობაში, კერძოდ, ატომბირთვული შეიარაღების შეზღუდვა-აკრძალვის ფაქიზ და რთულ საკითხებში გორბაჩოვი იჩენს უფრო მეტ მოქნილობასა და დინამიზმს, ვიდრე მისი წინამორბედები.

მიუხედავად ზემოდ თქმულისა, სერიოზული პოლიტიკური წრეები და მიმომხილველები სკეპტიკურად არიან განწყ-

ში და მას ხელს აწერენ საბჭოთა კავშირიდან გადმოსახლებულნი
ლი თუ გამოქცეული ცნობილი ოპოზიციონერები, საბჭოთა კულ-
ტურისა და მეცნიერების ისეთი წარმომადგენლები, როგორც
მაგალითად: ვასილ აქსენოვი, იური ორლოვი, ვლადიმერ ბუკო-
ვსკი, იური ლიუბიმოვი, ლეონიდ პლიუშჩი და სხვანი. ინტე-
რესს არაა მოკლებული ის ფაქტიც, რომ მოსკოვის პრესამ
დაუყოვნებლივ გამოაქვეყნა ეს განცხადება და ლანძღვა და
ქირღვაც არ დააკლო. გ უ შ ა გ ი.]

ამ ბოლო დროს მოსკოვიდან მომდინარე ამბების ნიაღვარი
ბევრი პატიოსანი ადამიანის გაკვირვებასა და დაბნეულობასაც
კი იწვევს, როგორც დასავლეთში, ასევე აღმოსავლეთშიც. ნუ-
თუ დადგა ჩვენს ისტორიაში ის შემობრუნების მომენტი, რომ-
ლისთვისაც მხოლოდ ლოცვა შეიძლებოდა? მომენტი, რომელიც
ნიშნავს დევნა-შევიწროების, საერთაშორისო დაძაბულობის შე-
წყვეტას, და სილატაკის ბოლოს მოღებას? თუ, ეს ისევე მხო-
ლოდ მცირეხნიანი გაღვობაა, ან „ტაქტიკური უკანდახევა
შემდგომი შეტევისათვის“, როგორც ეს ლენინმა განსაზღვრა
1921 წელს?

მართლაც და, რამდენიმე ყველაზე ცნობილი სამართალდამცველი
განთავისუფლეს, ჩვენდა სასიხარულოდ, ციხეებიდან, ბანაკები-
დან და გადასახლებებიდან. ვესალმებით რა ამგვარ ქესტს, არ
შეგვიძლია არ აღვნიშნოთ, რომ ამგვარი არჩევითი შემწკლე-
ბლობა კარგადაა გაანგარიშებული იმისათვის, რომ მინიმალუ-
რი დათმობებით მაქსიმალური შთაბეჭდილება იქნეს მოხდენი-
ლი. თუ საჭოთა ხელისუფლებამ მართლაც შეცვალა თავისი და-
მოკიდებულება ადამიანის უფლებათა პრობლემისადმი, როგორც
იგი ამტკიცებს, და თუ მან გადაწყვიტა რეპრესიებიდან, რო-
გორც საბჭოთა კავშირში თავისუფალი აზრისადმი კონტრო-
ლისაგან, ხელის აღება, მაშინ რატომ არ მოახდინა მან უბრა-
ლოდ სინდისის ყველა ტუსაღის ამნისტია, იმის მაგივრად, რომ
ეს პროცესი მთელი წლით გაეჭიანურებინა, მათი ყველაზე ცნო-
ბილი ნაწილის თანდათანობითი განთავისუფლებით?! რატომ არ
გვესმის, საბჭ. კავშირში გასწორების ყველაზე საშინელი მე-
თოდის, —ფსიქიატრიული რეპრესიების დაგმობის შესახებ გან-
ცხადება? რატომ არ იგრძნობა პროგრესი ემიგრაციის საკითხში,

რომელსაც აწ გარდაცვლილი რეაქციონერი ბრეჟნევი უშვებდა?

მეტ-ნაკლებად ასეთსავე ცვლილებებსა აქვთ ადგილი საბჭო-ცხოვრების სხვა სფეროებშიც, რაც საკმაოდ საფუძვლიან უნდობლობას ბადებს. უდავოდ, გაუმჯობესების მანიშნებელია ის ფაქტი, რომ საბჭ. ხელმძღვანელობა აღიარებს რადიკალურ ეკონომიკურ რეფორმათა აუცილებლობას, მაგრამ საკითხავია, თუ რამდენად შორს წავა ეს რეფორმები. ამის თაობაზე მხოლოდ ვარაუდების გამოთქმა თუ შეიძლება.

ჩვენ უსათოდ მივესალმებით საბჭ. ხელმძღვანელების საჯაროდ გამოთქმულ სურვილებს, ავღანეთიდან ჯარის გაყვანის თაობაზე, სადაც ჩვენს თანამემამულეთ აიძულებენ მონაწილეობა მიიღონ სამოქალაქო მოსახლეობის ხოცვა-ჟლეტვაში, მაგრამ ის პირობები, რომელთაც საბჭ. მთავრობა ავღანეთის პრობლემის მოსაგვარებლად აყენებს, მხოლოდ აძლიერებენ ექვებს მისი განზრახვის გულწრფელობაში. თუ საბჭოთა მთავრობას მართლაც სურს ომის შეწყვეტა, რატომ უბრალოდ არ გაჰყავს ჯარი იქიდან ყველგვარი წინაპირობებისა და გრძელვადიანი განრიგის გარეშე? და თუ მას სურს ავღანეთის პრობლემის პოლიტიკური გზით მოგვარება, მაშინ რატომ არ იძლევიან პატიოსანი და პირდაპირი არჩევნების ჩატარების საშუალებას მკაცრი საერთაშორისო კონტროლის პირობებში? ამგვარი არჩევნები ხომ წარმატებით ჩატარდა ზიმბაბვეში და, არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ, სალვადორში, ასე თუ ისე მსგავს პირობებში.

მისასალმებელია აგრეთვე გორბაჩოვის განცხადება, საბჭ. კავშირში მცხოვრები ხალხების გრძნობებისა და ტრადიციებისადმი ანგარიშის გაწევის საჭიროების შესახებ. სამწუხაროდ, მის მიერ გაკეთებული დამატებები აუფასურებენ ამ განცხადებას. ყაზახეთში ამ ცოტა ხნის წინად მომხდარო ამბები ადასტურებენ ამას.

შეიძლება ითქვას, რომ ყველაზე მეტ გავიგნებასა და დაბნეულობას იწვევს საჯაროობის, გულახდილობისა და კულტურული გაღვობის პოლიტიკა საბჭ. კავშირში. საჯაროობაში იგულისხმება რაღაც საზოგადოებრივი დისკუსია, რომელშიც ყველას შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს მისი მრწამსისადა

მიუხედავად დენის ზღის გარეშე. საჯაროობის მოთხოვნის ხელშეწყობა უფლება: იყო ინფორმირებული და ასევე სხვებს მი-
აწოდო ინფორმაცია, რაც გამომდინარეობს ხელისუფლებისად-
მი საზოგადოებრივი კონტროლის აუცილებლობის პრინციპები-
საგან. საჯაროობის განვითარებას, როგორც ეს ჩვენ გვესმის,
გაცილებით უფრო შეუწყობდა ხელს ასლების გადამღებ მანქა-
ნებთან თავისუფალი დაშვება, ვიდრე საბჭოთა სინამდვილის
კრიტიკის ოფიციალური კამპანია. თუკი საბჭოთა ლიდერებს
სურთ გარკვეული საზოგადოებრივი ნდობის მოპოვება, მაშინ
ისინი უნდა შეურიგდნენ პარტიული კონტროლისაგან თავისუ-
ფალ რამდენიმე გამოცემას. ამ წერილის გამოქვეყნება საბჭო-
თა პრესაში იქნებოდა საჯაროობის შესახებ მათ განცხადე-
ბათა გულწრფელობის საუკეთესო დასტური.

ჩვენ მოხარულნი ვართ, რომ ისეთი გამოჩენილი რუსი
მწერლები, როგორებიც არიან გუმილიოვი და ნაბოკოვი, რეა-
ბილიტერებულნი იქნენ სიკვდილის შემდეგ და მათი წიგნები
ოფიციალურად გახდებიან ხელმისაწვდომი სამამულო მკითხვე-
ლებისათვის. სხვა, ნაკლებად ილბიანი მიცვალებულნი ჯერ
კიდევ ელიან თავიანთ რიგს, რომელიც დადგება ალბათ შემდ-
გომი კულტურული ღვობის პერიოდში. თუმცა ეს პრივილეგია
მხოლოდ გარდაცვლილებისათვის არსებობს, რომლებსაც უკვე
აღარ შეუძლიათ რაიმე მოულოდნელის არც თქმა და არც გა-
კეთება. როგორც ჩანს, ალბათ ამითივე აიხსნება საბჭოთა ხე-
ლისუფალთა გაძლიერებული ინტერესი სახელგანთქმული მიცვა-
ლებულებისადმი, რომელთა რეპატრაციაც მათ სურთ ამ მი-
ცვალებულთა სიცოცხლის დროს გამოთქმული სურვილების სა-
წინააღმდეგოდ, მაგალითად, შალიაპინისა და ტარკოვსკისა.

არსებობს ცნობები იმის შესახებ, რომ თითქოს საბჭოთა
მოხელეებმა მიმართეს დასავლეთში მცხოვრებ კულტურის ზო-
გიერთ გამოჩენილ მოღვაწეს სამშობლოში დაბრუნების წინა-
დადებით და ისე, როგორც მოხეტიალე შვილებს, დაპირდნენ,
რომ წარსული დავიწყებული იქნება. როგორც ჩანს, საბჭოთა
ხელისუფალნი ჯერაც უძღურნი არიან შეიგნონ, რომ ემიგრა-
ცია რაიმე ტრაგიკული გაუგებრობის შედეგად კი არაა, არა-
მედ რეჟიმთან ღრმა უთანხმოების, უთანხმოებისა იმ რეჟიმ-
თან, რომელიც უძღურია პატივი სცეს შემოქმედების თავისუ-

ფლებას. წარსულის დავიწყება შეიძლება, მაგრამ როგორ იქნება
 ნას დავიწყებული საყოველთაო პარტიული კონტროლი, განსაკუთრებით,
 თავისუფლების გემოს გაგების შემდეგ? მას ლენინის ორდენით ვერ შეცვლი.
 მაგალითად, ვინ უშლის მათ ჩვენი წიგნებისა და ფირების გამოქვეყნებას,
 ჩვენი ფილმებისა და სპექტაკლების ჩვენებას, ჩვენი მხატვრული ტილოებისა და ქანდაკებების
 გამოფენას? შეწყობების შეპირების ნაცვლად, რაც არავის არ სჭირდება,
 რატომ ამით არ დაიწყეს მათ მხოლოდ მოეთხოვებათ, რომ უბრალოდ
 გვერდზე გადგნენ და ხელი არ შეუშალონ მაყურებელს, მსმენელსა და მკითხველს
 საბჭოში, რომ თვითონ აირჩიოს, რაც მას მოსწონს. მხოლოდ მაშინ შეიძლება
 წარმოიშვას პატიოსანი დიალოგი ჩვენსა და ხელისუფალთ შორის,
 და არა საექვო მოლაპარაკებები საიდანღაც, შავი გასასვლელიდან.

ერთი წუთით წარმოვიდგინოთ, რომ ცხოვრებაში გატარდეს გორბაჩოვის ყველაზე გაბედული წინადადება: პარტიაში უფრო თავისუფალი არჩევნების შესახებ. ჩვენი „თეთრები“ ბოლოს და ბოლოს მიიღებენ თავისუფალ არჩევნებს თავიანთის, რომლებიც მოსახლეობის მხოლოდ შვიდ პროცენტს შეადგენენ. თუ მათ მართლა სურთ საბჭოთა სისტემის რადიკალურად შეცვლა,
 მაშინ საჭირო იქნება გაბატონებული იდეოლოგიის გადასინჯვით დაწყება, რის გარეშეც არავითარი გრძელვადიანი ფუნდამენტალური ცვლილებები საბჭოთა კავშირში არ და ვერ მოხდება. იდეოლოგიაა სწორედ ის დაბრკოლება საბჭო. სისტემისათვის, რომელიც არ აძლევს ქვეყანას საშუალებას, რომ გადაიხაროს უკიდურესად და მეტად ხანგრძლივი დროით. და თუ ამ იდეოლოგიის საბოლოო მიზნებისა და ძირითადი დებულებების ეჭვის ქვეშ დაყენება არ წარმოებს, მაშინ შორს გამიზნული სტრატეგია უცვლელი რჩება, უტოვებს რა ხელმძღვანელებს მხოლოდ ტაქტიკურ პრობლემებს. მათ შეუძლიათ აცხადონ გამყინვარება თუ გაღვობა, მაგრამ ზაფხული არასოდეს არ დადგება. მათ არ შეუძლიათ მშვიდობიანი ცხოვრება არც თავიანთ ხალხთან და არც მეზობლებთან მანამდე, სანამ მმართველი დოგმა უარყოფს კლასობრივ მტერთან მშვიდობის შესაძლებლობას. როგორი მშვიდობიანი თანაარსებობა შეიძლება ჰქონდეთ მათ ბურჟუაზიულ სამყარო-

სთან, თუ მათი ამოცანაა ამ სამყაროს დამარხვა? იძლევა ველოდოთ ქეშმარიტ დეტანტს, თუ დეტანტი არავითარ შემთხვევაში არ უარყოფს და ვერც უარყოფს კლასობრივი ბრძოლის კანონებს. ამის შედეგად, არ გვაქვს არც მშვიდობა და არც ომი; გვაქვს მხოლოდ მშვიდობისათვის ბრძოლა, რომელშიც უცილობელ კანონს წარმოადგენს ეგრედ წოდებული სოციალიზმის, პროგრესისა და ეროვნული განთავისუფლების ყველა ძალთა მიმართ საბჭოთა მხარდაჭერა. სანამ ორ სამყაროს შორის მიმდინარე ეს ისტორიული ბრძოლა გრძელდება, არავის არა აქვს უფლება იყოს დაკავებული თავისი საქმით. მოსახლეობა თითქოს დარაზმულია იდეოლოგიურ მეზობლთა ყვლად სახალხო ჯარში. ეს ტოტალური მობილიზაცია არ სცნობს არც ნეიტრალიტეტის უფლებას, არც საკუთარი სინდისის მოსაზრებებიდან გამომდინარე უარის თქმის უფლებას, რადგან მოქმედებს ფორმულა: ვინც ჩვენთან არ არის, ის ჩვენი მტერია. საბჭ. კავშირიდან გაქცეული სამოქალაქო პირიც კი გატოლებულია ომის დროს მტრის მხარეზე გადასულ ჯარისკაცთან (სისხლის სამართლის კოდექსის მესამე ნაწილის მეოთხე მუხლი.) შესაბამისად, ემიგრაციის სურვილს იხილავენ როგორც სახელმწიფოებრივ მოღალატეობას, იმათ კი, ვისაც აქვს უცხოეთში მოგზაურობის უფლება, გულმოდგენით არჩევენ ყველაზე საიმედოთა შორის, როგორც მზვერავებს.

თუ მათ მართლა სურთ ახალი ფურცლის გადაშლა ჩვენს ისტორიაში, მაშინ უნდა შესწავლიონ მეორე მსოფლიო ომის დროს განცდილი სახალხო ტრაგედიის ექსპლოატაცია პროპაგანდისტური მიზნით, უნდა გააუქმონ სამხედრო-პატრიოტული აღზრდის ბოროტი პროგრამა, რაც აუცილებელია ყოველი საბჭოთა სკოლისთვის და რაც შეიძლება შევეადაროთ „პიტლერიუნგების“ წვრთნას. გარდა ამისა, ხელი უნდა აიღონ საბჭ. საზოგადოების შემდეგი მილიტარიზაციისაგან.

ამის მაგივრად, მათ მოუწევთ ისტორიული სიმართლის აღდგენა საბჭოთა რეჟიმის მიერ ჩადენილ დანაშაულებათა შესახებ. მაგალითისათვის, როგორ უნდა ელოდონ ენთუზიზმის გამოჩენას ინდივიდუალური შრომითი საქმიანობის ნებადართულებასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით სოფლად, როცა კოლექტივიზაცია და ათი მილიონი გლეხის მკვლელობა არაა

დაგმობილი მმართველი პარტიის მიერ. ანდა, თუ ველაპაპა
 ებთ საჯაროობის შესახებ, როგორ უნდა ველოდოთ, რომ ეს
 სიახლე სერიოზულად იქნება მიჩნეული ისეთ პირობებში, რო-
 ცა, მაგალითად, 1968 წლის ჩეხოსლოვაკიის ოკუპაცია ჯერ
 კიდევ არაა დაგმობილი, როგორც საერთაშორისო დანაშაული.
 „პრალის გაზაფხული“ სხვას ხომ არაფერს წარმოადგენდა, თუ
 არა საჯაროობის პერიოდს ჩეხოსლოვაკიაში?! ეს მხოლოდ კა-
 ლამს მოყლილი ორი, შემთხვევით აღებული, მაგალითია, რო-
 მლებიც ადასტურებენ, რომ მთავრობასთან ხალხის შერიგები-
 სათვის სრულებით არაა საკმარისი ციხეებიდან რამდენიმე ათ-
 ეული პატიმრის განთავისუფლება, რომლის დაპატიმრება სინა-
 მდვილეში არც იყო საჭირო.

საბჭო. კავშირი მძიმედ დაავადმუფებული ქვეყანაა; იმდენად
 მძიმედ, რომ ბელადებიც კი გახდნენ იძულებულნი ხელი აეღოთ
 70-წლიანი მღუმარებისგან, რადგან მათ საბჭოთა ხალხის
 ნდობა სჭირდებათ. თუმცა, ჯერ მათ თვითონ უნდა ისწავლონ
 საბჭოთა ხალხებისადმი, მსოფლიოსადმი ნდობა; მათ უნდა ის-
 წავლონ საზოგადოებრივი აზრისადმი ნდობა იმდენად, რომ
 აღიარონ თავიანთი პასუხისმგებლობა ჰააგაში დაფუძნებული
 საერთაშორისო სასამართლოს მიმართ, სტრასბურგში ადამიან-
 თა უფლებების სასამართლოს მიმართ, სადაც დაზარალებულ
 მხარეს შეეძლება მოითხოვოს ზარალის ანაზღაურება, მაგალი-
 თად მორიგი ჩერნობილის შემდეგ. ისინი უნდა გახდნენ თანა-
 ტოლები თანატოლთა შორის და არა ნათელი მომავლის მოდე-
 ლები.

ახლა უმეცრისთვისაც კი ცხადია, რომ მცდარია ჯვლაზე
 მოწინავედ გამოცხადებული ის მეცნიერება, რომლის საფუძვე-
 ლზეც სამოცდაათწლოვანმა მმართველობამ გააჩანაგა მსოფლი-
 ოს ერთ-ერთი უმდიდრესი ქვეყანა. თუ კი, როგორც აღიარა
 გორბაჩოვმა, ვერც ერთმა ბელადმა ვერ შესძლო ლენინის შე-
 მდეგ ცხოველმყოფელი გაეხადა ეს მეცნიერება, მაშინ იქნებ
 დროა რაიმე სხვა მეცნიერების მოსინჯვა? ხომ თვით ლენინი
 ამბობდა, რომ მხოლოდ პრაქტიკა შეიძლება იყოს თეორიის სა-
 ბოლოო გამსჯელიო. მაგრამ გაუძლებს კია დრომოკმული თეო-
 რია დღევანდელ პრაქტიკას? სწორედ ამაშია საქმე.

„უღირსებო კაცი“)

ეროვნული

ბიბლიოთეკა

საუბრის დაწყება შორიდან მომიწევს და მკითხველს ვთხოვ, მოთმინებით აღიქვრვოს.

1976 წლის 25 ივნისის „ლიტერატურულ საქართველოში“ კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ „კოლხეთის ცისკრის“ ახალი თავი გამოაქვეყნა. თითქოს ეს რომანი დიდხანია დასრულებულია და ახალი თავის დამატება ერთგვარად მოულოდნელიც იყო მკითხველისათვის. თავად ავტორმა კი ეს ფაქტი ასე განმარტა: „არის მწერალი სიკვდილამდე რომ ვერ დაშორდება ვერც ერთ თავის ქმნილებას. უსრულობის, უკმარისობის მტანჯველი გრძნობა არ ეყრება მის სულს და უჭირს წიგნთან გამოთხოვება. შეიძლება ეს იმიტომ ხდება, რომ სათქმელი ბოლომდე არ ითქვა თავის დროზე. ან იმიტომ, რომ დამცხრალი გული უკეთესად ხედავს, სად რა ნახტომი შეეშალა სიტყვას. სად რა საღებავი დააკლდა სურათს, გესმის მათი ძახილი და რა გული გაგიძლებს, შემწეობა არ აღმოუჩინო... მთელი ჩემი ცხოვრება მე ამ ჯგუფის მწერლების კვალზე ვდგავარ.“

მართალია, ამ განმარტებაში ძირითადად მხატვრული სრულქმნის საკითხია გამოყოფილი, მაგრამ ორი დამაფიქრებელი ფრაზაცაა ნათქვამი – პირველი, „სათქმელი ბოლომდე არ ითქვა თავის დროზე“ და, მეორე, „დამცხრალი გული უკეთესად ხედავს...“ ამას უნდა დავსძინო ისიც, რომ ახალი თავის გამოქვეყნებამ ძირეულად შეცვალა „კოლხეთის ცისკრის“ ზნეობრივი ატმოსფერო. მკითხველს გავახსენებ, რა მოხდა.

კულაკ ბარნაბა საგანელიძის ქალიშვილი თალიკო სოფლის კომკავშირის უჯრედის მდივანს ბაჭუა ვარდოსანიძეს სთხოვს-კომკავშირში მიმიღეთო. ბაჭუა თალიკოს შეჰპირდა ამ თხოვნის განხილვას, ოღონდ ულტიმატუმი წაუყენა – „თუ ჩვენთან ყოფნა გინდა, მაშინ ერთხელ და სამუდამოდ უნდა ჩამოშორდეთ იმ პირსისხლიან კაპიტალიზმს!“ თალიკო დაიბნა, ვერ მიხვდა, რა კავშირი ჰქონდა კაპიტალიზმთან და როგორ უნდა ჩამოშორებოდა მას. ამიტომ გაუბედავად ჰკითხა ბაჭუას – „მითხარი რაფერ და...“, რაზეც კომკავშირის უჯრედის მდივანმა კატეგორიულად უპასუხა – „მამაშენს უნდა გაეყარო!“ თალიკომ თვალები დააჭყტა და დაბნეულმა იკითხა – „მამაჩემი რა შეაშია?!“ ქალის გაუგებრობით ვაბრაზებულმა ბაჭუა

21568

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ვარდოსანიძემ აუხსნა: „— შუაშიც არის, თავშიც და ბოლოშიც! შენ თუ ფიქრობ, კაპიტალიზმი მარტო ინგლისში არისო, ძალიან შემცდარხარ! აბა, ვინ არის, გოგო, მამაშენი, ბარნაბა საგანელიძე! ჩაგრულთა კლასის მკვლეველი და სისხლის მწოველი ბობოლა! გაეყარე, გადმოდი ჩვენს ბარკადებზე და ბაჭუა ვარდოსანიძე მოგიკვდეს, თუ შენი განცხადება ხელახლა არ განიხილოს ჩვენმა უჯრედმა.“

ახლა დააკვირდით, როგორ მიიღო თალიკომ ბაჭუა ვარდოსანიძის სიტყვები. „მექიმ თვალი მოატანა, რა საშინელი სინანულის ღიმილმა დაუვრია ტუჩ-პირი საგანელიძის ქალს. ეს რა უთხრა ამ ბიჭმა, ვისთანაც ერთად სკოლაში სწავლობდა, გაყვითლებსაც ერთად ამზადებდნენ, თამაშითაც ერთად თამაშობდნენ... ეს კი რას მეუბნება! ნუთუ შეიძლება ასეთი რამ გააგონო ადამიანის ყურს!“ კომკავშირის უჯრედის მდივანს კი თალიკომ ასე უბასუხა: „— ენა რაფერ მოგიბრუნდა, ბაჭუა, ამის სათქმელად! შენ რომ იცოდე, მამაჩემს როგორ ვუყვარვარ, გავეყრები კი არა, ქალამნის ძირად დავედები! არა, ბაჭუა, ასო-ასოდ რომ ამკუწონ, მე მაგას ვერ ვიზამ! ესეც არ იყოს, ისეთი ადამიანი რად გინდათ, ბიჭო, მშობელ მამას რომ გადაუდგება! დღეს მამას გადაუდგება, ხვალ თქვენ გიღალატებთ! მამაზეციერს არ დაინდობს! კარგად ბრძანდებოდეთ!“

ცხადად ვხედავთ, რომ ზნეობრივად აჯობა და დაამარცხა თალიკომ ბაჭუა ვარდოსანიძე. მაგრამ ამ ეპიზოდს არ აქვს მხოლოდ ერთ კონკრეტულ რომანში აღწერილი კონკრეტული შემთხვევის ღირებულება. იგი გაცილებით ფართოა და მრავლის მომცველი.

მივაქციოთ ყურადღება ორ გარემოებას. პირველი, თალიკო ზნეობრივი კრიტერიუმით დაუპირისპირდა არა მარტო ბაჭუა ვარდოსანიძეს, არამედ ოციანი წლების პროლეტმწერლობაში გაბატონებულ მორალურ მოთხოვნილებას. მეორე, თალიკოს ზნეობრივი სიმაღლით უნდა გაიზომოს „კოლხეთის ცისკრის“ მთავარი პროტაგონისტის მექი ვაშაკიძის საქციელი.

პროლეტმწერლის სევასტი თალაკვაძის რომანში — „გადასასვლელი“ (გამოცემულია 1933 წ.) — საშუალო გლეხი გლახუნ ზვი-ადაძე კოლექტივიზაციის წინააღმდეგია. მას ორი ქალიშვილი ჰყავს — თინა და ოლღა. ისინი კოლექტივიზაციის მომხრენი

არიან. მამასა და შვილებს შორის ბრძოლაა. როცა გლახუნ ზვიადაძემ კულაკურ შეთქმულებაში მონაწილეობა მიიღო, იგი შვილმა, თინამ, გასცა. ამის გამო ბოლშევიკი პორფილე ეუბნება ანდრო კარსანიას, კოლექტივიზაციის ერთერთ ორგანიზატორს: „...თინა საუცხოვო ტიპია ბოლშევიკის. იცი, რა მითხრა: ბაიაშვილი მამაჩემს მეგობრობს ძალიანო. მამაჩემი კი ფარული მენშევიკია და ჩვენი მტერიაო. ეს მე აქამდის მინდოდა განმეცხადებინა, მაგრამ ამ უბედურებამ მომიწრო (თინა კულაკებმა დასჭერეს - ა. ბ.) და ველარ შევძელი. ახლაც როგორც გამოვეწერები, ცეკას მინდა ვუთხრა ჯველაფერი. ამიტომ ჩქარობს გამოწერას საავადმყოფოდან.“ თინა აღშფოთებულია იმით, რომ მამამისი გლახუნ ზვიადაძე ბაიაშვილმა არ დააჭერინა. ამიტომ კრებაზე თინა ბაიაშვილს ამხელს, როგორც ინტრიგანს: „ - იგი, ამხანაგებო, ჩემს მენშევიკ მამას, რომელთანაც მე მუდამ დავაში და ჩხუბში ვარ, მეგობრობს და ამას წინაღ მას (თინას მამას - ა. ბ.) გეპუემ ხელი სტაცა დასაჭერად, ბაიაშვილმა ხელი დააფარა და იხსნა.“

როცა თინას გამცემლობა ანდრო კარსანიას მოხუცმა დედამ გაიგო, არ მოეწონა ეს და შვილს უთხრა: „ - მაგრამ ის ვიღაც თინა ყოფილა, მამის წინააღმდეგ წასვლას და მტრად გამოცხადებას მე თქვენსავით ვერ მოგუწონებ, როგორც შვილს. ესაა მისი კაი ქალიშვილობა?“ დედის ასეთი ჩამორჩენილობის გამო ანდრო კარსანია სირცხვილით დაიწვა და მოხუცი ქალი დაარია: „ - შენთვის ძნელია ახლა გაიგო ჩვენი კლასობრივი ბრძოლის საიდუმლოება, მისი პრინციპი, პოლიტიკური ბრძოლის ლოგიკა და დაუნდობლობა“.

ამგვარი ზნეობის მქადაგებელი ბევრი ეპიზოდის ამოწერა შეიძლება პროლეტმწერლების თხზულებებიდან, მაგრამ ამ ჯერად ეს ერთიც კმარა.

ზემორე ციტირებული ორი ეპიზოდის შედარებით უკვე შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნა. ოცი-ოცდაათიანი წლების მოთხოვნაა: „...თინა საუცხოვო ტიპია ბოლშევიკის, იცი, რა მითხრა: „ბაიაშვილი მამაჩემს მეგობრობს ძალიანო. მამაჩემი კი ფარული მენშევიკია და ჩვენი მტერიაო.“

70-იანი წლების მოთხოვნაა: „...ისეთი ადამიანი რად გინდათ, ბიჭო, მშობელ მამას რომ გადაუდგება! დღეს მამას გადაუდგა, ხვალ თქვენ გიღალატებთ! მამაზეციერს არ დაინდობს!“

მაგრამ ძალიან გვიან ხომ არ მოხდა უზნეობიდან ზნეობითობისაკენ შემობრუნება? ძალიან გვიან ხომ არ გავგებხენდა ის ეთიკური მცნება, რაც ორი ათასი წელიწადია იცის კაცობრიობამ და რისი დავიწყება და უარყოფა გვინდოდა? ვგონებ, რომ გვიან მივხვდით იმ სიბრძნეს, რასაც იოანე მოციქულის პირველი ეპისტოლე (4; 20) გვეუბნებოდა:

„უკეთუ ვინმემ თქვას, ვითარმედ მიჟუარს ღმერთი და ძმაი თუისი სძულდეს, მტჟუარ არს, რამეთუ რომელსა არ უჟყარდეს ძმაი თუისი, რომელი იხილა, ღმერთი, რომელი არ უხილავს, ვითარ ძალ-უც შეჟყარებად?“

რაკი ზნეობრიობისაკენ მობრუნება აუცილებელი გახდა, ბუნებრივია ისიც, რომ ამა თუ იმ პერსონაჟის ქმედება-საქციელი ეთიკურ-მორალური თვალსაზრისით გავზომოთ.

„კოლხეთის ცისკრის“ მთავარი პროტაგონისტი მეჭი ვაშაკიძე უპატრონო, უსახლკარო, ოხერ-ტიალი ყაწვილი იყო, მაგრამ უაღრესად პატიოსანი და უეშმაკო. როცა ჭიდაობის დროს ვერაგმა ხაჟომიამ მხარზე უკბინა და მზაკვრობით დაჯაბნა, ვერცკი თქვა ეს. ვერ ამხილა ხაჟომიას უკუღმართობა. მხოლოდ უკან დასდევს და ერთს ეხვეწება, ისევ დამეჭიდეთ. ამ უთქმელმა და დაჩაგრულმა ბიჭმა ახალგაზრდობა ერემო პირტახიასა და ბარნაბა საგანელიძის მოჯამაგირეობაში გაატარა. მერე, ტარასი ხაზარაძის მზრუნველობით, იგი კომუნაში მიიღეს. აქედან დაიწყო მისი შეცვლა. არა მარტო სოციალურად გათავისუფლდა, არამედ. ზნეობრივადაც გადასხვაფერდა. ეს ფერისცვალება მკაფიოდ მაშინ გამოვლინდა, როცა ბარნაბა საგანელიძეს, როგორც კულაკს, ქონების ჩამორთმევა გადაუწყვიტეს. ქონების შესანარჩუნებლად ბარნაბამ ეშმაკობას მიმართა: ნივთები ურემზე დააწყო. ზევიდან ლეიბ-საბანი გაშალა და „ავადმყოფი“ თალიკო დააწვინა. დასახმარებლად მეჭის მოუხმო: როგორმა „სნეული“ თალიკო ქუთაისში ჩაიყვანო. ბარნაბა აგრე ვარაუდობდა: მეჭი ხელისუფლების კაცია და ურემზე ეჭვს არავინ მიიტანსო. თან ისიც იცოდა: მეჭის თავდავიწყებით უჟყარდა თალიკო და ქალის ქუთაისში ჩაყვანაზე უარს არ იტყოდა.

ურემმა, რომელზეც თალიკო იწვა და წინ მეჭი მიუძღოდა, ქალაქისაკენ გასწია. გზაზე მათ ხაჟომია წამოეწია. ხაჟომი-

ას დაუდევრობამ და სულწასულობამ ბარნაბა საგანელიძეს სიადუმლო გასცა. მექი ყველაფერს მიხვდა. მტკიცედ გადაწყვიტა: კულაკისათვის ქონება აღარ გაეტანებინა და იგი ხელისუფლებისათვის ჩაებარებინა. თავგამეტებით ეძგერა მექი ხაყოშიას, სარმა გამოჰკრა და მიწაზე დააგორა. იგი ზურგზე მოექცა ხაყოშიას „საფეთქელში მუშტი ჩაჰკრა და უსულოდ მიაგლო“. თალიკოს რაღა უყო, ეს ზუსტად არ ვიცით. უკანასკნელად ეს მოხდა, რომ თალიკოს მძულვარებით შეხედა მექიმ, — მეზიზღებით, — უთხრა და გაეცალა ქალს. მერე ვხედავთ, მექის სოფელში მიჰყავს საგანელიძეების ქონებით დატვირთული ურემი, მაგრამ თალიკო არსად ჩანს.

ასე გაძარცვა მექი ვაშაკიძემ საგანელიძეების ოჯახი. იმას, რაც მექიმ გააკეთა სხვა სახელი არ ჰქვია და სიტყვა „გაძარცვა“ მკითხველს ნუ გააკვირვებს. უნდოდა თუ არა ეს მექის, გაცნობიერებული ჰქონდა თუ არა, რას სჩადიოდა, სულერთია, მან მაინც მძარცველის როლი შეასრულა. ბარნაბა საგანელიძე არ მალავდა ზღაპრულ, უთვალავ განძს. იგი აპირებდა იმის შენარჩუნებას, რაც ყველა ნორმალურ ოჯახს უნდა ჰქონდეს. ჩემს ამ სიტყვებს უკვე ის ადასტურებს, რომ ბარნაბა საგანელიძის ქონება ერთ ურემზე დაეტია. მაგრამ მაინც ნუ მენდობა მკითხველი და თავად რომანში ვნახოთ, რა წერია: — რა წამოიღეთო, — ეკითხება ხაყოშია თალიკოს. ქალი უპასუხებს — „ხალიჩები, ოქრო-ვერცხლი, ქურქელი, ტანისამოსი...“ ნუ დაგაბნევთ თალიკოს პასუხში ნახსენები ოქრო-ვერცხლიც. ცოტა ქვემოთ შევიტყობთ — რა ოქრო-ვერცხლია ეს. მექიმ „ხურჯინს ხელი მოუფათურა. მაღალკლიანი სურები შეიცნო, ვერცხლით მოქედილი ყანწები“. სულ ეს არის. ბარნაბა საგანელიძეს ჩვეულებრივი საოჯახო ნივთები ჰქონდა და მეტი არაფერი. იქნებ ეს მცირე ქონებაც ბარნაბა საგანელიძემ სხვას წაართვა ან უნამუსო გზით იშოვნა და ამდენად, ასე თუ ისე, სამართლიანად ჩაითვლება, თუ მასაც ჩამოართმევნ? არა, ბარნაბა მუშა კაცი იყო და, რაც ჰქონდა, ყველაფერი მწარე და მძიმე შრომით იყო შეძენილი. აი, საბუთიც რომანიდან: „ბარნაბას მძიმე, ხაოიანი ხელისგული დღეცისმარე მიწას ეფერებოდა, მიწაც გამგონი და მორჩილი იყო. ოცდასამი წელიწადი გავიდა, ქეიფში არ გაუთენებია, ძილში არ დაუღამებ-

ია, არც ქალის კაბას გამობმია: მიწის რჯული დროს ტარებდას უკრძალავდა“.

მე მგონია, ყველაფერი ნათელია, მაგრამ მთავარი მაინც ის არის, რომ მეჭი ვაშაკიძეს არ განუცდია არც კაცის მოკვლა და არც საყვარელი ქალის ოჯახის გაძარცვა. პირიქით, თავი გალალბებულად იგრძნო და დიდად კმაყოფილი დაბრუნდა სოფელში. ახლა მექის საქციელი შევადაროთ თალიკოს პასუხს. თალიკომ არ იკადრა ადამიანური ღირსება გაეცვალა შემოთავაზებულ შეღავათში. არ დაიმცირა თავი, არ გაემიჯნა ოჯახს და ამ გზით არ აიცდინა მოსალოდნელი სასჯელი. მას რომ სასჯელი ელოდა, ეს „კოლხეთის ცისკარშიც“ კარგად სჩანს და იმდროინდელი ყოფის ამსახველ სხვა მხატვრულ თუ დოკუმენტურ თხზულებებშიც. გაგახსენებთ ორიოდეს.

მარშალი ვასილევსკი მემუარებში გვიამბობს: ერთხელ სტალინმა მკითხაო, მამათქვენს ოთხი შვილი ჰყავს. ოთხივე კარგი მდგომარეობის მქონე. რატომ არ ეხმარებით მოხუც მამას, რატომ გაქვთ მასთან კავშირი გაწყვეტილი? ამის პასუხად ვასილევსკის უთქვამს: „...1926 წლიდან ყოველგვარი კავშირი გაწყვეტილ მშობლებთან. ასე რომ არ მოვქცეულიყავით, მაშინ, როგორც ჩანს, არა მარტო ჩვენი პარტიის რიგებში ვერ მოვხვდებოდით, არამედ მუშურ-გლეხური არმიის რიგებშიც კი საექვოა რომ მემსახურა“. (გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“ 1979 წ. 21 დეკემბერი). ვასილევსკის მამა მღვდელი იყო. ხუცესის შვილს სამუშაო რომ ემოვნა, აუცილებელი იყო სასულიერო წოდების მშობელზე უარი ეთქვა. მარშალი თურმე ანკეტაში ყოველთვის აღნიშნავდა – მამასთან კავშირი აღარ მაქვსო.

დანიელ გრანინის მოთხრობის – „უკანსამგზავრო ბილეთი“ („ნოვი მირ“, 1976 წ., №8) – პერსონაჟი პეტრე სერგეის ძე უნდა გადაესახლებინათ, რაკი მამა ჰყავდა კულაკი. მამამ ურჩია შვილს – წადი მთავრობასთან დამასმინე. უარი თქვი ჩემზე, როგორც კულაკზე. ეს მოეწონებათ, შეგიყვარებენ და ცხოვრებაში გზა გაგეხსნებაო. შვილიც ამ რჩევის შესაბამისად მოიქცა და გამცემლობით იხსნა თავი.

ამ ფონზე თალიკო საგანელიძის ზნეობა უმწიკვლოა, იგი ხიბლავს მკითხველს. აღტაცებისაგან პროზაიკოსიც ვერ შეიკა-

ვებს თავს და წერს— „რა გულმოკლული ლაპარაკობდა, თალიკო კო. დღემდე მეჭი ვაშაკიძეს სულ მისი უღარდელი სიყვარული ესმოდა, სულ მისი სიმღერა და გიტარის წკრიალი,— და ვერასოდეს ვერ წარმოიდგენდა, თუ ამ დიდგულა გოგოს ამდენი ნაღველი ჩაექცეოდა ხმაში ოდესმე... წავიდა თალიკო. წავიდა და სამუდამოდ თან გაიყოლა მზით დამწვარი ბალახის სუნი“. ზნეობრივად რით დაუპირისპირდა მეჭი თალიკოს? ვერაფრით. მოპოვებული სოციალური მდგომარეობის შესანარჩუნებლად მან სიყვარულიც გაიმეტა და საკუთარი ადამიანური ღირსებაც. მეჭიში შურისგებამ დათრგუნა ადამიანის პატიოსნება. ამით წააგო მან თალიკოსთა ზნეობრივი ბრძოლა.

აქ მახსენდება ერთი რუსული ფილმი „მიჩმანი პანინი“.

პანინი რევოლუციონერებთან არის დაკავშირებული და მონაწილეობს სიკვდილმისჯილი 13 მემბოხის გადარჩენაში. იგი მოახერხებს ინსურგენტები ჩუმიად სამხედრო გემზე აიყვანოს და უცხოეთში გააპაროს. მათი დამალვის დროს პანინი ჰკლავს გემის ბოცმანს. გემი მეგობრული ვიზიტით საფრანგეთში, ჰავრში ჩავა. აჯანყების მონაწილეებს პანინი გააპარებს. გემის კაპიტანი ყველაფერს შეიტყობს. მან უნდა დააპატიმროს პანინი, მაგრამ ისიც კარგად იცის, რომ მიჩმანი კატორღას ვერ გადაურჩება. კაპიტანი პანიანს გაქცევის და მიმალვის საშუალებას აძლევს. ამ საქციელით გაცეხულ პანიანს კაპიტანი ეუბნება — „მე მეზღვაური ვარ და არა ეანდარმი“.

ამგვარ სიტყვებს მეჭი ვაშაკიძე ვერასოდეს იტყვის. მისმა საქციელმა ამის უფლება წაართვა და უღირსებო კაცად გახადა. მეჭი ვაშაკიძის საქციელიდან კერძო დასკვნაც გამოდის და საერთოც. კერძოა: მეჭი ვაშაკიძე სოციალურად გათავისუფლდა, მაგრამ ზნეობრივად დაქვეითდა. საერთოა: სოციალური თავისუფლება არაფერს ნიშნავს, თუ იგი ადამიანს ზნეობრივად არ აამაღლებს, არ გაასპეტაკებს. თუ ადამიანს შინაგანი ღმერთი, ანუ სინდის-ნამუსი, არ აკონტროლებს, მას არც კლასობრივი მტრის ძარცვა ეძნელება და არც კლასობრივი მოყვასის გაყვლეფა ეთაკილება.

ასე რომ ხდება, ამის დასტურად ისევ კ. ლორთქიფანიძის დოკუმენტურ პროზას მოვეუხმობ, კერძოდ, „მთას დაუბრუნდა მთიელი“. სოფელი ჭერემი აჰყარეს და ბარში ჩამოასახლეს.

დაცარიელებულ, უხალხო, უბატრონო სოფელში ერთადერთი უცხო-
 ახია დარჩენილი ნიკა ჯაჭვადისა. „ერთხელ შეუღამისა, ჯაჭვადისა
 ისაგან გულგამობრულმა ნიკამ ყური მიუგდო ნადირის ცხვილს,
 მერე უეცრად თვითონაც აცხვივდა, ბანი მისცა ტყურს.

– რა დაგემართა, ნიკავ, გაგიჟდი, კაცო! – გამოსძახა ოთა-
 ხიდან ქალმა. – მგლებში ვცხოვრობ, ანეტა, და მგელივით უნ-
 და ვიციფვლო! – მიუგო ნიკამ.“

ადამიანს იმდენად უჭირს, რომ მგლადქცევას ნატრობს. მგლ-
 ად ქცევის ნატვრა სრულიად ახალი მოტივია ქართულ მწერლო-
 ბაში. ეს კიდევ არაფერი. როცა სოფელმა ჭერემმა უარი თქვა
 გადასახლებაზე, მაშინ „გაჯიქება ეგრე არ უნდაო, გაჯავრდნენ
 ხელისუფალნი და ჭერემს ჯერ ელექტროსადგური მოუშალეს,
 სოფელი ბნელში დატოვეს. მერე წისქვილებს წყალი გადაუგდ-
 ეს და, როცა ძალმომრეობამ სოფელი მაინც ვერ გატეხა, მა-
 შინ უებრო წამალი მოიგონეს: სახლის სახურავებზე მილიცი-
 ელები ავიდნენ და კრამიტი გადმოყარეს, არც ახლა წახვალ-
 თო? წავიდნენ“.

თუ არ ვცდები, გლეხის აწიოკების ყველაზე შემზარავი სუ-
 რათი ეგ. ნინოშვილის „გოგია უიშვილშია“ აღწერილი. მაგრამ
 იქ უბედურება მხოლოდ ერთ ოჯახს ატყდება თავს და არა
 მთელ სოფელს. ჭერემში კი მთელი სოფელი გახდა ძალადობის
 მსხვერპლი. ვინც ამ უსამართლობას სჩადიოდა, უცხონი არ
 ყოფილან არც კლასობრივად და არც ეროვნულად. ისინი თანა-
 მოძმენი იყვნენ კლასობრივადაც და ეროვნულადაც. ისინი იყ-
 ნენ, რომელთაც ჯერ კლასობრივი მტრის ძარცვაში გაიწაფეს
 ხელი და მერე კლასობრივი მოყვასიც აღარ დაინდეს.

ძარცვა ნარკოტიკს ჰგავს. როგორც ნარკოტიკი ჩაგითრევს,
 შეგბოჰავს, შეგკრავს და მხოლოდ იმას გაკეთებინებს, რაც
 ნარკომანის ბუნება -- მდგომარეობას შეეფერება, ასევეა ძარ-
 ცვაც. ისიც ითრევს ადამიანს ჭაობში, რომლისგან, ხსნა აღარ
 ხერხდება. როგორც ნარკომანია აკარგვინებს ადამიანს ღირსე-
 ბას, ასევე უშვრება ძარცვაც. ისიც ღირსებას ართმევს ადა-
 მიანს. მით უმეტეს, გაუგონარი უბედურება ტრიალებს, თუ
 ძარცვით კაცმა კეთილდღეობაც მოიპოვა. უკვე უღირსებო კა-
 ცი საკუთარი სინდის-ნამუსის კარნახით აღარ მოქმედებს.
 იგი სოციალური მდგომარეობის ან თანამდებობის განკარგულე-

ბის ბრმა შემსრულებელია. მას პატიოსნებაზე მეტად სკამის-
დაკარგვა აშინებს და ამიტომ მზად არის ყველაფერი იკად-
როს.

ორიოდე ლიტერატურული მაგალითით მინდა მკითხველს ვუ-
ჩვენო, რომ ზნეობრივ ადამიანში ღირსების გრძნობა სჯობნის
ყველა სხვა გრძნობას.

ვიქტორ ჰიუგოს რომანში — „ოთხმოცდაცამეტი წელი“ — ასე-
თი ამბის მოწმე ვხდებით: რესპუბლიკისა და მეფის მომხრე-
თა ჯარებს შორის გააფთრებული ბრძოლაა. მეფის ერთგული
მარკიზი დე ლანტენაკი დამარცხდა. რესპუბლიკის ჯარმა ალყა
შემოარტყა მარკიზის ციხე-სიმაგრეს. მაგრამ რესპუბლიკელებ-
მა დე ლანტენაკი მაინც ვერ ჩაიგდეს ხელში. იგი ერთგულმა
ადამიანებმა საიდუმლო ხერხით გააპარეს ციხე-სიმაგრიდან.
ციხე-დარბაზში დარჩა მხოლოდ იმანუსი. იგი უკანასკნელ წი-
ნააღმდეგობას გაუწევდა მტერს, რომ ამით მარკიზს დრო მო-
ეგო და უვნებელი გასულიყო სამშვიდობოს. იმანუსი მედგარ
წინააღმდეგობას უწევდა რესპუბლიკელებს, სანამ იგი მტერმა
სასიკვდილოდ არ გაფატრა. სიკვდილის წინ მან მოასწრო ჩი-
რალდნით ცეცხლი წაეკიდებინა ზონარისათვის. ცეცხლი ზონა-
რს გაჰყვა და მალე მთელ ციხე-დარბაზს მოედო.

მარკიზი დე ლანტენაკი უკვე გავიდა გვირაბიდან. იგი ტყეში
იდგა და მას აღარაფერი ემუქრებოდა. რესპუბლიკელები ველ-
არ დაეწეოდნენ. ამ დროს მარკიზს ქალის შემზარავი კივილი
მოესმა. ჰკიოდა მიშელ ფლეშარი, მარკიზის მოახლე. მიშელ
ფლეშარმა, რომელიც ციხე-დარბაზში ბრუნდებოდა, დაინახა
ცეცხლმოკიდებული სასახლე. ციხე დარბაზის ფანჯრები ღია
იყვნენ და გორაკზე მდგარმა დედამ თვალნათლივ გაარჩია:
სასახლის ბიბლიოთეკის ოთახში უდრტვინველად ეძინა მის
სამ შვილს. თავზარდაცემული ქალი მშველელს მოუხმობდა,
მაგრამ არავის ძალუძდა დახმარება. რესპუბლიკელი ჯარის-
კაცები გაოგნებული იდგნენ. ციხე-დარბაზის რკინის კარები
მტკიცედ იყო დაგმანული. ვერარა ძალა მას ვერ შეანგრევდა.
ცეცხლი თანდათან ძლიერდებოდა. ბავშვებს გარდაუვალი და-
ღუპვა ემუქრებოდა. ირგვლივ კი მხოლოდ უძლურების გმინვა
ისმოდა. მთელი არმია გულხელდაკრეფილი მისჩერებოდა ბავშვე-
ბის საზარელ სიკვდილს.

ქალის კივილზე შემობრუნებულმა მარკიზმაც დაინახა მისი მკვრივი ხედბოდა. იგი ცოტა ხანს თავჩაქინდრული იდგა. მერე მითრია ალდა და საიდუმლო გვირაბში შებრუნდა, მარკიზმა დე ლანტენაკმა მშვიდად გაიარა ენაჩავარდნილი რესპუბლიკელი ჯარისკაცების წინ, რკინის კარები გააღო და აბობოქრებულ ცეცხლში შეაბიჯა. რამდენიმე წუთის შემდეგ მარკიზი ბიბლიოთეკის ფანჯარაში გამოჩნდა. ცეცხლის ენები უკვე ბიბლიოთეკის კედლებს ლოკავდნენ. დე ლანტენაკმა სარკმლიდან თოკის კიბე დაუშვა. ჯარისკაცები კიბეზე აცვივდნენ. მარკიზი სათითაოდ აძლევდა მათ მიშელ ფლეშარის შვილებს. როცა გადარჩენილი პაწიები გულწასულ დედას შემოეხვივნენ, მარკიზი ერთხანს კიდევ იდგა ჩაფიქრებული ზევით, მერე ისიც დაეშვა კიბით ძირს. მარკიზი დე ლანტენაკი რესპუბლიკელებმა დააპატიმრეს.

არისტოკრატი, როიალისტი უკან მობრუნდა და თავი გასწირა გლეხის ქალის შვილების გადასარჩენად. ეს იმიტომ, რომ მარკიზის კაცური ღირსება გაცილებით მაღლა დგას და ძლიერია ყველგვარ კლასობრივ განსხვავებაზე. აქ კაცური ღირსება ამარცხებს კლასობრივ განსხვავებას, წინააღმდეგობას, შუღლს. მეტად საგულისხმოა, რომ რომანის იმ თავს. სადაც ეს აშბავია აღწერილი ეწოდება *In daemone Deus* (დემონში ღმერთია). კაცში საერთოადამიანური ღირსების გაღვიძება და გამოვლენა ნიშნავს ღვთაებრივი სულის აღორძინებას. ყველგვარი მტრობა-შუღლი კი ეშმაურია ადამიანში. ამიტომ უნდა დაიძლიოს იგი საერთოადამიანური სიყვარულით, ღირსებით.

ალექსეი ტოლსტოის რომანში „ხოუდენიე პო მუკამ“ – ორი კაცი შეხვდება ერთმანეთს – ვადიმ როშიჩინი და ივანე ტლევიგინი. მართალია, ისინი ქვისლები არიან, მაგრამ იმ დროს, როცა როსტოვის ვაგზალში შეფიქრნენ მოულოდნელად, მტრები იყვნენ: როშიჩინი თეთრი გვარდიის რიგებში იბრძოდა რევოლუციის წინააღმდეგ, ტლევიგინი კი წითელ არმიაში მსახურობდა. როსტოვი თეთრგვარდიელებს ეკავათ. ტლევიგინსაც თეთრგვარდიელის ფორმა ეცვა. ცხადი იყო, იგი ქალაქში შემოეგზავნათ, როგორც მზვერავი. ასე რომ ვაგზალში, როშიჩინის გვერდით, სკამლოგინზე იჯდა მტერი, თუ როშიჩინი შეასრულებდა თეთრგვარდიელი ოფიცრის მოვალეობას, მაშინვე უნდა ემხილებინა

ტელეგინი, გაეცა იგი და დაეპატიმრებინა. მართლაც, უნდა ვთქვათ, რომ ტელეგინის მოქმედება, რაც როშიჩინს თავში მოუვიდა, იყო აზრი ტელეგინის დაჭერისა, მაგრამ მაშინვე გაუჩნდა საპირისპირო ფიქრიც. ტელეგინი მისი მოყვარეა, ქვისლია. თუ გაამხელს ტელეგინს, მას დახვრეტა არ ასცდება. მაშასადამე, უნდა ჩაიდინოს დალატი მოყვასის მიმართ, ადამიანის მიმართ. ადამიანურმა ღირსებამ გაიმარჯვა და როშიჩინმა არ დაასმინა ტელეგინი. ივანე ტელეგინი მშვიდობიანად გავიდა ვაგზლის შენობიდან და მიიშალა.

ცხადია, ჯაშუშობა გაანადგურებდა ვადიმ როშიჩინის ადამიანურ ღირსებას. ეს ღირსება კი მას სიცოცხლეს ერჩია.

არ შეიძლება მარკიზ დე ლანტენაკის ან ვადიმ როშიჩინის საქციელმა აღტაცება არ მოჰგვაროს მკითხველს. ისინი ადამიანის დიად ბუნებას ავლენენ და, ცხადია, ეს საზოგადოების ემოციურ სამყაროზე დიდ ზეგავლენას ახდენს. მაგრამ, პირადად მე, დღევანდელი ყოფის ამსახველ სიტყვაკაზმულ ლიტერატურაში ვერ ვნახე პერსონაჟი, ისე იქცეოდეს, როგორც ლანტენაკი ან როშიჩინი მოიქცა. ვერ ვნახე პროტაგონისტი, რომელსაც შეუძლია საკუთარ სოციალურ მდგომარეობას, თანამდებობას ამჯობინოს საკუთარი ადამიანური ღირსება. ყველაფერი დათმოს და ღირსება შეინარჩუნოს. არ იკადროს ის, რაც მის ადამიანურ ღირსებას დაამცირებს.

ქართულ ფილმში „წუთისოფელი“ ასეთი ეპიზოდია: ბოლშევიკების დასაპატიმრებლად მენშევიკი გვარდიელები მოდიან. სახლი ალყაშემორტყმულია. რევოლუციონერი ვერსად გაიქცევა. იგი გამოუვალ მდგომარეობაშია. დაჭერას ვერ გადარჩება. შვილი რომ იხსნას, ბოლშევიკის დედა ამას მოიფიქრებს: ტანთ გაიხდის და ოთახში შიშველი გაჩერდება. იმედოვნებს, რომ გვარდიელთა შორის არ აღმოჩნდება კაცი, რომელიც თავს დაიმცირებს, საკუთარ მამაკაცურ ღირსებას შეურაცხველად და იმ ოთახში შევა, სადაც ასე გამომწვევად დგას ტიტველი ქალი. დედის ვარაუდი გამართლდა. არ იკადრეს გვარდიელებმა უკადრისი და უკან გაბრუნდნენ. რევოლუციონერი დაჭერას გადაურჩა.

ეს დახატულია, მაგრამ არსად აღწერილია, არსად უჩვენებულია — მოქცეულა ასე თუ არა, ვთქვათ, საბჭოელი მილიციელი.

რა ხდება? საქციელი მოგვწონს, აღტაცებული ვართ, ასე ღირსეულად ყოველთვის მოქმედებენ სხვები და კოელი მოქალაქეები. რატომ? რატომ გაგვეპარა ღირსებიანი ადამიანი და მისი ადგილი დავუთმეთ უღირსებო კაცს? ეს არ მომხდარა არც შემთხვევით და არც მოულოდნელად. ოფიციალური კრიტიკა ებრძოდა ღირსებიან ადამიანს მხატვრულ მწერლობაში. თავი თუ არ შეგაწყნეთ მაგალითებით, კიდევ ერთ ნიმუშს მოვიტან ამის დამადასტურებელს. ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ აბსტრაქტულ, ზოგად ლაპარაკს ყოველთვის სჯობს კონკრეტული მაგალითებით მსჯელობა. ასე უფრო დამაჯერებელიც არის და ობიექტიურიც.

ლევან მეტრეველის მოთხრობაში „ბოლშევიკი“ (ალმანახი „არფიონი“, №1) ერთმანეთს უპირისპირდება სვიმონი და ჩაჩანო. ისინი ბავშვობის მეგობრები არიან. რევოლუციურ საქმიანობაშიც ერთად ჩაებნენ. ერთად გადაუტანიათ ბევრი გასაპირი. ერთად დაუღწევიათ თავი ბევრი საფრთხისათვის. ერთად უბრძოლიათ ცარიზმის წინააღმდეგ. მაგრამ მერე მათი გზები გაიყარა. სვიმონი ბოლშევიკი გახდა, ჩაჩანო – მენშევიკი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა. მენშევიკები დამარცხდნენ. ჩაჩანო ჯერ გაიქცა საქართველოდან. მერე დაბრუნდა და ბოლშევიკების წინააღმდეგ არალეგალურად მუშაობა დაიწყო. ჩაჩანოს დასაპყრად ეძებენ.

ერთხელ, შემთხვევით, მენახშირედ გადაცმული ჩაჩანო იმ ეზოში აღმოჩნდა, სადაც სვიმონი ცხოვრობს. სვიმონი მასთან ნახშირის საკლად მივიდა. უცბად მენახშირეში ძველი მეგობარი და ახლანდელი მტერი იცნო. ცხადია, ჩაჩანომაც იცნო სვიმონი. გაქცევა უკვე შეუძლებელია. ჩაჩანო იძულებულია სვიმონს შინ შეჰყვას.

საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდა სვიმონი. არ იცის, რა ჰქნას – დაიპიროს თუ არა ჩაჩანო, რევოლუცია თუ მეგობარი? ასე იდგაო, წერს ლ. მეტრეველი, დილემა სვიმონის წინაშე. სვიმონს ახსენდება: „...ქუჩაში რომ დაატყვევეს იგი, ვინ იხსნა? ამ საბედისწერო ჟამს განა ჩაჩანო არ იყო, თვითვე განსაცდელში მყოფი ჩაჩანო – რომ გადმოეშვა მეხვიით, ორივე პოლიციელი სასიკვდილოდ დასჭრა და იხსნა იგი უმძიმესი ხიფათისაგან? ვინ შეეგროვა გროშებით ფული? და თვით უცხო-

ეთში სასოწარმკვეთ სიმშვილის დროს განა ისევ ჩაჩანოვდები
 ევლინებოდა გაჭირვების ტალკვესად?...“

„როცა ჩაჩანო მინისტრის მოადგილე იყო მენშევიკობისას,
 განა მასთან არ იმალებოდა სვიმონი?...“

ყოფნობს ბოლშევიკი სვიმონი. ეს შეამჩნია ჩაჩანომ. გავი-
 და სვიმონის ბინიდან, ეზოში ჩავიდა და ის-ის იყო ქუჩაში
 უნდა გასულიყო, რომ ჩეკისტები გადაუდგნენ წინ და დააპა-
 ტიმრეს. სვიმონს არ გაუტია ჩაჩანო. თურმე მას გამუდმებ-
 ით ადევნებდნენ თვალს, მისი ასავალ-დასავალი იცოდნენ და
 მოუსწრეს კიდევ. მაგრამ ჩაჩანოს სჯერა, რომ სვიმონმა გა-
 ყდა იგი. ჩაჩანო მოახერხებს და ციხიდან შეატყობინებს თა-
 ვის პარტიულ ამხანაგებს, რაც მოხდა და მათ სვიმონის და-
 სჯას სთხოვს. არალეგალური მენშევიკები ჩუმად, ღამით სვი-
 მონს გზაში დახვდებიან, დაიჭერენ და სარდაფში დამალავენ.
 მენშევიკები სვიმონს ემუქრებიან: თუ გინდა ცოცხალი დარჩე,
 „ჩამოთვალე ყველა ის მენშევიკები, ვინც თქვენთან თანამშრო-
 მლობენ ჩუმად, აგრეთვე, ვისგან ვინ არის გაცემული და ან
 რა საქმე“. სვიმონი ამ მოთხოვნას არ შეასრულებს. მას მენ-
 შევიკები მოკლავენ. სიკვდილის წინ სვიმონი დასწერს: „ბოლ-
 შევიკებს გამცემლობა არ ეხერხებათ, სიკვდილისა კი არ ემ-
 ინიათ“.

როგორც ხედავთ, სვიმონს არავითარი დანაშაული არ ჩაუ-
 დენია. პირიქით, მამაცურად მოკვდა. ოღონდ ოდნავ შეყოფი-
 ნდა, როცა მეგობრის დაპატიმრების აუცილებლობის წინაშე
 აღმოჩნდა. ლ. მეტრეველი ფიქრობდა, უდრეკი ბოლშევიკი დავ-
 ხატეო, მაგრამ მოტყუვდა. ოფიციალურ კრიტიკას სვიმონი არ
 მოეწონა. პუბლიცისტი გრიგოლ მუშიშვილი წერდა:

„მკითხველისათვის აშკარაა ავტორის მთელი უსუსურობა. მე-
 გობრობა თუ რევოლუცია? რასაკვირველია, რევოლუცია. განა
 შეიძლება აქ ყოფიანი და ორჭოფობა? ბოლშევიკისათვის ეს
 საკითხი არ სდგას, ბოლშევიკმა საკითხის ასეთი დაყენება არ
 იცის... მეტრეველი ამ თემას ანვითარებს, აგრძელებს, აჭიანუ-
 რებს. კითხულობ სვიმონის სენტიმენტალურ, არაბოლშევიკურ
 მონოლოგებს და ბრაზი მოგდის, რა საჭიროა ამდენი „უაზრო
 ხეტიალი?“ მეგობრობის გრძნობა არყვეს ბოლშევიკურ სიმტი-
 ცეს... ბოლშევიკი სვიმონი ჰკარგავს ბოლშევიკურ გამბედაობ-

ას. „სიყრმის მეგობარი“ მას უმზადებს აჯანყებას. სვიმონი
 ჟელაფერი იცის ეს, მაგრამ ბოლშევიკი იკლავება ლედიკო
 ით, მას არ გააჩნია ბოლშევიკური ხერხემალი, არ აღმოაჩნ-
 და აზრის სიმტკიცე, გაბედული მოქმედება. მეგობრობის მე-
 უჩანური გრძნობა სამარცხვინოთ იმარჯვებს რევოლუციურ
 გრძნობაზე! ჩვენც ვამბობთ პირდაპირ: **ს ვ ი მ ო ნ ი ბ ო ლ -**
შ ე ვ ი კ ი ს ტ ი პ ი ა რ ა რ ი ს (ხაზი გრ. მუშიშვილს
 ეკუთვნის – ა. ბ.) სვიმონი თვითონ მეტრეველია და მას არა-
 ფერი აქვს საერთო ნამდვილ ბოლშევიკებთან (ქურ. „მნათობი“
 1928 წ., №3, გვ. 224-225).

მხატვრული ნაწარმოები, მართალია ილუზიური, მაგრამ მკა-
 ფიოდ ჩამოყალიბებული სამყაროა. როგორია ეს სამყარო, როგ-
 ორი ადამიანები ცხოვრობენ მასში, ამას მკითხველი ავტორ-
 ის (მწერლის) დახასიათების მიხედვით კი არ იგებს, არამედ
 იმის შესაბამისად – რა მოვლენები ხდება მასში, როგორია
 პერსონაჟის საქციელი, ფიქრი, დამოკიდებულება ცალკერძ თა-
 ვისთავისადმი, ცალკერძ სხვათადმი. ეს ისევე ხდება როგორც
 რეალურ სინამდვილეში. ყველ ჩვენთაგანს რეალურ სინამდვი-
 ლეზე წარმოდგენა იმის მიხედვით კი არ ექმნება, – სიტყვით
 რას ჩაგვჩიჩინებენ, – არამედ იმის თანახმად – საქმით რა ხდე-
 ბა, მოცემულ რეალურ სინამდვილეში. როგორ ცხოვრობს მას-
 ში ადამიანი.

ადამიანი ბევრნაირ საქმიანობას უნდა ეწეოდეს. იგი გვალვა-
 საც უნდა ებრძოდეს, კარგი მოსავალიც უნდა მოჰყავდეს, რკი-
 ნიგზასაც უნდა აშენებდეს, ქარხანა-ფაბრიკებსაც უნდა აგებ-
 დეს და ბალ-ვენახებსაც უნდა უვლიდეს, მაგრამ ჯერ მკაფიოდ
 და ნათლად უნდა ჰქონდეს ჩამოყალიბებული თავისთვისაც და
 სხვისთვისაც, ვინ არის იგი, როგორი ადამიანია. ამ საქმეში
 მას ხელოვნება და მწერლობა უნდა ეხმარებოდეს.

თუ მწერლობა ადამიანის ზნეობრივ ღირებულებას იმით შე-
 მოფარგლავს, რომ მავანმა და მავანმა კაცმა გვალვას აჯობა,
 დიდი ჭირნახული მიიღო, გიგანტური ქარხანა ააშენა ან ჭა-
 ობი ამოაშრო, მაშინ ლიტერატურა ადამიანის სულის გამშვე-
 ნიერებას, ამალვებას ხელს ვერ შეუწყობს. პირიქით, დააკნი-
 ნებს მას. ბორის ჩხეიძის რომანის „ფეროს“ პერსონაჟი მელა-
 შა ქარხანას აშენებს. დიდი აქტივისტიც არის, მაგრამ არც

ეს რომანი და არც მისი პროტაგონისტი დღეს აღაზრდის ადამიანს. დღევანდელი ჩვენი საზოგადოების სულიერ ცხოვრებაზე არავითარ გავლენას არ ახდენს. სტენდალის ჟულიან სორელი არც საკოლმეურნეო მინდვრებზე მუშაობს, არც ქარხანას აშენებს, მაგრამ ყველი ადამიანის სულიერ სამყაროზე მოქმედებს, რაკი ადამიანური ღირსების დაცვას გვასწავლის. ალბათ, მეტყვიით, აქ მნიშვნელობა სტენდალის და ბორის ჩხეიძის მწერლური ნიჭიერების სხვაობას აქვსო, ნაწილობრივ, მაგრამ, ჩემი აზრით, გადამწყვეტი ეს არ არის. გადამწყვეტია მწერლის ადამიანისადმი დამოკიდებულების პრინციპი. ბ. ჩხეიძეს არ აინტერესებს მელაშა-ადამიანი, იგი ცდილობს დახატოს მელაშა-მშენებელი. ამგვარი მწერლობისათვის უმთავრესია ქარხანა აშენდეს. ამიტომ მელაშას ზნეობრივი ფუნქცია შემოიზღუდა. მკითხველს ხელთ ის საქმე შერჩა, რომელსაც ზემოქმედების ძალა არა აქვს. სტენდალისთვის კი მთავარია ადამიანი, მისი ტკივილითა და სიხარულით. ეს ტკივილი და სიხარული მკითხველზეც მოქმედებს და ღირსებიანი ადამიანის ემოციურ სამყაროში შევყვართ. ეს ემოციური სამყარო მკითხველის სულს ამდიდრებს, აფიქრებს, აკეთილშობილებს, ასწავლის სიყვარულსა და თანაგრძნობას. შეიძლება ვერც შევამჩნიოთ, მაგრამ „წითელისა და შავის“ წაკითხვის შემდეგ, ცოტად თუ ბევრად, ჩვენს სულში რაღაც იცვლება, სხვანაირი გზდებით. ამ თითქოსდა შეუმჩნეველი კვალის დატოვებაა მწერლობის ერთ-ერთი ფუნქცია. ამ კვალს მხოლოდ ღირსებიანი ადამიანი სტოვებს.

ღირსება, როგორც უანგარობა, კეთილშობილება, პატიოსნება, ვაჟკაცობა და სხვა თვისებანი, მეტად იშვიათი ნიჭია. ღირსებიანი ადამიანები არასოდეს ყოფილან დაჭრილი ფეტვის მარცვლებივით. არც ოდესმე იქნებიან. ყოველთვის ცოტანი იყვნენ და ასევე დარჩებიან. არანაირ ნიჭს არ არიგებს უზენაესი უხვად. ამიტომ მას მოვლა, პატრონობა, მოფრთხილება უნდა, სათუთად გადატანა სიტყვაკაზმულ ლიტერატურაში.

ყოველგვარი სახის მოძღვრება, იქნება იგი რელიგიური, ფილოსოფიური, სოციალ-პოლიტიკური თუ რომელიმე სხვა გვარეობისა, ადამიანის ცხოვრებას სამყაროს რომელიმე აკვიატებულ დოქტრინის, დოგმატის თვალსაზრისით უყურებს. მხოლოდ

ეს ამოჩემებული ახრი მიაჩნია ჭეშმარიტებად და ვერცხვად
 საწინააღმდეგოს უარყოფს, მიიჩნევს სიცრუედ და სიბრძნედ
 იგიწყებს ჭერმან ჭესეს შეგონებას – „ყოველი ჭეშმარიტების
 საწინააღმდეგო მოსაზრებაც ჭეშმარიტია“ („ზიდჰართა“).

ადამიანური საქმიანობის ერთადერთი დარგი მწერლობაა,
 რომელიც ცდილობს კაცი, ცხოვრება, სამყარო წარმოადგინოს,
 დახატოს ისე მრავალფეროვნად და მრავალმხრივად, როგორც
 სინამდვილეშია. ცხადია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მწერლობა
 არ ცდება და ყოველთვის უტყუარად ასრულებს თავის მისიას;
 სამწუხაროდ ხშირად ცდება. მაგრამ საქმე მაინც ის არის,
 რომ არ უნდა დაუშვას უმთავრესი შეცდომა: ღირსებიანი,
 ადამიანის ადგილი არ დაუთმოს უღირსებო კაცს**).

ა კ ა კ ი ბ ა ქ რ ა ძ ე

*) აკ. ბაქრაძის ეს სტატია გადმობეჭდილია ამა წლის მარ-
 ტის ჟურნალ „მნათობიდან“. ავტორი ჩვენი მკითხველისთვის
 უკვე საკმაოდ ცნობილია და წარდგენას აღარ საჭიროებს.

**) კორექტურული შეცდომები ცოტა არ გვხვდება ამ დიდ-
 ბულ და გაბედულ ნააზრებში. ჩვენ ისინი უცვლელად დავტო-
 ვეთ. დაკვირვებული მკითხველი ადვილად მიხვდება, რომ ისი-
 ნი ავტორისეულნი არ არიან. ჩვენ თავს ნება მივეცით და
 გავასწორეთ მხოლოდ უკანასკნელი, შემაჯამებელი წინადადე-
 ბა, რომელშიც შინაარსი უხეშადაა დამახინჯებული. ეს წინა-
 დადება „მნათობში“ ასე იკითხება: „მაგრამ საქმე მაინც ის
 არის, რომ ან უნდა დაუშვას უმთავრესი შეცდომა: ღირსება-
 ნი ადამიანის ადგილი არ დაუთმოს უღირსებო კაცს.“ გუშაგი

გ უ ლ ი ს ა მ რ ე ვ ი წ უ შ მ ე ე

წლევიანდელ 22 თებერვლის გაზ. „კომუნისტში“ გამოქვეყნე-
 ბულია ბ-ნ მ. მიქაძის წერილი „განკითხვა“, რომელიც გვაუ-
 წყებს სოლიკო ხაბეიშვილის საქმისა და გასამართლების ამბ-
 ავს. თავდაპირველად, ვინ იყო და რა მოტივით შეირისხა ს.
 ხაბეიშვილი? სოლიკო ევტიხის ძე ხაბეიშვილი გახლდათ საქ.
 სსრ კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის დიდუფლებიანი მდი-
 ვანი, სადაც ის განაგებდა რესპუბლიკის ინდუსტრიას და პარ-

ტიულ-სახელმწიფოებრივ კადრებს, „არჩეული“ იყო საბჭოთა შირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ხაბეიშვილი მარჯვენა ხელი იყო, ამ უკანასკნელ 15 წლის განმავლობაში, საბჭ. საქართველოს უმაღლესი მმართველების, ედ. შევარდნაძისა და გ. კობინისა - როგორც ყველასთვის ცნობილია, ეს უკანასკნელნი დიდად მოწონებულნი და დაწინაურებულნი არიან მ. გორბაჩოვის მიერ: პირველი, საბჭოთა იმპერიის საერთაშორისო ურთიერთობის მინისტრად, ხოლო, მეორე, ყუბანისტანის დიდმნიშვნელოვანი რესპუბლიკის უზენაეს ხელისუფლად. როცა საქართველოში კომპარტიის პირველი მდივნის სავარძელი განთავისუფლდა, ხმები დაჟინებით ირწმუნებოდნენ, რომ იგი სოლიკო ხაბეიშვილს უნდა დაეკავებინა, მაგრამ ნათქვამია: კაცი ბჭობდა, ღმერთი იცინოდაო. კრემლის ღმერთმა თუ ღმერთებმა საბჭ. საქართველოს პროკონსულის მანტია ჯუმბერ პატიაშვილს არგუნა თუ არგუნენ. სოლიკო ხაბეიშვილის გასაკვირიც ამ დღიდან იწყება. ხელისუფლების ეს განებივრებული ბოზოლა უცბად ბრალდებულის სამარცხვინო სკამზე აღმოჩნდა და, როგორც ბ-ნ მიქაძის ნაკალმევიდან ვგებულობთ, საქ. სსრ უმაღლეს სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიას, თ. გერსამიას თავმჯდომარეობით, ის დამნაშავედ უცვნია ქრთამის არაერთხელ აღებაში და მიუსჯია 15 წლის თავისუფლების აღკვეთა, სასჯელის გაძლიერებული რეჟიმის კოლონიაში მოხდით. აქედან 5 წელი - საპყრობილე. სასჯელის მოხდის შემდეგ ხუთი წლით აეკრძალა საპასუხისმგებლო თანამდებობის დაკავების უფლება.

-კი, მარა, რა დააშავა ასეთი ამ ხენწიფის ტოლა კაცმა? იკითხავს ალბათ იმერელი გლეხი. თუ „განკითხვის“ ავტორს დაუუჯერებთ და ჩვენ, მიუხედავად გორბაჩოვის „საჯაროობისა“ სხვა წყარო არ გაგვანჩნია, სოლიკო ხაბეიშვილი დიდი მამალი მექრთამე ყოფილა. ის თურმე ქალაქკომეებისა და რაიკომების პირველი მდივნებისაგან, საწარმოო და სავაჭრო დაწესებულებათა გენერალურ დირექტორებისაგან და სხვა პასუხისმგებელ თანამდებობის პირებისაგან, რომელთაც ის კურატორობდა, სისტემატიურად ქრთამებს ღებულობდა. ქრთამები, მკითხველო, მოსაკითხად მირთმეული კვერცხები, ქათმები, ან კა-

ხური ღვინო არ გეგონოთ, არც საპატივცემულოდ სადილ-ვახშუმები. როგორ გეკადრებათ! მას ერთდროულად 5000 მანეთზე ნაკლების მიცემას ვინ გაუბედავდა. თითოეული „კლიენტი“ წლიურად მას აძლევდა 20.000, 30.000, ხშირად 50.000 მანეთს. მაგალითად, ხაბეიშვილს სასამართლოზე პირში წადგომია სიღნაღის რაიკომის პირველი მდივანი ბუჩუკური, მხოლოდ 1982 - 83 წლებში 55 ათასი მანეთი მოგეცი ქრთამადო. მას ასევე პირში წადგომიან: თელავის, ახმეტის და მახარაძის რაიკომის პირველი მდივნები: კობაიძე, ბატიაშვილი, თენიეშვილი, საქართველოს ნავთბროდუქტებით მომარაგების კომიტეტის თავმჯდომარე უბიჩია, ცენტრალური კომიტეტის ორგანიზაციულ-პარტიული მუშაობის განყოფილების ინსპექტორი მაისურაძე, თბილისის ფეხსაცმელების ფაბრიკის „ინსის“ გენერალური დირექტორი წოწორია, ქუთაისის ქალაქკომის აგიტაციისა და პროპაგანდის განყოფილების გამგე მონიავა, ქუთაისის საქალაქო კომიტეტის ადმინისტრაციული, სავაჭრო-საფინანსო განყოფილების გამგე გელენიძე, ქუთაისის ღვინის ქარხნის გენერალური დირექტორი ფრუიძე, ქუთაისის სამკერვალო გაერთიანების გენერალური დირექტორი ტოფაძე, მახარაძის ჩაის ფაბრიკის გენერალური დირექტორი ბაბილოძე და სხვები...

ბატონ მ. მიქაძეს ალბათ სამართლიანად აშინებს სახალხო რისხვა. ამით უნდა ავხსნათ, რომ ის ძალიან ცდილობს ხაბეიშვილის გაშავებას, მაგრამ არაფერს ამბობს გამოძალული თანხების მიახლოებით რაოდენობაზე, რომელიც, უდავოა, ასტრონომიული რიგის უნდა ყოფილიყო. ხაბეიშვილის მაფია სულ ცოტა 15 - 20 წლის განმავლობაში მოქმედობდა მთელი საქართველოს მასშტაბით, მასში, ნებისთ თუ უნებლიედ, თანხმობით თუ იძულებით, ჩაბმული იყო ასობით პასუხისმგებელი პირი. ისმება კითხვა: რას უშვებოდა ხაბეიშვილი ამგვარად გამოძალულ უზარმაზარ თანხებს? ეს კითხვა, მიქაძის კორესპონდენციის მიხედვით, სასამართლოს წინაშე არ დასმულა, რაც თავისთავად მეტყველებს მის ობიექტიურობაზე. ამ საკითხზე მსჯელობა ბოლოსთვის გადავდვათ, აქ კი ჯერ პასუხი გავცეთ ზოგიერთ სხვა საჭირობო კითხვებს, რომლებიც

„განკითხვის“ კითხვის დროს წამოიჭრებიან.

1. თვით „განკითხვის“ ობიექტიურობის საკითხი. ჩვენ უკვე გაკვრით აღვნიშნეთ, რომ ის ცუდ წარმოდგენას გვიქმნის გორბაჩოვისეულ „საჯაროობაზე“. იგი ისე ცალმხრივი და მიკერძოებულია, რომ შთაბეჭდილებას გვიქმნის, თითქოს ის დაწერილი იყოს სახელმწიფო ბრალმდებლის მიერ. ამის ნათელსაყფად შემდეგი ფაქტიც საკმაოა: ხაბეიშვილს სასამართლოს წინაშე უარი უთქვამს ქრთამის აღების ბევრ იმ ბრალდებზე, რომლებიც მას გამოძიების დროს უღიარებია, და სასამართლოსაც ისინი მხედველობაში არ მიუღია. ჟურნალისტი მ. მიქაბერიძე კი ამის თაობაზე წერს: „სასამართლო პროცესზე გამოსულმა მრავალმა მოწმემ დამაჯერებლად დაამტკიცა, რომ არა გულწრფელობა და სიცრუე, შენიღბვა, კარიერიზმი, ორმაგი თამაში, ორსახეობა და ფლიდობა – ეს მისი ცხოვრების წესად ყოფილა ქცეული... ოთხი თვის განმავლობაში ყველა სამსჯავრო სხდომას ვესწრებოდი და სხვა ჩემს კოლეგებთან ერთად ეჭვიც არ მეპარება, რომ ხაბეიშვილი ამ ეპიზოდებშიც მხილებული იქნა... სასამართლო კოლეგიამ მთელი პროცესის მანძილზე დიდი პასუხისმგებლობა, სიფრთხილე და ობიექტურობა გამოიჩინა და, თუ კი რამ იყო საქმეში, რასაც დაცვა სადავოდ და საპოპმანოდ ხდიდა, ბრალდებულის სასარგებლოდ გადაწყვიტა“. ასეთი გალაშქრებების გვერდით არაფერი არ არის ნათქვამი, თუ ბრალდებულს როგორ და რა კუთხით იცავდა დამცველი ვეჭილი, თუმცა წერილის შესავალში აღნიშნულია, რომ სასამართლოში მონაწილეობდა ადვოკატი გ. ვოლფიო.
2. ის ფაქტი, რომ ბრალდებულმა ხაბეიშვილმა სასამართლოს წინაშე უარყო გამოძიების დროს აღიარებული ბევრი ბრალდება და სასამართლომაც ეს ბრალდებები მოუხსნა, აშკარად მოწმობს, რომ ბრალდებულს გამოძიების დროს აწამებდნ და ამრიგად გამოგლიჯეს არარსებული დანაშაულებების აღიარება. მაშ, დღევანდელი საბჭოთა გამოძიება ბევრად არ განსხვავდება სტალინ-ეჟოვ-ბერიას დროინდელ საბჭოთა გამოძიებისაგან.
3. ზემოთქმულიდან ის დასკვნა არ უნდა გავაკეთოთ, თითქოს ს. ხაბეიშვილი უმანკო ბატკანი და საბჭოთა მგელის მსხვერპლი იყოს. არა, რა თქმა უნდა, რომ არა, მაგრამ საქმე იმშია, რომ ხაბეიშვილის დანაშაულობანი დიდი ხნის წინადაც

ცნობილი ყოფილა ხელისუფლების უმაღლეს წრეებშიც. მაგალითად, 1973 წელში, როცა ხაბეიშვილი ქუთაისის პარტიული კომიტეტის პირველი მდივანი იყო, პირადი მოტივით ხაბეიშვილმა პროგოცაია მოუწყო, თანამდებობიდან მოხსნა და პასუხისგებაშიც მისცა ქუთაისის ავტოკოლონის პარტკომის მდივანი ტუკვაძეო, ვგებულობთ „განკითხვიდან“. ამას მისი კარიერისთვის ხელი არ შეუშლია, პირიქით, ის რესპუბლიკის ცენტრალურ ხელისუფლებაში დააწინაურეს. 1983 წელშიც ის უმხილება ქრთამების აღებასა და თანამდებობის ბოროტად გამოყენებაში, პასუხისგებაში მიცემულ სიღნაღის პარტკომის პირველ მდივან ბუჩუკურს. საბჭოთა დამსჯელ ორგანოებსა და კომპარტიას არც ახლა მოუთხოვიათ მისთვის პასუხი, პირიქით, მისი ავტორიტეტი სულ მაღლა იწევს და ორი წლის შემდეგ მას სერიოზული კოზირები გააჩნია, საბჭოთა საქართველოს უმაღლესი ხელისუფლაის პოსტის დასაუფლებლად. სრულიად შესაძლებელია, რომ დღეს სოლიკო ხაბეიშვილს და ჯუმბერ პატიაშვილს შეეცვლილ როლებში ვხედავდეთ: ს. ხაბეიშვილი ტრიბუნებზე ჰქუხდეს, როგორც საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენელი და კანონიერების დამცველი, ხოლო ჯ. პატიაშვილს ასამართლებდენ, როგორც საშიშ სისხლის სამართლის დამნაშავეს.

ანდრონიკაშვილის შერისხვა

მარტში მეორე დიდი პოლიტიკური ბომბი გამსკდარა თბილისში. როგორც 26 მარტის გაზეთ „კომუნისტიდან“ ვგებულობთ, აქ გამართულა საქართველოს პარტიულ-სამეურნეო აქტივის კრება, რომელზედაც მოხსენებით გამოსულ ჯუმბერ პატიაშვილს მკაცრად გაუკრიტიკებია რესპუბლიკის კაპიტალური მშენებლები, განსაკუთრებით კი ხელმძღვანელები, რომლებიც სახელმწიფო გეგმებს ვერ ასრულებდენ და სისტემატიურად ეწეოდენ წამატებებსა და თვალის ახვევას. მაგალითად, 1986 წლის ანგარიშგებისთვის წაუმატებიათ საცხოვრებელი ფართობის ოცი პროცენტი და ჯანმრთელობის დაცვის ოცდაექვსი პროცენტი. პატიაშვილმა კრებას მოახსენა, რომ ასეთი დანაშაულებრივი პრაქტიკა წლობით გრძელდებოდა, ახლა კი პარტიამ მკაცრი სანქცია დაადგა: თანამდებობიდანაა განთავისუფლებული ცამე-

ტი ხელმძღვანელი, პარტიული სასჯელი დაედო 135 თიკ პარტიიდან გაირიცხაო. ამ ახალ შერისხულთა სანიშნავია განსაკუთრებით გიორგი ანდრონიკაშვილი, რომელიც, როგორც ხაბეიშვილი, ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრი იყო და მზრძანებლობდა ჩვენი ქვეყნის მშენებლობისა და საქალაქო მეურნეობის მნიშვნელოვან უწყებას. საქ. კომპარტიის ნომენკლატურაში ერთ-ერთი პირველი ადგილი ეკირა და მასზედაც ბევრი სანაძლეოს სდებდა კომპარტიის პირველი მდივნის პოსტზე. როგორც ჩანს, ამ მაღალ თანამდებობისაკენ ლტოლვა დიდ რისკთან ყფილა დამოკიდებული. ანდრონიკაშვილი დღეს უცერემონიოდაა გაძვეებული მთავრობიდან, ხვალ კი შეიძლება ისიც საბრალდებულო სკამზე ვიხილოთ, როგორც ხაბეიშვილი.

ანდრონიკაშვილთან ერთად მოხსნილი არიან: მინისტრთა საბჭოთ თავ-ის მოადგილე ი. ქედიშვილი, თბილისის საქალაქო აღმასკომის თავ-რე ზ. მესხიშვილი და მისი მოადგილე ი. არობელიძე, რესპუბლიკის მშენებლობის მინისტრის მოადგილეები: გ. ქართველიშვილი, რ. თათეიშვილი და თ. ყორდანია.

სხვათა შორის: ამ ღონისძიებასთან დაკავშირებით, პატიაშვილმა კრებას მოახსენა: „ცენტ. კომიტეტმა ერთსულოვნად დაუჭირა მხარი ასეთ გადაწყვეტილებასო“. ეს კიდეც ერთი ნიშანი გორბაჩოვის მიერ ქებული „გარდაქმნისა“ და „გადემოკრატიულებისა“. ყველ შემთხვევაში, საქ. ცენტ. კომიტეტში არაფერი შეცვლილა. ის კვლავ ბატების საკრებულოს ჰვავს, რომელიც ერთხმად ყუნებს.

ეს ორი საქმე-ხაბეიშვილისა და ანდრონიკაშვილის - დროთიც ერთმანეთს მოსდევს და სათავეც ერთი უნდა ჰქონდეთ. ის რაც საჯაროდაა გამოქვეყნებული, ნებას გვაძლევს ვთქვათ: ა) როგორც პარტიაში, ისე ადმინისტრაციაში დიდი „წმენდები“ მიმდინარეობენ საქართველოში, იმაზე მეტი, ვიდრე ფიქრი შეიძლებოდა წინასწარ. ამ ცვლილებებთან დაკავშირებით, ჯ. პატიაშვილმა ორი მისთვის საშიში მეტოქეც მოიცილა თავიდან, გ. ანდრონიკაშვილისა და ს. ხაბეიშვილის სახით. ბ) არ შევეცდებით თუ ვიყვით, რომ ამ დიდმნიშვნელოვან ცვლილებების სათავე 1983 წელში უნდა ვეძებოთ, როცა გენერალურ მდივნად გამხდარმა იური ანდროპოვმა საქართვე-

ლოდან გადაიყვანა კრემლის წარმომადგენელი რუსი კოლბინი და მის ადგილას მოაგვინა მისი სანდო აგრეთვე რუსი ბორის ნიკოლსკი. ამ უკანასკნელის სიტყვა, ვფიქრობთ, გადამწყვეტი იყო, როგორც ჯუმბერ პატიაშვილის აღზევებაში, ისე საქართველოს სხვა საპასუხისმგებლო თანამდებობების წმენდა-განახლებაში.

გ) ეს ალიაქოთი ყველამ გაიგონა. საყოველთაოდ ცნობილი გახდა, რომ საბჭოთა რეჟიმის მიერ ნდობით აღჭურვილი ადამიანები მექრთამეობის, გამოძალვის, ქურდბაცაცობის, მომხვეჭელობის, ანგარების და სხვა მანკიერების წუმპეში იყვნენ ყელამდე ჩაფლულნი. ამ გულის ამრევ წუმპეში გასვრილი აღმოჩნდნენ, ხაბეიშვილთან და ანდრონიკაშვილთან ერთად, საბჭოთა სისტემის ისეთი ბოზოლები, როგორც: შინაგან საქმეთა მინისტრი კეთილაძე, ფინანსთა მინისტრი ანანიაშვილი, რესპუბლიკის პროკურორო ბარაბაძე და სხვა მინისტრები, მინისტრთა მოადგილენი, ქალაქკომებისა და რაიკომების მდივნები და ასე შემდეგ, რომელთა ჩამოსათვლელად მთელი „გუშაგი“ არ იკმარებს. საკითხავია, თუ ბევრი გადურჩა ამ წუმპეს და თუ ისინიც ძველი კადრებიდან, რომლებიც ჯერ კიდევ ხელისუფლებაში ჩანან, მართლა მშრალად გამოვიდნენ იქიდან?

დ) ამ იშვიათ გადარჩენილებიდან ინტერეს მოკლებული არ უნდა იყოს შევჩერდეთ სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის თავმჯდომარე გენერალ ინაურზე, რომელიც აგერ ორი ათეული წელია განაგებს ამ მეტად მნიშვნელოვან ორგანოს და რომელიც სანიმუშო ხელმძღვანელის მაგალითად დაასახელა პატიაშვილმა. დასაჯერებელია, რომ მან არაფერი არ იცოდა ამ წუმპის არსებობის შესახებ, რომ მან მაგალითად არაფერი იცოდა ხაბეიშვილის მექრთამეობის ასეთი ვრცელი და ხანგრძლივი ბოროტმოქმედებანი? ვთქვათ რომ არ იცოდა, მაშინ იგი შესაფერისია ამ თანამდებობაზე?

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ანდროპოვ-გორბაჩოვის მიერ წარმოებული კადრების წმენდები საკავშირო მასშტაბითაც არ შეხებია მხოლოდ ორ სახელმწიფო უწყებას: კაგებესა და სამხედროს, მაშინ, როცა ძირფესვიანად შეიცვალენ სხვა სამინისტროები. ინაურის გადარჩენაც ამით უნდა აიხსნას. ამ ორ ძალას (კაგებე და ჯარი) ეყრდნობა საბჭოთა სახელმწიფო და მათი წყლობით ის განაგრძობს სტაბილურ არსებობას,

მიუხედავად ეკონომიკისა და საყოფაცხოვრებო პირების უწყის ტანტროფული მდგომარეობისა და რეჟიმის ზნეობრივ განხორციელებისა.

პაპუნა ლუბაშვილი

*** *** *** ***

გ რ ი გ ო ლ შ ა რ ა შ ე ნ ი ძ ი ს ს ა ქ მ ე *)

1947 წლიდან 1961 წლამდე კურორტ წყალტუბოს მშენებლობის უფროსად მუშაობდა გრიშა (გრიგოლ) შარაშენიძე. მისი მუშაობის დაწყებამდე წყალტუბო წარმოადგენდა ჭაობიან, მოუწყობელ სოფელს, სადაც ბუნებრივი სამკურნალო წყლების გარდა, თითქმის არაფერი არ არსებობდა. თოთხმეტი წლის განმავლობაში ჩატარებულმა მშენებლობამ იგი გადააქცია საქართველოს ერთ-ერთ ჯელაზე უფრო კეთილმოწყობილ კურორტად. აშენდა მრავალი ნაგებობა, გაყვანილ იქნა ასფალტირებული გზები. გათენებიდან დაღამებამდე თავდაუზოგავად შრომობდა ინჟინერი და კიდევაც „დაუფასეს“ ამავგი:— 1961 წ. მარტში გ. შარაშენიძე დასმენით დააპატიმრეს, ფულის გაფლანგვის ბრალდებით.

გამოძიების დაწყებისთანავე, საქ. კომპარტიის ცკ-ას მაშინდელმა პირველმა მდივანმა ვასილ მუხანაძემ, რომელიც თვითონ არაერთ ბოროტმოქმედებაშია დამნაშავე, გ. შარაშენიძე გამფლანგველად მოიხსენია და პროკურატურის გამოძიებელს გივი ნადარეიშვილს, როგორც პატრონის ერთგულ ძალს შეჰფერის, მონდომება არ დაუკლია თავის გამოსაჩენად. მრავალნაირი მეთოდი იხმარა გამოძიებელმა (ფიზიკური ზემოქმედება, პროვოკატორის, ე. წ. „კრუხის“ შეგზავნა, გაზ. „კომუნისტის“ სპეციალური ეგზემპლარის დამზადება...), რომ პატიმარი გაეტეხა და აედუღებია თავის თავზე აელო ის, რაც არ გაუკეთებია.

იმავე წლის მაისში მიღებულ იქნა კანონის დამატებითი მუხლი 96 პრიმა, რომელიც ეკონომიკური დანაშაულისათვის ითვალისწინებდა სიკვდილით დასჯას. ჯელასთვის ცნობილია: კანონს უკუტყევეთი ძალა არა აქვს, მაგრამ ნადარეიშვილმა, ელემენტარული იურიდიული ნორმების დარღვევით, მარტში პა-

ქართული
მწერლების
კავშირი

ტიმრობაში აყვანილ კაცს, ორი თვის მერე შემოღებულნი იქნა ხერეტის მუხლი მიუყენა.

სახელმწიფო უშიშროების ციხის საკანში იდგა გამაბრუებელი სუნი, რომელიც ბუხრიდან ამოდიოდა; გ. შარაშენიძეს და მასთან ერთად მყოფ მეორე პატიმარს, ქუთაისელ ტექნოლოგს ვ. გოგისვანიძეს გამოძიებელმა ნარკოტიკით გატენილი პაპიროსი მოაწვეინა, და, გვიან ღამით, ციხის ეზოს რადიოთი ჯერ გადასცეს, რომ ვითომ გ. შარაშენიძის შვილს ასამართლებენ, შემდეგ სროლის ხმა და ქალის კივილი: „ვაიმე შვილო ირაკლი!“ ნაწამებმა და გაბრუებულმა კაცმა დაიჯერა თავისი ერთადერთი შვილის დაღუპვის ამბავი და რამოდენიმე თვის განმავლობაში თავის ჭკუაზე არ იყო. ასე „ბრწყინვალედ“ ჩაატარა ნაღარეიშვილმა გამოძიება და საქმე სასამართლოს გადასცა.

სასამართლო პროცესი, რომელსაც შალვა მახარაძე თავმჯდომარეობდა, თითქმის ორი თვე გაგრძელდა და ისეთივე არაობიექტური და ყალბი იყო, როგორც გამოძიება. გ. შარაშენიძის მიერ შესრულებული სამუშაოების საინჟინრო-ტექნიკური ექსპერტიზისათვის მოწვეულ იქნა კომისია, რომლის შემადგენლობაში შედიოდნენ გამოცდილი სპეციალისტები სამშენებლო საქმის სხვადასხვა დარგში. კომისია გაეცნო დოკუმენტაციას, შეამოწმა სხვადასხვა აშენებული ობიექტი და მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ გ. შარაშენიძის საქმიანობაში გაფლანგვას ადგილი არ ჰქონებია და რომ იგი მხოლოდ სცოდავდა ფულადი სახსრების არასწორად განაწილებაში, რასაც საქმის ინტერესები მოითხოვდა. მაგალითად, თუ ზოგიერთ შემოწმებულ ობიექტზე ასფალტის ფენის სისქე გეგმით უნდა ყოფილიყო 7 სანტიმეტრი, გაზომვისას აღმოჩნდა თერთმეტი, რაც აუცილებელი მინიმუმი იყო წყალტუბოს პირობებისათვის, ხოლო სახელმწიფო ნორმები არ შეესაბამებოდა რეალურ სიტუაციას. ასეთივე მდგომარეობა იყო მომარაგების საქმეშიც. ვინაიდან მშენებლობა მუდმივ ნაკლებობას განიცდიდა სხვადასხვა სახის ინვენტარისა და სათადარიგო ნაწილებისას, ინჟინერი იძულებული იყო თვითონ ეზრუნა მათ შესაძენად. იყო შემთხვევები, როდესაც რკინიგზის სადგურზე ღამით ჩამომდგარი, სამშენებლო მასალით დატვირთული, ვაგონები საჩქაროდ უნდა დაცლილიყვნენ. ასე-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

თი სახის სამუშაოსათვის მუშები ორმაგ და მეტჯვალად
 ჯელოს იღებდნენ, რაც დადასტურდა კიდევაც ჩვენებებში.
 სასამართლოსათვის წარმოდგენილ დასკვნაში ექსპერტებმა ბე-
 ვრი ამგვარი ფაქტი ჩამოთვალეს და ნადარეიშვილის მიერ
 დასახლებული ვითომ გაფლანგულ-მითვისებული თანხის რაოდე-
 ნობა ნოლამდე დაიყვანეს. მოსამართლე პროფესიით იურისტია,
 რომელსაც საინჟინრო საქმის არაფერი გაეგება. ის ან უნდა
 დაყრდნობოდა სპეციალისტების დასკვნას, ან საერთოდ უნდო-
 ბლობა გამოეცხადებინა მათთვის. მოსამართლე მახარაძემ კი
 ჩამოწერილი თანხის მხოლოდ ნაწილი მიიღო მხედველობაში
 და ბრალდებულს სიკვდილის განაჩენი გამოუტანა. სასამართლო
 პროცესში მონაწილე ორი მსაჯულიდან ერთმა—თინა გოცირი-
 ძემ, პროტესტის ნიშნად, განაჩენს ხელი არ მოაწერა.
 კანონის თანახმად, მსაჯულის თანხმობის გარეშე მოსამართლეს
 განაჩენის გამოტანის უფლება არ ჰქონდა და სასამართლო თა-
 ვიდან უნდა შემდგარიყო.

სამსახურეობრივი დარღვევებისათვის, როგორც გრიგოლ შა-
 რაშენიძეს ჰქონდა თავის მუშაობაში, და როგორც მეტ-ნაკ-
 ლებად ალბათ ნებისმიერი მშენებლობის დროს შეიძლება აღმო-
 ჩნდეს, კანონის უკუქცევითი დახვრეტის მუხლის მიყენება და
 განაჩენის გამოტანა შეეძლოთ მხოლოდ მართლმსაჯულებას ამ-
 ოფარებულ ჯალათებს, და ასეთი უსამართლობა შეიძლება მო-
 მხდარიყო მხოლოდ იმ ქვეყანაში, სადაც ლაპარაკიც კი ზედ-
 მეტი იყო რაიმე სამართალზე.

იმ დროს, როდესაც გ. შარაშენიძე ყოველ დამე დასახვრე-
 ტად გაყვანას ელოდებოდა, წყალტუბოს მცხოვრებლებმა დაიწ-
 ყეს ხელმოწერების შეგროვება უსამართლო განაჩენის შეცვლ-
 ის მოთხოვნაზე. ალბათ ამიტომ დახვრეტა შეუცვალეს ყე-
 ლაზე სასტიკი, განსაკუთრებული რეჟიმის კოლონიაში 15 წ.
 პატიმრობით. თუმცა ძნელი სათქმელია, რომელი სასჯელი უფ-
 რო უარესი იყო მისთვის.

რამდენჯერმე ვიყავი კემეროვოს ოლქის აბაგურის დასახლე-
 ბაში, სადაც მამაჩემმა 1968 წელს ტანჯვაში დალია სული,
 და ვნახე თუ რა აუტანელ პირობებში უხდებოდა ყოფნა კა-
 ცს, რომელსაც სიყვარულითა და პატივისცემით ახსენებს ყე-
 ლა, ვინც მას იცნობდა. საბჭ. საქართველოსა და ნადარეიშ-

ვილ - მახარაძის თანა ქართველების გარდა, აბაგურის ელემენტარული რეჟიმის კოლონიაში არც ერთ რესპუბლიკას ვერ შევხვდით. გაგზავნილი პირველად ნასამართლევი პატიმარი.

მას შემდეგ დიდი ხანი გავიდა, რაც შეავანაძე არქივს ჩაბარდა, მაგრამ მისი ერთგული მსახურები კი დღესაც თბილისში გავლენიანი მოხელეები არიან - ნადარეიშვილი პროკურორია, ხოლო მახარაძე სასამართლოს თავმჯდომარე - და ვინ მოსთვლის რამდენი ბოროტება უკისრიათ ამ ჯალათებს.

**ირაკლი შარაშენიძე
პარიზი, მარტი 1987.**

*) ამ წერილის, მასში აღნიშნული ფაქტების სრული და ერთადერთი პასუხისმგებელია მისი ავტორი და ჩვენ მას უკომენტაროდ ვაქვეყნებთ. რაც შეეხება ავტორს, რომელმაც 2 წლის წინად შეაფარა თავი საფრანგეთს, ჩვენ კარგად ვიცნობთ. ის წესიერი, პატიოსანი, მშრომელი და დადებითი თანამემამულეა, რომელიც დადღასმულია ამ წერილში აღწერილი მამამისის ტრაგიკული ამბით. ეს მისი ტკივილი მარტო მას არ ეკუთვნის. რამდენია საბჭოთა კავშირში მის ბედში მყოფი! და ამ წერილის გამოქვეყნება ამითაცაა გამართლებული.

გუშაგი

*** *** *** ***

**ს ა ქ . ს . ს . რ . - ს . მ ე ც ნ ი ე რ ე ბ ა თ ა ა კ ა დ ე მ ი ა
(დასაწყისი იხილეთ წინა ნომერში)**

აქ საჭიროდ მიგვაჩნია ჩვენი თანაგრძნობის გამოცხადება საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მეორე, პარტიულ ნახევრის მიმართ. ამ გრძნობას ალბათ წარმოშობს მათი შედარება ჩვენთვის ცნობილ თანამედროვე პარტიული აპარატის მუშაკებსა და მარქსისტულ მეცნიერებათა დარგის პროფესორებთან.

ჩვენში გაკვირვებას არ იწვევს სადოქტორო დისერტაციების დაცვა გერმანიაში ისეთი მეცნიერების მიერ, როგორებიც იყვნენ ფილიპე გოგიჩაიშვილი და დიმიტრი უზნაძე, და სავსებით ბუნებრივად მიგვაჩნია ის, რომ ნატიშვილმა, რომელიც სპეციალისტი იყო ადამიანისა და ცხოველთა ანატომიის,

გეოგრაფიული
ინფორმაცია

ბრწყინვალედ იცოდა ლიტერატურა, ხელოვნება, ისტორია, სიკა. მაგრამ სასიამოვნოდ გვაკვირვებს ის, რომ განათლებული (ნორმალურად განათლებული!) ადამიანები პროფესიონალი ბოლშევიკების, მათ შორის მაღალი პარტიული თანამდებობის მქონეთა, შორისაც გვხვდებოდა, რომლებიც 1930 წელს ქართულ აკადემიკოსებად გახადეს. მარიამ ორახელაშვილი 1906 წლიდან ბოლშევიკი იყო. იგი დაიბადა ღარიბი თავადის ოჯახში. მას შემდეგ, რაც მისი მამა ომში დაიღუპა, მისი ათივე ბავშვი აღსაზრდელად წაიყვანეს დახურულ სასწავლო დაწესებულებებში. მარიამმა პეტროგრადში დაამთავრა ჯერ სმოლნის, შემდეგ პატრიოტული ინსტიტუტი და შემდეგ კი ბესტუჟევსკის კურსებსა და უნივერსიტეტში სწავლობდა. მარიამი მშობლიურ კულტურას დედაქალაქში არსებულ ქართულ სათვისტომოში ეზიარა. ცხოვრობდა გერმანიასა და საფრანგეთში, ლექციებს ისმენდა სორბონის უნივერსიტეტში. ფლობდა ხუთ ენას.

საქ. სახ. საგეგმო კომისიის თავ-რემ და სახ. კომისართა საბჭოს თავ-ის მოადგილემ მალაქია ტოროშელიძემ ენეგავში დაამთავრა იურიდიული ფაკულტეტი. მან მშვენივრად იცოდა ფრანგული და გერმანული ენები. იგი სერიოზულად მუშაობდა ქართული ლიტერატურის დარგში. ჩვენი აზრით, იგი იყო იმ ენციკლოპედიის რედაქტორი, რომლის შედგენაც არ განხორციელებულა.

საბჭ. საზოგადოების უმაღლეს სფეროებშიც გვხვდებოდა მომთმინებლობა, სირბილე, წესიერება, დემოკრატიულობა, სიკეთილე. ასე ახასიათებენ ვასილ კანდელაკსა და მამია ორახელაშვილს მათი ნაცნობი ადამიანები. მამია ორახელაშვილი იყო ხან ამიერკავკასიის კომპარტიის სამხარეო კომიტეტის პირველი მდივანი, ხან კი ამ. კავკ. სახალხო კომისართა საბჭოს თავ-რემ. მიუხედავად ამისა, იგი არ აძალუბდა თავის ქალიშვილს კომკავშირში შესვლას, მას პრინციპული უთანხმოება ჰქონდა საყვარელ მამასთან. იგივე ტოროშელიძემ, რომელიც თავყანს სცემდა სტალინს და ნატრობდა, რომ მისკენ გასროლილი ტყვიისათვის შეეშვირა თავისი გული, მთელი თავისი სიცოცხლე მენშევიკ მეუღლესთან გაატარა.

საქ.-ს მეც. აკადემიაში იყო აგრეთვე ერთი ადამიანი, რომლის დავიწყება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება. ეს არის კონსტანტინე ამბაკოს ძე სულაქველიძე. მას, როგორც მდივანს, უნდა მოეხერხებინა აკადემიის ორი ძნელად შესაერთებელი ნაწილის შედუღება. კ. სულაქველიძე იყო ორატორი, თეორეტიკოსი, პრაგმატიკოსი. იგი იყო რევოლუციამდელი ქუთაისის მენშევიკური ორგანიზაციის წევრი. ამ ქალაქში, სხვა ქალაქებთან შედარებით, მენშევიკები წარმატებით უწევდნენ წინააღმდეგობას ბოლშევიკებს. [აქ, ამ ისტორიის ავტორებზე ამჟამად ჩანს საბჭოთა ცრუ ისტორიოგრაფიის გავლენა. სინამდვილეში, რევოლუციის წინ არსად საქართველოში სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციებში ბოლშევიკები უმრავლესობას არ წარმოადგენდნენ, ყველგან მენშევიკები ბატონობდნენ, ხოლო ბოლშევიკები სექტას წარმოადგენდნენ. გუშაგი] სულაქველიძე პარიზს იცნობდა როგოლუციამდელი ემიგრაციის მეშვეობით. იგი უორდანაიას მთავრობასთან ერთად წავიდა ემიგრაციაში, მაგრამ 1924 წელს უკან დაბრუნდა.

სულაქველიძის სამაგისტრო დისერტაცია მიეძღვნა საქართველოს ფიონებს (მთიდან მონაქროლ ქარებს), მაგრამ მისი ძირითადი მეცნიერული სპეციალობა მათემატიკა იყო. იგი არის რამოდენიმე სახელმძღვანელოს ავტორი ქართულ ენაზე, რომლებიც განკუთვნილი იყვნენ უმაღლესი სასწავლებლებისა და საშუალო სკოლებისათვის. იგი დაინიშნა ფიზიკისა და გეოფიზიკის სექციაში იმის გამო, რომ ის იყო გეოფიზიკური ობსერვატორიის დირექტორი, რომელიც 1930 წელს გარდაქმნილ იქნა ამიერკავკასიის ჰიდრო-მეტეოროლოგიურ მეცნიერულ-კვლევით ინსტიტუტად. მისი დანიშვნა მეც. აკადემიის მდივანად ბევრისთვის მოულოდნელი იყო. ზოგიერთი მეცნიერი ფრთხილად ეკიდებოდა მასთან ურთიერთობას. მაგრამ იგი თავის მხრივ ბოლშევიკებთან შერიგების გზას ეძებდა.

აკადემიის დამაარსებლებმა დროის მიერ ნაკარნახევი ყველა პირობა გაითვალისწინეს: მეც. აკადემიის პროპაგანდისტული მნიშვნელობა, ხუთწლედისათვის შესაფერისი გაქანება, მტკიცე იდეური ხელმძღვანელობა, ახალგაზრდობის დაწინაურება, მაგრამ მათ ერთი რამე გამოორჩათ მხედველობიდან – მოინდომებდა თუ არა ამას იოსებ სტალინი (შეგახსენებთ, რომ მან თა-

ვისი თავი აკადემიკოსად მხოლოდ 1939 წელს გახდა.)
 თითქოსდა ყველაფერი კარგად მიდიოდა, საღლატ წამოაყენეს წინადადება, მიიღეს იგი, დაამტკიცეს პერსონალური შემადგენლობა. მოკლედ, გადაწყდა, ხელმოწერილ იქნა, გამოქვეყნდა. აკადემიისათვის უნდა გადაეცათ ფინანსთა სახალხო კომისარიატის შენობა, კეცხოველის ქუჩაზე. აკადემია მეცნიერების მთავარ სამმართველოს უნდა დაქვემდებარებოდა. აკადემიის გახსნით კმაყოფილი ნიკო მარი ისევ ლენინგრადში დაბრუნდა. ამის შემდეგ კი ყველაფერი მიჩუმდა. საიდუმლო ამბების შესახებ ცნობების მიღება მხოლოდ სხვადასხვა ნაამბობიდან თუ შეიძლება.

ტოროშელიძე მოსკოვში ჩადის. სერგო ორჯონიკიძე ეკითხება მას: საქ. მეც. აკადემიის შემადგენლობაში ხომ არ აგირჩევიათ პაპულია ორჯონიკიძე?—(აქ მან თავის ძმის შესახებ დასვა კითხვა, რომელიც ამიერკავკასიის რკინიგზას ხელმძღვანელობდა.) — ტოროშელიძემ, რომელმაც ვერ იგრძნო ირონია უპასუხა: ჩვენი დაუღვერობაა. ჩვენ გამოვასწორებთ შეცდომას. ორჯონიკიძემ გაიცინა: — ვის ჭირდება ისეთი აკადემია, რომლის წევრი პაპულია იქნება?.. (სერგოს საყვარელი ძმა ლოთი და მოჩხუბარი იყო, ის არ ყოფილა ინტელექტუალური პიროვნება.)

ამას სხვა უფრო მნიშვნელოვანი ამბავი უსწრებდა წინ. საქ.—ს მეც. აკადემიის დაარსების შესახებ როცა სტალინს მოახსენეს, მან უპასუხა: ახლა ჩვენთან ქართველებმა დააარსეს აკადემია. იგივე მოითხოვეს სომხებმაც... (შემდეგ მან კიდევ რამოდენიმე ერი დაასახელა). ჩვენ არ შეგვიძლია რამოდენიმე აკადემიის გახსნა, უმჯობესია, ის ერთი დავხუროთ.

აკადემიას თბილისშიაც გამოუჩნდნენ მოწინააღმდეგენი. მათ რიცხვში იყო პ. ა. შარია (1902 - 1979), რომელიც ახალი ჩამოსული იყო მოსკოვიდან. იგი სწრაფად დაწინაურდა და გახდა საქ. კომპარტიის მდივანი იდეოლოგიურ საკითხებში. ის შეიყვანეს მეც. აკადემიაში, როგორც ფილოსოფოსი. შარიას აკადემიის ზოგიერთი წევრი (მაგალითად უზნაძე, რომელიც მასთან ერთად მოხვდა ერთ სექციაში.) იდეოლოგიურ მოწინააღმდეგედ მიაჩნდა. შარიამ პირადად მოახსენა მთავრობას საქ. მეც. აკადემიის დახურვის აუცილებლობის შესახებ.

დახურულ აკადემიას დაუპირისპირეს საქ. მარქსისტულ-ლენინური შმის ინსტიტუტი, რომელიც 1931 წელს შეიქმნა თბილისში და რომელმაც დიდხანს ვერ იარსება. ამ ინსტიტუტის მოვალეობა იყო მეცნიერთა, და მათ შორის ბუნებისმეტყველების დარგების სპეციალისტთა „მარქსისტული კონსოლიდაცია“. ამ ინსტიტუტის ფაქტიური პატრონი პირველ ხანებში იყო შარია, რომელსაც ეკავა დირექტორის მოადგილის თანამდებობა (დირექტორი იყო ფილიპე მახარაძე).

1931 წლის იანვარსა თუ თებერვალში გაიმართა საქ. კომპარტიის ცკ სხდომა, რომლის თავ-რემ განაცხადა: საჭიროა აკადემიის დახურვაო. დგება მეგრელიძე. ისიც აკადემიკოსია და პარტორგანიზაციის ბიუროს წევრი. იგი დიდი ხნის დანადგლიანებული იყო იმის გამო, რომ რესპუბლიკის უმაღლესი მეცნიერების დაწესებულების ფორმირებამ გადაუხვია მის მიერ ადრე დასახულ მიმართულებას. მეგრელიძემ განაცხადა: თუ აკადემიის შემადგენლობაში უღირსი ადამიანებია შეყვანილი, ეს უნდა გამოსწორდეს, საჭიროა ამ ხალხის შეცვლა, ხოლო, რაც კი შეეხება აკადემიის დახურვას, ეს დანაშაულია საქართველოს კულტურის, მეცნიერების, სინდისის წინაშეო. ბერიამ, რომელიც წარმატებით იკაფავდა გზას საქ.-ს და მთელი ამიერკავკასიის ბოლშევიკური პარტიის ხელმძღვანელის პოსტისაკენ და რასაც კიდევაც მიაღწია 1931 წლის დეკემბერში, უპასუხა: — დაჯექით, თქვენ არ გეკითხებიან. — მაშ ვის ეკითხებიან? თქვენ ხომ არა? მეცნიერული კომიტეტის თავ-რე თქვენ ხართ თუ მე? სწორედ მე უნდა გავცე ამაზე პასუხი. თქვენ იქ თქვენი საქმეები მოაგვარეთ ჩეკაში, მე კი... აქ მას ბერიამ ხელმეორედ შეაწკვეტინა, სიტყვებით: — დაჯექით, თქვენ არ გეკითხებიან!

სამმა კაცმა მისცა ხმა მეცნიერებათა აკადემიის შენარჩუნებას, სხვებმა კი მის წინააღმდეგ მისცეს ხმა. ერთი კვირის შემდეგ მეგრელიძე გაანთავისუფლეს მეცნიერული კომიტეტის თავ-ის თანამდებობიდან და მის მაგივრად შარია დანიშნეს.

ჩვენ არ ვიცით ეცადა თუ არა ნიკო მარი საქ.-ს მეც. აკადემიის დაცვას, მაგრამ დავიმახსოვრეთ მისი სიტყვები: „ერთადერთი, რაც მე ჩემი ხალხისთვის გავაკეთე, ეს იყო აკადემიის დაარსება,— და იგი დახურულ იქნა“.

1929 -33 წლებში ადგილი ჰქონდა საქ.-ს მეცნიერებათა (ესევე როგორც მთელი საბჭ. კავშირის მასშტაბით) უსასრულო ორგანიზაციულ გარდაქმნებს. **1933** წლის იანვარში აღდგენილი იქნა უნივერსიტეტი, შემდეგ კი შეიქმნა მთელი რიგი სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტებისა. საბჭ. კავშირის მეც. აკადემიამ თბილისში შექმნა მისი ამიერკავკასიის ფილიალი. მას დაგეგმილი ჰქონდა მეცნიერული აზრის ისეთი წყროთა შექმნა ადგილებზე, რომლებიც საბჭ. კავშირის აკადემიაზე იქნებოდნენ დაქვემდებარებულნი. სწორედ თბილისში დაიწყო ადგილობრივ აკადემიათა დაარსების გენერალური ხაზის გამოცდა: დასაწყისში, საბჭ. კავშირის მეც. აკადემიის ფილიალების სახით, შემდეგ კი იგი ხდება მისი მონათესავე რესპუბლიკური მეც. აკადემია.

ახალი დადგენილება საქ.-ს მეცნიერებათა აკადემიის დაარსების შესახებ **1941** წლის ათი თებერვლით არის დათარიღებული, მაგრამ მანამდე საქართველოში ბევრმა წყალმა და სისხლმა ჩაიარა.

ოცდაათიან წლებში რეპრესირებული იქნა საქ.-ს მეც. აკადემიის დაახლოებით ოცი წევრი: - რ. მ. აგამალიანი (**1937** წ., -შესაძლოა აზერბაიჯანში). - ი. ა. ვაშაყიძე (**1937** წ., დაპატიმრებისას ის იყო პოლიტექნიკური ინსტიტუტის რექტორი).

- კ. გ. გორდელაძე (დააპატიმრეს **1936** წ., დახვრიტეს **1937** წლის **25** ივნისს გამოტანილი განაჩენის საფუძველზე, დაპატიმრების წინ იგი იყო საბჭ. კავშირის მეც. აკადემიის საქართველოს ფილიალის ხელმძღვანელი. მისი მეუღლის დაპატიმრების შემდეგ კი შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის მუშაკებმა გაძარცვეს მათი ბინა. ილია ჭავჭავაძის შესახებ გორდელაძის მიერ დაწერილი წიგნის ხელნაწერი, რომელიც მან დაპატიმრების წინ დაასრულა, უგზო-უკვლოდ დაიკარგა.)

- გ. ს. დევდარიანი (დააპატიმრეს **1937** წ, ხოლო **1938** წ. კი დახვრიტეს.)

- დ. გ. დოლიძე. იგი იყო ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის რექტორი. **1937** წლის დასაწყისში დოლიძე საანგარიშო მოხსენებით გამოვიდა. რაიკომის მდივანმა ის იმაში დაადასტურა, რომ მას არაფერი უთქვამს ფილიპე მახარაძის მიერ დაშვებული შეცდომების შესახებ (დოლიძის მეუღლე იყო

ფ. მახარაძის შვილი). დოლიძე მაშინვე დააპატიმრეს ვრიტეს, დაახლოებით იმავე წლის ნოემბერში.

– ა. ი. დუდუჩავა (დახვრიტეს 1937 წელს).

– გ. ა. მგალობლიშვილი (დახვრიტეს 1937 წელს. სასჯელის მოხდის შემდეგ თბილისში დაბრუნებულმა მისმა მეუღლემ თავი ჩამოიხრჩო.).

– კ. შ. ორაგველიძე. 1935 წლიდან იგი იყო თბილისის სახ. უნივერსიტეტის რექტორი. 1937 წ. თბილისში გამოცემული რუსულ-ქართული ლექსიკონის რედაქტორობა მას მიაწერეს, სინამდვილეში კი ავტორი იყო იმ დროს ახალი დახვრეტილი მალაქია ტოროშელიძე. ორაგველიძე დააპატიმრეს 1937 წლის პირველ სექტემბერს. იმავე წლის თერთმეტ ნოემბერს იგი გაასამართლა საქ. – შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის სამეულმა, რომელმაც მას დახვრეტა მიუსაჯა. ასევე დახვრიტეს ორაგველიძის მეუღლეც.

– მამია ორახელაშვილი. 1932 წლიდან იგი იყო საკავშირო კომპარტიის ცკ - თან არსებულ მარქს-ენგელს-ლენინის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე. ერთ-ერთი ცნობის თანახმად, იგი ი. პ. ტოვსტუხასთან ერთად, რომელიც 1931 - 35 წლებში ასევე იყო ხსენებულ ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე, მასალებს ამზადებდა სტალინის მოხსენებისათვის. 1937 წ. მ. ორახელაშვილი პარტიიდან გარიცხეს და ასტრახანში გადაასახლეს. იმავე წლის ივლისში კი დააპატიმრეს, აგვისტოს ბოლოს თბილისში ჩაიყვანეს, სადაც შინაგან საქმეთა სახ. კომისარიატის სამეულმა მას დახვრეტის განაჩენი გამოუტანა, რაც თერთმეტ დეკემბერს იქნა სისრულეში მოყვანილი. მომდევნო დღეს გაზ. „პრავდაში“ გამოქვეყნებულ წერილში აღნიშნული იყო, რომ უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის მიერ გამოტანილი განაჩენი სისრულეშია მოყვანილი.

– მარიამ ორახელაშვილი – უკანასკნელ წლებში მოსკოვში მუშაობდა რუსეთის სფსრ უმაღლესი სკოლის სამმართველოს უფროსად (ა. ბუბნოვთან) ... იგი დააპატიმრეს 1937 წ. 20 ივლისს, ქმართან ერთად ის თბილისში ჩაიყვანეს. ოფიციალური ცნობით, მას განაჩენი გამოუტანა უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიამ. იგი დახვრიტეს დაახლოებით 1938 წ. იანვარში. ამ მანდილოსანს მიმოწერა ჰქონდა გორკისთან, კრუპსკაიას-

თან, ა. ყიღბან, ან. ბარბიუსთან და სხვებთან, მაგონებდა და ეს საბუთი უგზო-უკვლოდ გაქრა. 1937 წ. ნოემბერში დააპატიმრეს მამია და მარიამ ორახელაშვილების ქალიშვილი და გადაასახლეს. ცოტა ხნის შემდეგ, როცა მათი შვილიშვილები წამოიზარდნენ, ისინიც გადაასახლეს.

– ს. გ. პირუმოვი 1937 წელს დააპატიმრეს და დახვრიტეს ასევე, როგორც დახვრიტეს მისი მეუღლეც.

– მალაქია გ. ტოროშელიძე. 1936 წელს, დააპატიმრებამდე სამი-ოთხი თვით ადრე, ის დანიშნეს საქ.-ს განათლების სახ. კომისრად. ის დააპატიმრეს იმავე წლის ოქტომბერში, დაკითხვებზე წარმოებულ იწამებით იგი მთლად დაასახიჩრეს, ბოლოს, 1937 წლის ათ ივლისს კი დახვრიტეს. მის მეუღლეს დიდი ხნით მოუხდა ბანაკებში ყოფნა, ხოლო ორი შვილი კი 1938 წელს დაიღუპა.

– ვ. ა. ჭიჭინაძე დააპატიმრეს 1937 წლის ცხრა მაისს, თავის დაბადების 50 წლისთავზე. 1934 წლიდან იგი მოსკოვში მუშაობდა, ხელმძღვანელობდა ჰიდროენერგოპროექტს, იყო სამშენებლო-საინჟინრო ინსტიტუტის პროფესორი, სახელმწიფო-საგეგმო კომისიის ექსპერტი, მოსკოვ-ვოლგის არხის, რიბინსკისა და უგლიჩსკის ჰიდროკვანძისა და სხვა პროექტების განხორციელების საქმეში.

– ტ. გ. ყენტი. 1937 წლის 24 მაისს მან თვითონ მოიკლა თავი და შემდეგი შინაარსის წერილი დაუტოვა ბერიას: „გამოიჩინეთ ვაჟკაცობა და ჩემს გულისთვის ხელს ნუ ახლებთ ჩემს ოჯახს“. მიუხედავად ამისა, მისი შვილი მაინც დახვრიტეს, ხოლო მისი მეუღლე და უფროსი ქალიშვილი გადაასახლეს.

– შალვა ი. ნუცუბიძე 1938 წ. დააპატიმრეს, როგორც თითქოსდა გერმანელი ჯაშუში. მან ციხეში თარგმნა „ვეფხისტყაოსანი“. ალბათ, სწორედ ამან გადაარჩინა იგი. მას ს. ქავთარაძე გამოესარჩლა. 1941 წ. შ. ნუცუბიძე გაანთავისუფლეს, სტალინის პირადი განკარგულებით.

– ალბათ კორნელ ს. კეკელიძესაც მოუხდა პატიმრობაში ყოფნა.

– კოწია სულაქველიძეს ხან რიცხავდნენ ბოლშევიკური პარტიიდან, ხან კი ისევ იღებდნენ. იგი 1941 წ. გარდაიცვალა.

– ამირაჯიბის, რ. ახუნდოვის, ბოლოტნიკოვის, ს. ნ. ტიმო-

ფევის ბედი საქ. მეც. აკადემიის დახურვის შემდეგ ჩვენთვის უცნობია.

— დიდი ტერორის წლებში, შარამ მაღალი თანამდებობები მიიღო საქართველოს კომპარტიაში. 1952 - 53 წლებში იგი პატიმრობაში იმყოფებოდა. შარია სტალინისტად დარჩა. ბერი-ას ჩამოგდების შემდეგ მან ათწლიანი პატიმრობა მოიხადა, შემდეგ კი მუშაობდა თბილისში ლიტერატურის ინსტიტუტში.

— ახლა კი უფრო დაწვრილებით მოგიყვებით სამი სხვა და-ღუპულის შესახებ. ილია ლევანის ძე ჯანდიერი. სასოფლო-სამე-ურნეო ინსტიტუტში მის გამგებლობაში მყოფ კათედრასა და ლაბორატორიაში საფუძველი ჩაეყარა საქ.-ს ზოოვეტერინარულ ინსტიტუტს, რომელიც 1932 წელს გაიხსნა. ჯანდიერი იყო სტ-უდენტების საყვარელი პროფესორი. იგი იყო მაღალი, ლურჯთ-ვალა, ტემპერამენტიანი, მუდამ მოძრაობაში მყოფი ადამიანი. მას თავის მოვალეობად მიაჩნდა პირადი აზრის გამოთქმა. როცა მას ეუბნებოდნენ, ესა და ეს დისერტაცია უნდა გავიდე-სო, იგი პასუხობდა, რომ „ეს თვალთმაქცობაა, და რომ ეს არც მეცნიერებისათვის და არც პრაქტიკული საქმისათვის არ არის გამოსადეგი.“ იგი ამჩნევდა, თუ ვის უჭირდა და საკუ-თარი ინიციატივით უწევდა მათ დახმარებას. იგი მეგობრობ-და ნ. კ. კოლცოვთან, რომელიც მრავალჯერ იყო ილია ჯანდი-ერთან, ოცდაათიანი წლების შუა პერიოდში კოლცოვისათვის მძიმე დროს. როგორც ჩანს, მათ აკავშირებდათ აბრეშუმის კიაზე ექსპერიმენტების წარმოების შესაძლებლობათა კვლევა. ჯანდიერი მუშაობდა ცხენის სისხლის მეშვეობით, მისი გენეტი-კური ჯიშის განსაზღვრის პრობლემაზე. მაგრამ ჯანდიერის დიდი შეჯამებული ნაშრომი მის ავტორთან ერთად დაიღუპა. ჯანდიერი იყო საქ.-ს უდიდესი სპეციალისტი მეცხოველეობის დარგში, მაგრამ მას ნაკლებად უწევდნენ ანგარიშს. როცა მან სამტრედიაში ნახა ადგილობრივი ქათმები, სიხარულით წამოიძახა: ისეთი მეფრინველების ფერმის დაარსება შეიძლე-ბა, რომელიც არა მარტო საქართველოს, არამედ მთელ რუსე-თსაც დააკმაყოფილებსო“. მაგრამ მან ვერ შეძლო ხელისუფა-ლთა დარწმუნება იმაში, რომ ხელი მოეკიდათ მეფრინველე-ობის დიდ ფერმათა შექმნისათვის. 1934 - 35 წლებში დანი-აში ყდულობდნენ ლამაზ ძროხებს, ჯანდიერთან და საერთოდ

სპეციალისტებთან შეუთანხმებლად. ეს ძროხები სწრაფად აღ-
დებოდნენ ბრუტელოზისგან.

ჯანდიერი ორთაქალაში ცხოვრობდა. მას ქონდა ერთსართუ-
ლიანი ბინა დიდი სარდაფით, ქონდა ვენახი, ეზოში იზრდე-
ბოდა ლეღვი, მაგნოლია; ყვდა ძაღლი. ერთხელ ბერიამ, თუ
რომელიღაც სხვა ბელადთაგანმა მას მანქანა გამოუგზავნა.
მას, როგორც სპეციალისტს, სთხოვეს, რომ ენახა ამ ბელად-
ის ბალი, მაგრამ ჯანდიერმა უარი შეუთვალა, მან უპასუხა:
„მე ლექცია მაქვსო“. 1933 თუ 34 წელს, ერთ-ერთ დაპატიმ-
რებისას, იგი დაკითხეს ვავილოვისა და კოლცოვის თაობაზე.
მისმა მეუღლემ, ნათესავების მეშვეობით, შესძლო კავშირებ-
ის მონახვა და ორი დღის შემდეგ, როცა კრემლის საავადმყო-
ფოს მთავარმა ექიმმა სტალინს მოახსენა ამის შესახებ, იგი
გაანთავისუფლეს. 1937 წ. ილია ჯანდიერი დახვრიტეს.

– დაიღუპა აგრეთვე კონსტანტინე რომანის ძე მეგრელიძე.
მან, თბილისში სამსახურის გარეშე დარჩენილმა, დახმარებისა-
თვის ნიკო მარს მიმართა. მარმა ის, 1932 წ., ლენინგრადის
ენისა და აზროვნების ინსტიტუტში უმფროს მეცნიერ-თანამშ-
რომლად მოაწყო. მოგვიანებით, მეგრელიძე გახდა აგრეთვე
ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის ეროვნული განყოფილების
გამგე. 1938 წ. დასაწყისში იგი დააპატიმრეს. 1939 წ. ბოლოს
ის გაანთავისუფლეს, 1940 წ. დეკემბერში კი ისევ დააპატიმრეს.
1944 წელს კიტა მეგრელიძე კიროვის ოლქის ბანაკებში დაიღუ-
პა. თითქმის იმავე დროს დააპატიმრეს მისი მეუღლეც, რომე-
ლმაც ათი წელი ბანაკებში და შვიდი გადასახლებაში დაჰყო.

1932 - 35 წლებში მეგრელიძემ დაასრულა თავისი პირველი
წიგნის დაწერა. 1936 - 40 წლებში მისი გამოცემა ოთხჯერ
იქნა შეჩერებული. 1938 წელს ამ წიგნის სარედაქციო ეგზემპ-
ლიარი გადაარჩინა მეგრელიძის მეგობარმა. მან შეძლო ამ წი-
გნის გამოტანა მეგრელიძის კაბინეტის გამგის დაპატიმრების
შემდეგ. ეს კაბინეტი დალუქული იყო. კ. მეგრელიძის რეაბილი-
ტაციის შემდეგ ეს წიგნი გამოიცა 1965 - 73 წლებში თბილი-
სში, სათაურით – „აზროვნების სოციოლოგიის ძირითადი საკი-
თხები“. ბანაკიდან მოდიოდა მისი წერილები, თავისი ქალიშ-
ვილისთვის მან ლეგენდა შექმნა, რომელშიც ნათლად გამოსქ-
ვიოდა მისი აზრები. მეგრელიძე წერდა მის ქალიშვილს: „ადა-

მიანის სიცოცხლეზე ძვირფასი არაფერია მსოფლიოში არაფერია უდანაშაულო მსხვერპლზე მძიმე დანაშაული“. სიკვდილამდე ერთი თვით ადრე მან შემდეგი დასწერა: „ღღევანდელი ღღე მე მიმაჩნია ჩემი მეორედ დაბადების დღედ, და მას ყველაზე ბედნიერად მივიჩნევ ჩემს ცხოვრებაში (...). ერთადერთი და ყველაზე ძვირფასი, რაც კი მე აქ გამაჩნია, ეს არის ჩემი აზრების სამყარო, მიუხედავად იმისა, რომ მათ პრაქტიკული სარგებლობა არ მოაქვთ ჩემთვის. და აი, დასრულებულია ჩემი წიგნი, სადაც ჩემი აზრები ერთ მთლიანობაშია ჩამოსხმული“. ეს წიგნი „მაინც იქნება გამოცემული, რაც არ უნდა მოხდეს მსოფლიოში“, წერდა მეგრელიძე. მაგრამ ამ წიგნის მონახვა შეუძლებელი გახდა.

– ვ. ვ. კანდელაკი სათავეში ედგა ლიმონისა და მანდარინის კულტურათა ტრესტს. ერთხელ მას სერიოზული კონფლიქტი შეემთხვა ბერიასთან. 1935 წ. ბერიამ თათბირი მოიწვია, რომელზეც განაცხადა, რომ საზღვარგარეთ ნაყოფი იქნება რამდენიმე მილიონის მანდარინის ნერგი იმ მიზნით, რათა ხუთი წლის შემდეგ მთლიანად დაკმაყოფილდეს საბჭ. კავშირის მოთხოვნილება ადგილობრივი მანდარინით. კანდელაკმა დაიწყო წინააღმდეგობის გაწევა: „ეს იოლი როდია, ნერგებმა შეიძლება არ გაიხარონ, დიდია მცენარეული დაავადების შემოტანის საშიშროება, ჯერ კიდევ რევოლუციამდე რუსეთში იყო შემთხვევა, როცა ნერგების სასწრაფო დაწვა პირდაპირ გემზე შეიქნა საჭირო“. ბერიამ კანდელაკს უპასუხა: „შენ არ გეკითხებიან. შენ რასაც გიბრძანებენ, იმას გააკეთებ“. კანდელაკმა ჩაიწერა თავისი მოსაზრებები და თათბირის დამთავრების შემდეგ მოსკოვში გაემგზავრა. იქ მან აკადემიკოსი ვილიამსი ნახა, რომელთანაც ის პეტროვსკის აკადემიაში სწავლობდა. მისი მეშვეობით, მან თავისი მოსაზრებები სტალინს გადასცა. ბერიამ, მოსკოვში მორიგი მგზავრობის დროს, საყვედური მიიღო ბელადისგან (სპეციალისტებს ყური უნდა უგდო, უთხრა მას სტალინმა). ამისთვის ბერია კანდელაკს დაპირდა: „მაცალე, მე ამას მოგაგონებო“.

კანდელაკი დააპატიმრეს 1937 წლის 5 აგვისტოს. მან ათი წლის პატიმრობა მიიღო, მიმოწერის უფლების გარეშე. იგი 1938 წლის თებერვალში დახვრიტეს, სწორედ ეჟოვის ადგილზე

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ბერიას დანიშნვიდან ცოტა ხნის შემდეგ.

საქ.—ს მეცნიერებათა აკადემიის ხელახლად დაარსებისას აკადემიკოსობის კანდიდატები კომპარტიის წევრები ხდებოდნენ. როცა გეოლოგ თვალჭრელიძეს, რომელიც მანამდე ბოლშევიკებისადმი არ იჩენდა განსაკუთრებით მიდრეკილებას, მისმა ნაცნობებმა ჰკითხეს, თუ როგორ მოხვდა იგი პარტიაში, მან ყველგვარი ახსნა-განმარტების გარეშე უპასუხა: „ასეა საქირო.“ საქართ. მეც. აკადემიის საზეიმო გახსნაზე, რომელიც მარქს-ენგელს-ლენინის საქ.—ს ინსტიტუტის შენობაში გაიმართა, მუსხელიშვილმა პირველად შემდეგი სიტყვები წარმოთქვა:

„მე მიჭირავს ადგილი, რომელიც სამართლიანად უნდა ეკავოს ივანე ალექსანდრეს ძე ჯავახიშვილს“. ისტორიკოსი ივანე ჯავახიშვილი იმ დროს რამდენიმე თვის გარდაცვლილი იყო.

მუსხელიშვილმა იცოდა ადამიანთა ფასი და მას შეეძლო მათ შესახებ მჭრელი სიტყვის თქმა. ერთხელ მან თქვა: „შარია ორი ნახევარი შარისგან შესდგება, რომლებზედაც ის ზისო“.

ბოლო ეპიზოდი. ივანე სოლომონის ძე ბერიტაშვილი დააჯილდოვეს. ამასთან დაკავშირებით მას დაურეკა ქართველ კომუნისტთა ლიდერმა ვასილ მუავანაძემ. ბერიტაშვილმა გულუბრყვილად ჰკითხა: „ეს რომელი მუავანაძეა?“, ააა, ცენტრალური კომიტეტის დირექტორი! დიახ, გმადლობთ, მუავანაძე, გმადლობთ. თუ გინდა, გამოიარეთ ჩემთან. მე თქვენთან ვერ მოვალ, მე არა მაქვს ამის დრო“- თქვა და ყრმილი დაკიდა. ასეთი ამბები თითქმის ფოლკლორადაა ქცეული საქართველოში, მაგრამ ისინი აშკარად ინარჩუნებენ ამ მოვლენათა პირველად მიზეზების არსს. ყველაფერი ეს იმედს იძლევა იმისას, რომ საქ.—ს ისტორია (ქართველ მეცნიერთა ისტორიასთან ერთად) არ გადაიქცევა უფერულ სქემად: მისი ნათელი ფერები წარუშლელია.

ავტორები: დ. ანასტასინი, ი. ვოზნესენსკი
რუსულიდან თარგმნა: ზურაბ ნარსიაშ

ი ლ ი ა , ბ ა ტ ო ნ ო !

ილია, ბატონო,
 უნდა გვიპატრონო
 სულითა წმიდითა
 და ჟვლად მშვიდითა,
 დია ნეტარითა,
 უფლის ნექტარითა.
 თუმც ხარ უსხეულო,
 გარნა უჩვეულო
 ნათელი ნათელთა,
 მზრუნველი ქართველთა,
 და არ მიგვატოვო,
 არ გაგვიმარტოვო,
 იყავი ჩვენთანა
 მარად და ყველგანა!
 ეს ხომ შენ თვით ჰფიცე,
 ერის წინ დაიფიცე
 და ჩვენც შემოგფიცე
 უზადო ფიცითა,
 აღთქმითა მტკიცითა.
 მაშ, ნუ მიგვატოვებ,
 ნუ გაგვიმარტოვებ,
 იყავ სულ ჩვენთანა
 მარად და ყველგანა,
 გთხოვს შენი ქვეყანა,
 ზე, ცა და ქვე, ყანა!

კოლხ-ივერთ პატრონო,
 ილია, ბატონო,
 უნდა გვიპატრონო
 წმიდითა სულითა,
 იმ წმინდა წყლულითა
 შუბლზე რომ გაჩნია,
 ჩვენ კი გულს გვაჩნია,
 შუბლზე რომ გატყვია,
 ის ჩვენი მატყვია
 და ჩვენი მაცნეა.
 ჩვენც გულში გვატყვია
 კრილობა და ტყვია—
 ის, შენ რომ გესროლეს
 და ჩვენც რომ გვესროლეს.
 ილია, ბატონო,
 იმ წმიდა წყლულითა
 და წმიდა სულითა
 უნდა გვიპატრონო,
 ი ლ ი ა , ბ ა ტ ო ნ ო ,
 ი ლ ი ა , ბ ა ტ ო ნ ო ,
 ი ლ ი ა , ბ ა ტ ო ნ ო ...

* *

*

13 მარტი, 1987 წელი
 ვაშინგტონი

ბ ი ნ დ ი

სიცოცხლე ბინდმა მოიცვა,
 ვაჰმე, რად ჰქრება ნათელი,
 გულო, არ შედრკე, მოიცა,
 იყავ უდრეკი და მრთელი.

ეგებ მოვიდეს დროიცა,
 აღინთოს შვების სანთელი
 და სამშობლოში ჩავიდეთ
 გამარჯვებული, ტანმრთელი.

„სოფელი ბინდის ფერია,
უფრო და უფრო ბინდდება“,
იმღერე, რაც გიმღერია,
ნურაფრის შეგეშინდება;
სიბნელე არაფერია,
როცა მზე გამობრწყინდება,
გიჟარდეს ნაზი ფერია,
სიცოცხლე ნუ მოგწყინდება.

გულო, ხარ სიმ-
ალი გედება მწველია,
ფიცარზე ამოკვეთილი
ერი გყავს საფიცველია;
მძიმეა ეს გაკვეთილი,
მაგრამ უფალი მცველია,
„ბოროტსა დასძლევს კეთილი,
არსება მისი ვრცელია...“

მ ა რ ტ ი 1945. გ ი ვ ი შ ა ო რ ე ლ ი

* * *

ს ი ც ო ც ხ ლ ე , ი ა დ ა მ ე

ზოგს მომავლის ფიქრი აკრთობს,
ზოგს კი აწმყოს ზარები;
ზოგს ორივე ერთად ზარავს,
მართლაც შესაზარები!
ამ დღეში ვარ სწორედ მე,
ნეტა იმას, ვისაც თუნდაც
ახსოვს ძველი სიამე!
თუ ასეა – ნეტა მე!..
რაც ვეწამე დამავიწყდა,
მახსოვს მხოლოდ სიამე,
მკერდში თაფლად რომ ჩამღვრია
სიამეთა სია მე.

რაც რომ მითესია მე!
ნეტა ასეთი ფიქრები
რატომ მომესია მე?
– შავო ბედო, შე უბედო!
მაკმარე, რაც იავე,
გაკეთილდი! შენ სიკეთით
სიცოცხლე დაიამე!
სიცოცხლე და ია მე!..

ნოშრევან გალაშვილი
მარტი 1986
სანტა როზა (ა . შ . შ .)

* * *

ლ ე ვ ი ლ ი ს ს ა ს ა ფ ლ ა ო ზ ე

უთენიას წამოვდექი,
ეზოს კარებს მივადექი,
გზაში ცრემვლით მივდიოდი,
ამეშალა გრძნობის თექი.

თუ გინახავთ ლევილელი
ქართველების იქ სამყარო,
სიმაგრეა ციხე მთელი,
ეს არ არის სასაფლაო.

კრემლი გაჰქრა დანახვაზე,
მიცინოდა ძველებურად,
ქვაზე იყო აღბეჭდილი
მხნე სვიმონი, წერეთლურად.

სიყვარულის მისი მმართე,
საუბარი გავუმართე:
ბიძა, შენი ხსოვნა დამაქვს,
თუმცა შენ იქით წაემართე.

მეგობრები გვერდში გიწევს,
შენი პეტრე, შენი პავლე,

სანამ ლევილს მოხვიდოდა
ეკლიანი გზები განვლეთ.

მოგიკითხო ჩემო კარგო,
მეც უშენოდ დავიკარგო,
თუმცა დავდივარ ჯერ მიწაზე,
ბედმა ერთი ხვედრი გვარგო.

თუ სამშობლოს გავექეცი,
არ მოხერხდა ნახვა ერთი,
ეს არ იყო ნება ჩვენი,
მოწამეა მალლა ღმერთი.

ირაკლი ოთხმეზური

** ** *

ი უ ბ ი ლ ი ს დ ღ ე ს
(ექსპრომტად თქმული)

ისევ მესტუმრა ჩემი მაისი,
ჩემი სიცოცხლის თვე-დასაწყისი,
როდესაც გვხიზლავს აის-დაისი,
როცა სიცოცხლის უფებს ხალისი.
მინდვრად გასულა გუთან-სახნისი,
ყურთ სმენას ატკბობს დიაცთ კისკისი;
ყვავის მამულიც, მთა-ბარი მისი,
ჩემი თბილისი და ქუთაისი.

დღეს შვიდჯერ ათი წელი გავლიე,
ჰაუ, რამდენი შხამი დავლიე!
მაგრამ სიცოცხლეს ვერ შეველიე,
და, ძველებურად ვაგრძელებ ისევ.

სამოცდაათი!... ყველა ჩემია.
მე ის არცერთი არ დამითმია.
თუ კი ეს გული ღელავს და ბორგავს,
მაშ, ბრძოლას აზრი არ დაუკარგავს.

ისევ მინთია გულში იმედი,
მიაპობს ზვირთებს ეს ჩემი გემი,
ვგუშავებ მამულს გაშლილი აღმით,
თანაგუშავებს ჩემი სალამი.

პ ე რ ე ვ ი ს ე ლ ი
20. V. 1987.

** * * * *

ს ა ბ ჯ ო თ ა ი უ მ ო რ ი ს ო რ ი ნ ი მ უ შ ი

ნაპოლეონი და საბჭოთა პრესა

ამბობენ: როცა მოსკოვში უკანასკნელად ოქტომბრის რევოლუციის წლისთავს ზეიმობდნენ, სადაც დიდი სამხედრო პარადი იმართება კრემლის სასახლის წინ, წითელ მოედანზე, საბჭოთა მთავრობამ ოფიციალურ პირთა ტრიბუნაზე, სხვა საპატიო სტუმართა შორის, მიიწვია ყოველი დროის ყველაზე სახელგანთქმული მხედართმთავრები: ალექსანდრე მაკედონელი, გაიუს იულიუს კეისარი და ნაპოლეონი.

როცა მოედანზე სატანკო ნაწილების მწყობრი სვლა დაიწყო, დიდმა ალექსანდრემ აღტაცებისგან წამოიძახა: „აჰ, მე რომ ასეთი იარაღი მქონებოდა მთელს მსოფლიოს დავიპყრობდი“. სატანკო ნაწილები ბირთვული ბომბების მტყორცნელმა რაკეტებმა შეცვალეს. აჰ, აღფრთოვანებულმა კეისარმა ბრძანა: აჰ, აჰ, ასეთი იარაღი რომ მქონებოდა, ალუზიას ალყა ისე დიდხანს არ გამიგრძელდებოდაო. ნაპოლეონი კი დუმდა და გაზეთ „პრავდის“ კითხვით იყო გატაცებული. ამ მდგომარეობით დაინტერესებულმა კოლეგებმა ნაპოლეონს თხოვეს, რომ მასაც გამოეთქვა თავისი აზრი. ნაპოლეონმა ასე უპასუხა: „ჰე, მეგობრებო: დამერწმუნეთ, ასეთი გაზეთი რომ მქონებოდა, არავის არ ეცოდინებოდა ვატერლოოზე რომ დავმარცხდიო“.

ქან-ფრანსუა დენიო
გაზ. „ფიგარო“ 30.X.1984.

როდის დამყარდება რუსეთში კომუნიზმი, ანუ ბრეჟნევის ლაპტები*)

ტამბოვის რაიონის „წითელი ოქტომბრის“ კოლმეურნეობამ იმ წელს კარტოფილის უხვი მოსავალი მოიწია. სახელმწიფოს ჩააბარა 55 ტონა კარტოფილი, ე. ი. ხუთი ტონით გეგმაზე მეტი. კრემლიდან ბრეჟნევის ხელმოწერილი დეპეშა მოვიდა, რომლითაც ლეონიდ ილიჩი „გმირ“ კოლმეურნეებს ულოცავდა: „თქვენ დიდი წვლილი შეიტანეთ კომუნისმის მშენებლობის დიად საქმეში“.

როგორც ეს წესია, სასწრაფოდ იქნა მოწვეული დამკვრელ კოლმეურნეთა მიტინგი, რომელზედაც რაიონის ცენტრიდან ჩამოსულმა რაიკომის მდივანმა ქება-დიდება შეასხა გენერალური მდივნის ბრძნულ პოლიტიკას და კიდევ უფრო მეტი ენერჯის დაძაბვისაკენ მოუწოდა კრებას, ბელადის ასეთი ყურადღება რომ გაამართლოთო. შემდეგ ტრიბუნაზე გამოვიდნენ ახალგაზრდა აქტივისტები, რომლებმაც დაახლოებით რაიკომის მდივნის სიტყვები გაიმეორეს და ვალდებულებები აიღეს, რომ უფრო მეტს იმუშავენ, რათა უფრო უხვი კარტოფილის მოსავალი მიიღონ, რომ წარმატებით შენდებოდეს კომუნისშიო.

სულ ბოლოს, გაუბედავად სიტყვა ითხოვა მოხუცმა კოლმეურნემ ვასილი ივანოვიჩმა. „მე ერთი ღარიბი მუჟიკის შვილი გახლავართ, დაიწყო მოხუცმა, ისე კარგად ვერ ვლაპარაკობ, როგორც აქ გამოსული ჩვენი პასუხისმგებელი ამხანაგები. 12 წლიდან შიმშიე ჭაპანს ვეწევი, რათა კომუნისმის მშენებლობა რეალურად იქცეს. ჩვენი ასეთი გამარჯვების შემდეგ, მე მიინდა შეგვეკითხო სერგეი ნიკოლაევიჩს (რაიკომის მდივანი), თუ ზუსტად როდის განხორციელდება კომუნისში ჩვენს ქვეყანაში?“

კრებამ ხმაურითა და ტაშით მოიწონა ორატორის შეკითხვა და რაიკომის მდივნის პასუხს დაელოდა. რაიკომის მდივანი დაიბნა, ასეთ შეკითხვას არ მოელოდა, ადგა და ალალ-მართლად განაცხადა: „მე არ შემიძლია ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა, ეს მხოლოდ ლეონიდ ილიჩს შეუძლია, მოდით, კრებამ მას მადლობის წერილი მისწეროს და თან ეს კითხვაც დაუსვასო“. ბევრი ბჭობის შემდეგ, კრებამ

ერთხმად დაადგინა: ფოსტით წერილის გაგზავნა არ ჩვეულებრივად, რადგანაც პასუხს ძალიან დააგვიანდება, ორ არჩეულ ვაცს მივანდოთ ჩვენი წერილი, ისინი ილიჩს პირადად ნახავენ და პასუხსაც სწრაფად მოგვიტანებენო. ასეც მოიქცნენ, დელეგატებად აირჩიეს ორი კომკავშირელი: პეტია და სერიოჟა და მათ ასეთი შინაარსის წერილი გაატანეს: „წითელი ოქტომბრის“ კოლმეურნეთა საერთო კრება მადლობას გიცხადებთ თქვენ, ამხანაგო ლეონიდ ილიჩ, თქვენი მშობლიური მზრუნველობისა და ჟურადლებისათვის. პირობას გაძღვეთ, კიდევ უფრო მონდომებით ვიმუშაოთ მომავალში, რათა კომუნიზმის მშენებლობა წარმატებით განხორციელდეს. მაგრამ ჩვენ გვინდა ახლავე ვიცოდეთ ის ბედნიერი დრო, როცა კომუნისში დამყარდება ჩვენს ქვეყანაში და გთხოვთ, თქვენი პასუხი ამ ჩვენი დელეგატების პირით შეგვატყობინოთ“.

ერთი დღე-ღამის რიგში დგომის შემდეგ, პეტიამ და სერიოჟამ როგორც იყო აიღეს მატარებლის ბილეთები, და დილით ადრე თავი ამოჰყვეს მოსკოვის იაროსლავსკის ვაგზალზე, საიდანაც ფეხით გასწიეს ცენტრალური კომიტეტის სასახლემდე, რომელიც სამი კილომეტრითაა დაშორებული. ჩვენს სოფელ ბიჭებს თვალები მოსჭრათ კიროვის ქუჩისა და ძერჟინსკის მოედნის დიდებულებამ. როგორ არ ჰგავდნენ ისინი მათი სოფლის ქოხ-მახებს!

მაგრამ ბრეჟნევის სასახლეში შესვლა და ლ. ილიჩის ნახვა ისე ადვილი არ გამოდგა, როგორც ეს მათ ეგონათ. სასახლის მცველებმა გადაჭრით უთხრეს: ამხ. ბრეჟნევის ნახვა შეუძლებელიაო. პეტია და სერიოჟა გაჯიუტდნენ, „თუ ჩვენ ლეონიდ ილიჩი პირადად არ ვნახეთ, აქიდან ფეხს არ მოვიცვლითო. დიდი დავა-დავიდარაბის შემდეგ, პეტია და სერიოჟა შეიყვანეს მეხუთე სართულზე ერთ ვრცელ და კეთილმოწყობილ ოთახში. აქ კიდევ ერთ საათზე მეტი აცდევინეს და ბოლოს, ისინი კაბინეტში შეიწვია ბრეჟნევის 36-ე მდივნის 28-ე თანაშემწემ. ამ დიდმა მოხელემ თავიდან ფეხებამდე აათვალიერ-ჩაათვალიერა სოფლელი დელეგატები, შემდეგ გამოკითხა წვევის მიზეზი და ასე უპასუხა: „ლეონიდ ილიჩს სამწუხაროდ არ შეუძლია თქვენი მიღება, თუმცა მას გულით სურს პირადად თქვენგან მოისმინოს თქვენი გმირი კოლმეურნეების

საერთო კრების თხოვნა, მაგრამ საერთაშორისო და საშინაო საქმეები მას ამის დროს არ აძლევენ. დატოვებთ ეგ თქვენი წერილი, თქვენ უკან დაბრუნდით და იქ დაელოდეთ ამხანაგ ლ. ილიჩის პასუხს“.

სეროიყამ და პეტამ არასგზით არ მიიღეს ეს წინადადება, „ჩვენ თუ ბრეჟნევის პასუხი არ ჩავიტანეთ, სოფელში არ ჩაგვესვლება, თუ ლეონიდ ილიჩს დრო არ აქვს, თქვენ, ამხელა თანამდებობის პირს, კი უნდა შეგეძლოთ ჩვენი კოლმეურნეების შეკითხვაზე პასუხი გასცეთ“, მიუგეს. ცენტრალური კომიტეტის მუშაკი ჩაფიქრდა, თუ როგორ მოემორებია ეს აბეზარი მთხოვნელები. მან ოთახში გაიარ-გამოიარა, ფანჯრიდან ეზოში გადაიხედა და უეცრად სახე გაუბრწყინდა, მოტრიალდა, პეტია და სეროიყა ფანჯარასთან მიიხმო და თითოთ აჩვენა: ხედავთ იმ ორ დიდ შავ ავტომობილს? მარცხნივ რომ „ჩაიკაა“, ის აძხ. ბრეჟნევისაა, მარჯვნივ კი ამხანაგ კოსიგინის. ჩაიბეჭდეთ კარგად ეს სურათი მეხსიერებაში და უთხარით სახელოვან „წითელი ოქტომბრის“ კოლმეურნეობის მშრომელებს, რომ კომუნისში დამყარდება მაშინ, როცა თქვენი საკუთარი „ჩაიკები“ ამ ორ „ჩაიკებს“ შორის ჩადგებიან, გაიგეთ? პეტამ და სეროიყამ გაიგეს და ძალიან კმაყოფილიც დარჩნენ.

„წითელი ოქტომბრის“ კოლმეურნეები დიდი ინტერესით მოელიან მათ წარგზავნილებს. მათ დაბრუნებისთანავე შეიკრიბა საერო კრება. ტრიბუნაზე მხოლოდ პეტია და სეროიყაა. კრება სულგანაბული ელის მათი წერილის პასუხს. ეს ბიჭები კი უცნაურად გადი-გამოდიან და მსმენელებს თავიდან ფეხებამდე ათვალეირებენ ისე, როგორც გუშინ ცენტრალური კომიტეტის ერთ-ერთ ბიუროში მათ ათვალეირებდა ბრეჟნევის 36-ე მდივნის მე-28-ე თანაშემწე.

ბოლოს, პეტამ მიმართა ერთ კოლმეურნე ქალს: „აბა, მაშა მიხაილოვნა, მოიტანე აქ შენი ლაპტები და დააწყებ ტრიბუნაზე.“ გაკვირვებულმა ქალმა ყოყმანით შეასრულა ბრძანება. ახლა სეროიყამ მიმართა მეორე კოლმეურნეს: „აბა, შენ, ალექსანდრე დიმიტრიევიჩ, შენც გაიხადე ლაპტები, მოიტანე და დააწყებ ტრიბუნაზე მაშა მიხაილოვნას ტალახიან ლაპტების გვერდით.“ ამ უკანასკნელმაც შეასრულა სეროიყას სურვი-

ლი. კრება გაინაბა მოლოდინში და, აი, მნიშვნელოვანი წილის შემდეგ, მას საზეიმო ტონით მიმართავს პეტრე „ამხანაგებო, უკურეთ, აქ, ტრიბუნაზე აწყობა მაშა მიხაილოვნას და ალექსანდრე დიმიტრიევიჩის ტალახიანი ლაპტები. და იმახსოვრეთ კარგად: იმ დღიდან და იმ მომენტიდან, როცა თქვენ ნახავთ, რომ ამხანაგი ბრეუნევის ტალახიანი ლაპტები ამ ორი წყვილი ტალახიანი ლაპტების შორის იქნებიან დაწყობილნი, — მაშინ ჩვენს დიად სამშობლოში კომუნიზმი იქნება დამყარებული!“

თავისუფალი თარგმანი ირინა და
ჟან კეჰეიანის ფრანგული წიგნიდან:

„წითელი პროლეტარის ქუჩა“.

*) ლაპტები (ლაპოტ) — ლაფნის, ხის ქერქის ქალამნები, რომელსაც რუსი გლეხობა ატარებდა და დღესაც თურმე ატარებს.

**

**

**

**

ბ ა ვ შ ვ ო ბ ი ს ა და ყ რ მ ო ბ ი ს მ ო გ ო ნ ე ბ ა

(დასაწყისი იხ. „გუშაგი“ №№ 8, 9, 10, 11, 12)

საქართველოს უბედურება

1917 წელში რუსეთის თვითმპყრობელობა დაემხო. დროებითი დემოკრატიული მმართველობა, რვა თვის თავზე, ლენინის ბოლშევიკურმა გადატრიალებამ შეცვალა. რუსეთი სამოქალაქო ომმა მოიცვა. როგორც დასავლეთის, ისე ოსმალეთის ფრონტებზე რუსი ჯარისკაცები დეზერტირებად გადაიქცნენ. ფრონტებს სტოვებდნენ, რაც საქართველოს ოსმალეთის მხრიდან საფრთხეს უქმნიდა. საქართველომ 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მეთაურობით. კაიზერის გერმანიამ მის მოკავშირე ოსმალეთის ჯარებს ნება არ მისცა ჩვენი ქვეყნის დაპყრობის. გერმანული ჯარები ჩვენი დამოუკიდებლობის დამცველ-თანაბერძოლებად მოგვევლინნენ. მაგრამ გერმანია მალე დამარცხდა და მისმა ჯარებმაც საქართველოს მიწა-წყალი დასტოვეს. გერმანელებს საქართველოში თან შემოყვა საქართველოს დამოუკიდებლობი-

სათვის მებრძოლი ქართული ლეგიონი, ლეო კერესელიძის სარდლობით. ლეგიონი შექმნილი იყო „საქ. დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ მიერ, რომელიც ბერლინში იმყოფებოდა. მას ხელმძღვანელობდნენ: მაჩაბელი, მიხაკო წერეთელი, გიორგი კერესელიძე და სხვა ცნობილი პატრიოტები. ლეგიონი გაწვრთნილი იყო გერმანელების მიერ და 1915 წლიდან იბრძოდა ოსმალეთის მხრიდან რუსეთის ჯარების წინააღმდეგ. საქართველოს სოციალისტურმა მთავრობამ ლეგიონი დაუყოვნებლივ დაშალა, ხოლო მისი მეთაური ლეო კერესელიძე ელჩად გააგზავნა აზერბაიჯანში.

გერმანიის ჯარები ინგლისის ჯარებმა შეცვალეს. ისინი მოვიდნენ როგორც გამარჯვებული დამპყრობლები, ამპარტავანი და უხეშნი. რამოდენიმე მათი ოფიცერი კიდევაც გაროზგეს ქართველებმა, მანდილოსნებისადმი უზრდელად მოქცევის გამო. მახსოვს: ინგლისელი ჯარისკაცები შოთა რუსთაველის გამზირზე ცხოვრობდნენ და საცვლებს ქუჩაში ამრობდნენ, რაც ხალხის გაკვირვებასა და წყრომას იწვევდა.

ინგლისელებს უნდოდათ ბათუმში დარჩენილიყვნენ, რომ იქ სამხედრო გემები ჰყოლოდათ, ბოლშევიკების წინააღმდეგ მებრძოლ დენიკინის არმიის დასახმარებლად. ჩვენს სოციალისტურ მთავრობას ეს არ მოსწონდა. მას ალბათ არ უნდოდა საქმე ჰქონოდა კაპიტალისტურ ინგლისთან. დაიწყო დიდი საპროტესტო მანიფესტაციები, ბათუმში ინგლისის ჯარების ყოფნის საწინააღმდეგოდ. მეც ვიღებდი მასში მონაწილეობას, როგორც მოწაფე. ვბლაოდით: „ბათუმი ჩვენია!“, „ძირს კაპიტალისტებნი!“, „შორს ხელები ბათუმიდან!“ და სხვა...

იმდენი ვიბღავლეთ, რომ ბოლოს და ბოლოს ინგლისელები წავიდნენ ბათუმიდან და საქართველოზეც ხელები დაიბანეს.

სამაგიეროდ, 1920 წლის აგვისტოში საქართველოს ესტუმრნენ ევროპის სოციალისტური პარტიების ლიდერები, როგორც ყველგან საქართველოში, გურჯანულებიც მათ აღფრთოვანებულნი შეხვდნენ. გურჯაანის სადგური სავსე იყო ყრძნის ჩხების გვირგვინებით, რომელზეც ალბათ რამდენიმე ასი კილოგრამი სხვადასხვაფერი ყრძენი იქნებოდა და ათასფერი ყვავილებით მორთულ-მოკაზმული. ილაპარაკეს ფრანგულად, ინგლისურად, იტალიურად, გერმანულად (ერთი ქართველი თარგ-

მნიდა), აქებდნენ ჩვენს სოციალისტებს, „მათ დიდი მთავრობის გააკეთეს, საქართველო არის პირველი სოციალისტური სახელმწიფო მსოფლიოში“ და გვისურვებდნენ სოციალიზმის წარმატებით განხორციელებას. ადვილი წარმოსადგენია, თუ რა საამაყო იყო ჩვენთვის, რომ ევროპელები ჩვენს სანახავად მოვიდნენ და ჩვენს მთავრობას ხოტბით ამკობდნენ. ჩვენც ვაშას ვეჭიროდით და ტაშს ვუკრავდით.

1920 წელს ამიერკავკასიაში დიდი ამბები მოხდა: საბჭოთა რუსეთის ჯარმა სომხეთი და აზერბაიჯანი დაიკავა. კახეთში დიდი შიშინანობა და მღელვარება შეიქნა. მახსოვს, მოსახლეობა მიტინგებს მართავდა, რომლებზედაც გამოსული ორატორები მოითხოვდნენ: მთავრობას მობილიზაცია გამოეცხადებია, ხალხისთვის იარაღი დაერიგებია და სხვა სამხედრო ღონისძიებანი მიეღო რუსების მოსალოდნელი შემოსევის წინააღმდეგ. კახეთის მოსახლეობამ დელეგატები აირჩია ათი კაცის შემადგენლობით, ვეჟილ ჯანდიერის მეთაურობით და მთავრობასთან მოსალაპარაკებლად გააგზავნა თბილისში, სადაც ისინი დიდი ყოყმანის შემდეგ სამხედრო მინისტრმა მიიღო და თურმე (როგორც დელეგატებმა შემდეგ გვიამბეს) მინისტრსა და ჯანდიერს შორის შემდეგი დიალოგი გაიმართა:

- მინისტრი: რა გნებავთ, ბატონებო, რისთვის გარჯილხართ?
- ჯანდიერი: თქვენ ალბათ უკვე იცით, ბატონო მინისტრო, რისთვისაც მოვსულვართ. მტერი კარზე გვადგას და ერი აღშფოთებულა, რომ თქვენ თავდაცვის ზომებს არ იღებთ. რუსები არც ჩვენ დაგვინდობენ. მოახდინეთ სასწრაფო მობილიზაცია. მიეცით ხალხს იარაღი, რომ სამშობლო დაიცვას.
- მინისტრი: ბატონებო, საქართველოს დამოუკიდებლობას არავინ არ ემუქრება. თქვენ კი, თქვენი მიტინგებით აღიზიანებთ რუსებს.
- ჯანდიერი: ბ-ნო მინისტრო, თქვენ და მთავრობა ბრძენი ყფილხართ. ნუთუ ვერ ხედავთ, თუ რამდენი ჯარი მოდის რუსეთიდან აზერბაიჯანში. რათ უნდათ მათ იქ ამდენი ჯარი? მიპასუხეთ. მინისტრმა არ უპასუხა და შეხვედრაც ამით დამთავრდა.

ომი დაიწყო. მთავრობამ მობილიზაცია გამოაცხადა. ჩვენც, ჩვენი სკოლის დირექტორმა ჩიგოგიძემ მხედრულად დაგვაწყო

დიდი და პატარა და დროშით ხელში წინ გაგვიძღვანა მთავრობის სასახლისაკენ, სადაც მოხალისეთა ნაწილები დგებოდა. როცა მივედი, იქ ჩვენზე წინ სხვა გიმნაზიელები და მოქალაქეებიც დაგვხვდნენ რიგში მდგომნი. ჩემი რიგი მოვიდა, „თქვენ ახალგაზრდა ხართ, მითხრეს“. ძალიან მეწყინა: ნუთუ მე არ შემიძლია ვისროლო თოფი-მეთქი! დაველოდე ჩემს ბიძას-ჯილაურს, რომელიც ერთი წლით უფროსი იყო ჩემზე. მისი რიგი რომ მოვიდა, იმასაც უარი უთხრეს. გამოგვიცხადეს, რომ ომის დროს არ იქნება სწავლა. გულდაწყვეტილნი დავბრუნდით სახლში და გადავწყვიტეთ დავბრუნებულუკავით პატარძელში.

ნავთლუხის სადგურში ტრამვაით მივედი. აქ სამგზავრო მატარებლები არ იყვნენ. რა ვქნათ? ფეხით წავიდეთ? ერთმანეთს ვეკითხებოდით. ბოლოს, სადგურში ერთი რკინიზგის მოხელე ვნახეთ, რომელიც ბიძაჩემ ლუკას მეგობარი აღმოჩნდა. მან ერთ მატარებელზე მიგვითითა, რომელიც ცარიელი იყო და ივრისკენ მიდიოდა. გვითხრა: კარები დაკეტეთ, არავინ დაგინახოთ. ჩვენც ასე მოვიქცით. სამგზავრო ვაგონები ჯვლა ცარიელი იყო, რამაც გაგვაკვირვა. საათ-ნახევარში ივრის სადგურში ვიყავით. სადგურიდან კი პატარძელში ფეხით ერთ საათში მივედი.

ლუკა ძია ჯარში იყო. სახლში კი ორი დეიდა იყო. მეორე დღეს დეიდამ მითხრა: მიშა, გინდა სადგურზე წახვიდე? ბიძაშვილი მოდის სტუმრად და ბარგი ექნება. გამეხარდა. რომელი ცხენი წავიყვანო-მეთქი. რომელიც გინდაო. გავსწიე სადგურისაკენ. შორიდან შევნიშნე ბევრი ხალხი. როცა მივედი სადგურში, გავიგე, რომ ესენი მოხალისენი არიან, უცდიან საგარეჯოდან მომავალ მატარებელს. მთავრობის მობილიზაციას ხალხი აღფრთოვანებით შეხვდა. ზოგს დროშა წამოეღო და იარაღიც ჰქონდათ. მატარებელი მოვიდა ხალხით გაჭედილი. ვაგონების კიბეები და სახურავები ხალხით იყო სავსე. ეს ის მატარებელი იყო, რომლითაც გუშინ ვიმგზავრეთ. იყო ერთი ამბავი, მხიარულობა, ვაშას ძახილი და „დიდებას“ სიმღერა. ეს წუთები ჩემთვის დაუფიწყარი არის. არ ვიცი რამდენი ათასი კაცი იქნებოდა! ჯვლა მხიარული იყო, რომ სამშობლოს დასაცავად მიდიოდა. მატარებელი მზათ იყო წასასვლელათ,

მეგრამ სადგურის უფროსი სადგურიდან არ გამოდის, თუ
ლოს გამოვიდა და გამოაცხადა: „მეგობრებო და მამულიშვი-
ლებო, ვაზიანი აღარ პასუხობს, ხაზი გადაჭრილია, მატარებე-
ლი ვერ წავა!“ გლოვის სიჩუმე ჩამოვარდა, და უცებ იყვრა
ხალხმა: „მოლალატეები!“, „გამყდველები!“, „სიკვდილი მათ!“
ერთმა კაპიტანმა, რომელიც ვაგონის საფეხურზე იდგა, დაი-
ძახა: „ძმებო და მეგობრებო, ვისაც იარაღი გაქვთ გვერდზე
გადადექით. აქიდან თბილისი 30 კილომეტრზეა. ფეხით წავი-
დეთ.“ ხალხმა უპასუხა: „ყველანი უნდა წავიდეთ!“ — „არა,
ძმებო, უიარაღო ხალხმა რა უნდა გააკეთოს ტყიის მფრქვე-
ველების წინააღმდეგ? მე ვიცი, თქვენ გიყვართ სამშობლო და
გინდათ ის დაიცვათ. ალბათ საქართველოს კიდევ დასჭირდებ-
ით“, თქვა კაპიტანმა. ვისაც იარაღი ჰქონდათ ვაგონებიდან
ჩამოვიდნენ, რიგში მოეწყვნენ და ივრის ხიდისკენ წავიდნენ,
ათასზე მეტი იქნებოდნენ. დარჩენილებმა ვაშას ძახილით გა-
ვაცილეთ. ეს იყო დღე ადფრთოვანების და უიმედობის ...

შემდეგ გავიგე, რომ ახალგაზრდა კაპიტანი იყო ოსმალეთის
ფრონტზე მებრძოლი ლეგონერი, რომელმაც გამირობისათვის
ბევრი ჯილდო მიიღო. თურმე ჯარში არ მიიღეს და საგარე-
ჯოში თავის მამულს ამუშავებდა. მაშინ ვერ გავიგე, თუ რა-
ტომ ამისთანა გამირი ჯარში არ მიიღეს.

სამი დღეა, რაც პატარძელში ვარ. დეიღამ გამგზავნა ბა-
ზარზე, რომელიც სოფლის ცენტრში იყო. ბევრი ხალხი იყო
იქ, განსაკუთრებით ქალები. იყო ლაპარაკი ომზე და გუშინდ-
ელ სადგურის ამბავზე. ვილაცამ დაიძახა: რუსები მოდიან!
მართლაც სამი „ლინეიკა“ უახლოვდებოდა ბაზარს. თითოზე
სამი კაცი, თოფით ზურგზე ცხენების წამყვანი, მის გვერდზე
ერთი ჯარისკაცი მძიმე ტყიის მფრქვევით. ერთი ჩამოვიდა
ლინეიკიდან და ქართულად თქვა: „მოქალაქენო, ნუ გეშინი-
ათ, ჩვენ თქვენს გასანთავისუფლებლად მოვდივართ. თუ ვინმე
არის თქვენს შორის, რომ საგარეჯომდე წამოგვყვებს და გზა
გვაჩვენოს.“ ერთი კაცი გამოვიდა ხალხიდან, ჩაჯდა მათთან
და წავიდნენ. იმ კაცს ყველა იცნობდა, ის პატარძელის
აქტიური კომუნისტი იყო. ეს კაცი მეორე დღეს ჩვენთან სა-
ხლში მოვიდა. არავის არ აუტრევეია, მეგრამ თავი მამასახლი-
სად გამოაცხადა და საბჭოთა ხელისუფლების სახელით გამოგვი-

ცხადა, რომ მე მჭირდება ოთხი ურემი თქვენი უბნის ელექტროსადგომის ერთი თქვენ უნდა მომცეთო და ხვალ თორმეტ საათზე, ორი დღის საგზალი და ხარების თივით, ბაზარზე უნდა გამოცხადდეთო. ძალიან შევწუხდით, მაგრამ აღარაფერი გაეწყოზოდა და, მიუხედავად დედის წინააღმდეგობისა, მე გაუძეხი ურემს და თან წავიყვანე მოჯამაგირე სომეხი არტაშა.

ბაზარზე გვიციდიდნენ ჯარისკაცები, რომლებიც გლახებს ჰგვანდნენ, მათი გაცვეთილი ფეხსაცმელებით, ტანსაცმლით და დიდი ხნის გაუპარსავი წვერებით. ოთხ-ოთხი ჯარისკაცი მათი ბარგით დაგვიჯინეს თითო ურემზე და გაგვიყენეს ნავთლულის ყუარმებისაკენ, სადაც საღამოს გვიან მივედით. ღამე იქ გავათენებდით და მეორე დღით ურემების შებმა გვიბრძანეს. მიგვიყვანეს ყუარმის უკან საწყობში, სადაც ვნახეთ, რომ ინგლისური ტანსაცმელებით იყო გაქედილი. აქ ასიოდე ურემი იციდიდა, რომლებსაც რიგ-რიგად ტვირთავდნენ. ჩემს ურემზე მხოლოდ ფარაჯები დატვირთეს და მცხეთისაკენ გაგვიძღვენ. კარებში რომ გამოვდიოდით, დავინახე ჩვენი გუშინ მოყვანილი რუსი ჯარისკაცები. სულ გამოცვლილები იყვნენ ინგლისური ტანსაცმელებითა და ფეხსაცმელებით.

მცხეთაში თავი დავაღწიე ჩემს მეთვალყურეებს. ღამის სიბნელეში არავის ფონი მოვუნახე, ხარებს შოლტი გადავკარ და მდინარეში შევყარე. გავიგონე უკნიდან მომყიროდნენ, მაგრამ აღარ მეშინოდა, უკვე მდინარის მეორე ნაპირზე ვიყავით გასული. ერთი კიდევ გადავკარ შოლტი ხარებს და სახლისაკენ გამოვაქროლე.

პატარძელში, რომ მოვედი, დეიღამ ახლად დარიგებული პროკლამაცია გამომიწოდა. წავიკითხე: „მოქალაქენო, თქვენ განთავისუფლდით მენშევიკებისაგან. მათ უნდოდათ შეექმნათ კაპიტალისტური სახელმწიფო, მუშები და გლეხები მონებად გაეხადათ. ქართველმა კომუნისტებმა, ჩვენი მეგობარო საბჭოთა რუსეთის დახმარებით, დავამარცხეთ მენშევიკები. მათი ჯარი და გვარდია გარბის უბრძოლველად, როგორც აქ. სართიქალა, ხაშმი, პატარძელი, ახბულალი, ნინო წმინდა და საგარეჯო ჩვენ ავიღეთ უბრძოლველად სამი ლინეიკით. მოქალაქენო, თქვენთვის ომი გათავდა, დაბრუნდით სახლებში უშიშრად და სხვა. ხელს აწერდა გენერალი. გვარი აღარ მახსოვს, მაგ-

მ. თარაშვილი: „საქართველოს უბედურება“

რამ ქართული გვარი იყო. ჩვენ არ გვჯეროდა ეს მენლად ველოდით საიმედო ამბავს, მაგრამ, პირიქით სულ ცუდი და ცუდი ამბავი მოდიოდა. თბილისის დაკარგვის შემდეგ ჩვენმა ჯარებმა ფეხი ვერსად მოიკიდეს. მთავრობამ ჯერ ბათუმზე დაიხია, მერე კი უცხოეთში წამოვიდა, საქართველომ კი დაიდგა რუსების მონობის უღელი.

(დასასრული)

მიხეილ თარაშვილი
საფრანგეთი 1984

*** *** *** *** ***

26 მ ა ი ს ო ბ ა პ ა რ ი ზ შ ი

წელსაც, როგორც ეს ტრადიციად იქცა, ჩვენი ეროვნული დღესასწაული, საქართველოს დამოუკიდებლობის დღე, სამი მთავარი მანიფესტაციით აღინიშნა:

1. პარასკევს, 22 მაისს, გაიმართა საზეიმო საღამო,
2. მეორე დღეს, ყოფილი მხედრების საზოგადოებამ ყვავილების გვირგვინი დაადგა საფრანგეთის უცნობი ჯარისკაცის საფლავს და იქ ცეცხლი გააღვივა.
3. სამშაბათს, 26 მაისს, საღამოს შვიდ საათზე, პარიზის წმინდა ნინოს სამლოცველოში, საზეიმო პარაკლისი შეასრულა ჩვენმა სულიერმა მოძღვარმა, დეკანოზმა ილია მელიამ.

განსაკუთრებით უნდა შევჩერდეთ 23 მაისს ჩატარებულ საზეიმო საღამოზე, რომელიც პარიზის მე-14-ე არონდისმანის მერიის სააქტო დარბაზში გაიმართა და რომელიც საღამოს ცხრა საათიდან გამთენიამდე გაგრძელდა.

საზეიმო საღამოს საპატიო თავმჯდომარეობა ინება, საფრანგეთის სახელოვანმა მწერალმა, ლიტერატორმა, პუბლიცისტმა და ერისა და ადამიანის უფლებათა საყველთაოდ აღიარებულმა დამცველმა, აკადემიკოსმა ჟან ღორმესონმა, რომელიც, ჩვენდა სამწუხაროდ, საპატიო მიზეზით საღამოს ფიზიკურად ვერ ესწრებოდა. გრძელი მაგიდა სავსე იყო, საბჭოთა რეჟიმის მსხვერპლ, ჩვენს ბედში მყოფ ერთა ემიგრაციების წარმომადგენლებით.

მიტინგი დაიწყო ქართული და ფრანგული ეროვნული ჰიმნებით, რომლებიც მოსაწონად იმღერა „მერანის“ გაძლიერებუ-

ღმა გუნდმა, ოთარ პატარაძის ლოტბარობით. ზეიმი და საზოგადოებას ქართულად მიმართა სათვისტომოს თა—რე ოთარ პატარაძემ, რომელსაც მოჰყვა გამგეობის წევრის გია სარჯველადის ზომიერი და დასაბუთებული მოხსენება ფრანგულად. დამსწრე საზოგადოების ხშირი და მხურვალე ტაში მოწმობდა ორატორების გამარჯვებას. ყოფილი თა—რე თამაზ ნასკადაშვილი მიესალმა სტუმრებს და რიგ-რიგით ტრიბუნაზე მიიწვია. ხალხი განსაკუთრებული აღფრთოვანებით შეხვდა ავღანეთის გმირულად მებრძოლ ეროვნული წინააღმდეგობის წარმომადგენელს საფრანგეთში.

პოლიტიკურ განყოფილებას მოჰყვა ქართული ხალხური ფოლკლორის ზეიმი. „მერანის“ თვითმოქმედ გუნდს, ოთარ პატარაძის ლოტბარობით, მისი სიმღერების არე კიდევ გაუფართოებია და დაუხვეწია: „არალო“, ხევსურული „ქარბუქი“, „დაუკარ ჩემო ფანდურო“, თბილისური რომანსები, „სამი ძმანი გურულები“, „სალამი ჩიტუნებო“, „ნიმერული მრავალჯამიერი“ თუ საცეკვაო სასიამოვნოდ უღერენ. გუნდის წევრები ჩვენთვის კარგად ცნობილნი არიან, მაგრამ დავასახელოთ მათთვის, ვინც პარიზიდან შორს არიან: დები თინა და დარეჯან ბერეკაშვილის ასულები, პირველი გიორგი კერესელიძის მეუღლე, მეორე, — ოთარ ზურაბიშვილისა, ცხოვრებაშიაც ისინი უნაკლონი არიან ფიზიკურად, მაგრამ სცენაზე, ქართულ კაბებში ისინი ჭეშმარიტად ანსახიერებენ ქართველი მანდილოსნის ოდესღაც განთქმულ სილამაზეს, თინამ დიდი მოწონება დაიმსახურა სიმღერა „საქართველოს“ სანიმუშო შესრულებით. ვაჟებიდან სამართლიანი მოწონება დაიმსახურეს: ორმა ოთარმა (პატარაძე და ზურაბიშვილი), კონსტანტენ კინსკი-ამილახვარმა და მერაბ ოდიშელიძემ. მოხდენილად იცეკვა „ქართული“ მიხეილ გოგიტიძემ, ახლად დამწყებ, მაგრამ უკვე იმედის მომცემ პარტნიორ ნათელა დავრიშაშვილთან ერთად.

ცეკვები წარმოგვიდგინეს ახალგაზრდობის სრულიად ახალმა წარმომადგენლებმა: ნათელა ყფიანმა, ელისო ჭავჭავაძემ, ან კუანსონ-ლალიძემ, მარტინ მონესტიე ხომერიკმა, ნათელა დავრიშაშვილმა; ვაჟებმა: ფილიპ ზურაბიშვილმა, თამაზ ყფიანმა, ტარიელ ლურდენ-ფაღავამ, ძმებმა: სტეფანე და გიომ თაყაიშვილებმა; კრისტოფ დეკოტინიე-ლალიძემ და ემანუელ დე ბურბულონ - პაპუაშვილმა — ჭეშმარიტად ქართული ლაზათით და

ტემპერამენტით. ცეკვების რეპერტუარი სრული არ იყო. რამ თუ დროის იმ მცირე მონაკვეთს გავითვალისწინებთ, მლის განმავლობაში ის მომზადდა, მაშინ მათი შესრულება დიდ წარმატებად უნდა ჩავთვალოთ. შემსრულებელ ახალგაზრდებთან ერთად, ეს წარმატება უდავოდ, მასწავლებლისა და დამდგმელის, შოთა აბაშიძის დამსახურებაცაა, და ეს აკი იქვე დაუფასეს მადლიერმა შევირდებმა, როცა მას სპექტაკლის დამთავრების შემდეგ, სიმბოლიური საჩუქარი მიართვეს სცენაზე. მისასალმებელია, რომ ეს ქართული ხალხური ცეკვების ჭეშმარიტი ხელოვანი, წლების განმავლობაში რომ შემომწყალი იყო, ისევ დაუბრუნდა ჩვენი სათვისტომოს ახალგაზრდების აღზრდის საქმეს.

საღამოს წარმატებაში დიდი წვლილი შეიტანეს: ფანდურზე-ოთარ პატარიძემ, პიანინოზე- ნიკო ჭავჭავაძემ, დოლზე-სანდრიკ დავრიშაშვილმა და უჟლიან როლან-პიეგ-ბერიძემ, და ბოლოს უნდა აღინიშნოს „ირაკლი და მისი ორკესტრი“-ის (ირაკლი დავრიშაშვილი) მაღალი ოსტატობა ჯაზური და კლასიკური მუსიკის, რომლის რითმებზეც საზოგადოებამ, განსაკუთრებით ახალგაზრდობამ, დილამდე იცეკვა და დრო ატარა.

ე თ ე რ ი

** ** * * * * *

ს ა მ შ ო ბ ლ ო ს ქ რ ო ნ ი კ ა

- 29 მარტს მიიცვალა ბატონი აკაკი შანიძე. „გუშავის“ წინა ნომერში ჩვენც მივესალმეთ ამ დიდად დვაწლმოსილ მეცნიერს და ვუსურვეთ კიდევ მრავალი წლის აქტიური შემოქმედებითი სიცოცხლე. სამწუხაროდ არ გამართლდა! მან ამ დღემდე თითქოს იმისთვის იცოცხლა, რომ თავისი თვალით ეხილა მისი დათესილი მოსავლის რთველი და სულ მალე საუკუნოდ მიეძინებია. ქართული ენა არ დაივიწყებს მის დიდ მსახურს და მუდამ მაღლობით მოიხსენიებს მადლიერი შთამომავლობა. ნეტარება მის უკვდავ სულს!

- მარტში ოპერის ცნობილ მომღერალ ზურაბ სოტკილაკას ორმოცდაათი წლისთავი მიულოცეს. ჩვენ მას ვუსურვებდით, რომ მისი ვოკალური ნიჭი სამშობლოს მსახურებდეს და არა რუსეთს.

– არაჩვეულებრივად ცუდი ტაროსი კვლავ ონავრთბდასაქა
 რთველოს მთიან რაიონებში თითქმის მთელი გაზაფხულის გან-
 მავლობაშიც. თოვლის ზვავები და მეწყერები ისევ უტევდენ
 მაღალი მთის სოფლებს. აპრილის ბოლოსა და მაისის დამდეგს,
 როგორც კი დათბა, აბობოქრდნ მდინარეები და წალექეს გა-
 რემო ნაპირები. ოთხსა და ხუთ მაისს განსაკუთრებით იტყ-
 ბინებოდნ მდინარე არაგვის კატასტროფულ აღიდებას: „არა-
 გვი მკვეთრად მიუახლოვდა საქართველოს სამხედრო გზას, კა-
 ტასტროფულ მდგომარეობაშია „ჩაბარუნის“ ხიდი, რომლის
 ბურჯებს არაგვმა ძირი გამოუთხარა. საფრთხე ემუქრება სო-
 ფელ ოშპიტალს. ფასანაურიდან მღეთის მიმართულებით წყალ-
 მა წაიღო მაღალი ძაბვის ელექტრო-გადამცემი და სატელეფონ-
 ნო კავშირგაბმულობის ანძები. მესამე დღეა შეწყდა ამ უზა-
 ნზე დენის მიწოდება“ და სხვა.

როგორც პრესის კითხვიდან ირკვევა, პარტხელმძღვანელობა
 ისევ და ისევ პროპაგანდით აპურებს და უშუშებს წყლულს
 სტიქიის მსხვერპლთ. კიდევ უარესი, სარგებლობს შემთხვევით,
 რომ მაღალი სვანეთის დანგრეული სოფლები გააუკაცრიელოს,
 იქაური გადარჩენილი სვანები კი გაჰვანტა სამხრეთ-აღმოსავ-
 ლეთ საქართველოს ქალაქებსა და სოფლებში.

ჩვენი მოწოდება, რომ ბუნების მსხვერპლ თანამემამულე-
 ებს დაეხმარებოდით, სათვისტომოს გამგეობამ არ გაიზიარა.
 მათი უარის მიზეზი საყურადღებოა: ჩვენი შეკრებილი თანხა
 საბჭოთა სახელმწიფო ბანკში შევა, ჩვენს დაბეჩავებულ ხალ-
 ხს არც მოახმარენ და არც არაფერს ეტყვიანო, მაგრამ მე
 მაინც მგონია, რომ თუ მოხერხებული პირები გამოჩნდებოდნ,
 შეუძლებელი არ იქნებოდა დაზარალებულებისაკენ პირდაპირი
 გზის გამონახვა. ქართული ანდაზა ხომ ამბობს: „თუ გული
 გულობს, ქადა ორივე ხელით იკმებაო“.

– შეიქმნა ილია ჭავჭავაძის დაბადების 150 წლისთავისადმი
 მიძღვნილი საკავშირო იუბილეს მომწყობი კომისია. იუბილე
 ჩატარდება ნოემბერს მოსკოვში ოპერისა და ბალეტის თეატრში.

– წელს ათი შვილის დედები არიან: ხატიჯე ღუმბაძე და
 ნანი შაინიძე, ორივე ხულოს რაიონიდან (აჭარა). ვაშა აჭარე-
 ლო დედებო! იქნებ თქვენ მაინც შეავსოთ ჩვენი ხალხის და-
 ნაკლისი.

– მაისის მეორე ნახევარში ქალაქ ბელფასტსა და ლონდონში დიდი წარმატებით მიმდინარეობდა სუხიშვილის ქართული ხალხური ცეკვების ანსამბლის გასტროლები. აწ განსვენებული ილიკო სუხიშვილის მსოფლიოში სახელგანთქმულ კოლექტივს კვლავ ხელმძღვანელობს მისი ქვრივი, სსრკ სახალხო არტისტი, ქალბატონი ნინო რამიშვილი და მისი ვაჟი, საქ. სსრ სახალხო არტისტი, თენგიზ სუხიშვილი.

„მონანიება“ კანის ფესტივალზე

ჩვენმა მკითხველებმა, ეჭვი არაა, რომ ბევრი რამ იცინა თენგიზ აბულაძის ფილმ „მონანიების“ შესახებ. ეს ფილმი ამ წლის დასაწყისში გამოუშვეს მოსკოვის მრავალ კინო-თეატრებში, სადაც მან მაყურებელთა დიდი ინტერესი გამოიწვია და, რაც მთავარია, ცენტრალური საინფორმაციო-საპროპაგანდო საშუალებების ერთობლივი მოწონება დაიმსახურა, რაც თავისთავად მოწმობს, რომ ფილმი გორბაჩოვის მფარველობით სარგებლობს და მის პოლიტიკას უწყობს ხელს. მოსკოვში აკრედიტებული კორესპონდენტების მიერ „მონანიების“ წარმატების ამბავი სწრაფად მოედო მთელს მსოფლიოს.

საბჭოთა პრესა უკვე დიდი ხნის წინად წერდა, რომ „მონანიება“ კონკურსში მონაწილეობას მიიღებდა კანის მსოფლიო კინო-ფესტივალში. ჩვენც ამ მოვლენას ინტერესით მოველოდით. ჩვენი მოლოდინი სასიამოვნოდ გამართლდა. წლებანდელი კანის საერთაშორისო ფესტივალის კონკურსში სამი ქართული კინო-ფილმი მონაწილეობდა და მათგან ორმა პრიზი დაიმსახურა: თენგიზ აბულაძის „მონანიებამ“ – „ჟიურის სპეციალური პრიზი“ და ნანა ჯორჯაძის სატირული კომედიის ფილმმა: „რობინზონადა ანუ ჩემი ინგლისელი პაპამ“ – ოქროს კამერა. კანის ფესტივალის ამ ლაურეატებთან ერთად მთელმა ქართულმა კინოხელოვნებამ უნდა იამაყოს. კინოს სპეციალისტების უმრავლესობის აზრით საბჭოთა ქართული კინო ტექნიკურად ჩამორჩება, მაგრამ ბრწყინავს ტალანტებით. იგივენი ირწმუნებიან: „მონანიებამ“ პრიზი მიიღო იმის გამო, რომ ის გაბედული სიტყვაა სტალინის სისხლიანი დიქტატურის დასაგმობადო. გაბედული სიტყვა ის შეიძლება იყოს საქართველო-

ში და სხვაგანაც საბჭოთა კავშირში, სადაც სტალინ-ბერეჟნიცის აღვირახსნილი ტირანიის საზიზღარ ბოროტებათა კენსურდენკის ბლები ჯერ კიდევ განაგებენ ხელისუფლების მნიშვნელოვან დასაყრდენ ბერკეტებს, მაგრამ ის არც პირველი და არც ყველაზე გაბედული არაკომუნისტური მსოფლიოსათვის. კერძოდ კინო-ხელოვნებაში მას არ ეკუთვნის პირველობა მის შემდეგ, რაც სამოცდაათიან წლებში ბერძენმა კინო-ხელოვანმა კოსტა გრავამ დადგა და მსოფლიოს აჩვენა, არტურ ლონდონის იგივე სახელწოდების ისტორიული მოთხრობის მიხედვით გაკეთებული ფილმი „მონანიება“ (AVEU), რომელშიც მთავარ როლს ასრულებს ფრანგი მსახიობი ივ მონტანი, წლებადელი კანის მსოფლიო ფესტივალის თავმჯდომარე. მან ყველა სხვაზე უკეთესად უწიეს, თუ ვინაა პირველი და ვინ გაბედული. ჩვენი ჭკუით კი, 30 წლის შემდეგ, რაც საბჭოთა მთავრობამ სტალინის მუმიანა წითელი მოედნის მავზოლეუმიდან გამოაძევა, მისი ბოროტებათა მხილება, და ისიც გადაკრულად, იგავებით და პარაბოლებით, გაბედულ მხილებას არ წარმოადგენს. რაც შეეხება ფილმის მხატვრულ მხარეს, ჩვენ ვერაფერს ვიტყვით, რადგანაც ის ჯერ არ გვინახავს.

ამ წლის კანის კინო-ფესტივალის შედეგების უამრავ კორესპონდენციიდან ქვემოთ ჩვენს მკითხველებს ვთავაზობთ ალიქს დე სენ-ანდრესა და ვერონიკ გრუსეს რეპორტაჟს, რომელიც გამოქვეყნდა ყველგვირეულ ფრანგულ ჟურნალ „ლიტერატურულ ფიგაროს“ ამ წლის 23 მაისის ნომერში და რომლის სათაურია: „Cannes 87, c'etait „Sous le soleil de Gorbatchev“ (კანი 87, ეს იყო „გორბაჩოვის მზის ქვეშ“.) წინწყლებში მოთავსებული წინადადების აზრის გაგება არ გაგვიჭირდება, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ფესტივალის პირველი პრიზი „ოქროს პალმა“ წილად ხვდა ფრანგ რეალიზატორ პილას ფილმ „სატანის მზის ქვეშ“-ს, რამაც საყოველთაო უკმაყოფილება გამოიწვია. მოგვყავს წერილის მხოლოდ ის ნაწილი, რომელიც „მონანიებასა“ და ქართულ კინოს ეხება.

„...ნორმალურია, იტყვიან თქვენ, გამოუშვეს რუსები, რუსები კი, ეს კარგადაა ცნობილი, სულის სპეციალისტები არიან. (კანის ფესტივალზე სწორედ სულს ეძებდენ ფილმში. გ.)

„რუსები, განსაკუთრებით. ისინი, რომელთაც იშვიათად შეუძლებდნენ უკანასკნელ ექვსი თვის განმავლობაში, ყველა ფესტივალზე არიან ახლა წარმოდგენილი. ისინი ჯერ კიდევ განცვიფრებულნი არიან, რომ მათ ნებას აძლევენ მათი პირადი პასპორტების – მეფური ლურჯი ფერი ს.ს.რ.კ. ოქროს ასოებით დადაღული – ქონებისას და, რომელთაც ისინი არასოდეს თავიდან არ იშორებენ, თან დაატარებენ სმოკინგის ან პერანგის პატარა ჯიბეებში. ალბათ ამიტომაც, რომ არცერთი მათგანი არ გვინახავს საბანაო მაისურებში.

მაგრამ ისინი რუსები არ არიან, ვისაც კანი ქვეშ გაეგო. კანი ქვეშ გაეგო ქართველებს, ძალიან თავისებურ საბჭოელებს, მათი „ძე“ გვარებით, მათი გრძელი მეტრაჟებით, რომელთა ფირები მუდამ წყდება, და მათი ენით, რომელიც არცერთ სხვას არ ჰგავს. სულ სამი ქართველი სამი სექციის ოფიციალურ შეჯიბრებაში.

უნდა კარგად გავვიგოთ: ქართველები ძალიან საინტერესო კინოს აკეთებენ, მათი თავისუფლების მიხედვით, მაგრამ მათ კინოს, რომელიც ბაწრის ნაწვეტებისგან შედგება, არავითარი შესაძლებლობა არ გააჩნია ფართო პუბლიკასთან შეხვედრისა და არც ფესტივალების გარეშე ნახვისა. სამაგიეროდ, ეს ისეთი კინოა, რომელსაც შეუძლია ყველა პრიზი მიიღოს ფესტივალზე. „მისი გამბედაობით“, ამბობენ საინფორმაციო საშუალებები, რომლებიც, ამგვარად, პროპაგანდას უწევენ გორბაჩოვის „ლიბერალიზმს“, თითქოს პროპაგანდის ამ მეფეს ამის შესახებ არ ეზრუნოს.

ერთსულოვნად, რაც გულის შემძვრელი იქნებოდა, სავალალო რომ არ იყოს, პრესამ ხაზი გაუსვა თენგიზ აბულაძის „მონანიების“ დიდ გაბედულებას (ეიურის სპეციალური პრიზი), რადგანაც ის ამხელს დიქტატურას. შეუდარებელი მახვილგონიერებით ფილმის მთავარ გმირში გამოიცივნეს სტალინი. თითქოს, ოცი წლის შემდეგ დესტალინიზაციისა, მისი მხილება წარმოადგენდეს დამქცევ-დამანგრეველს.

ამ ძველი პროვოკაციის ძიებაში, გვერდი აუარეს ნამდვილ პროვოკაციას ფილმისას, მოდერნულ, გონებამახვილურ პროვოკაციას. დაამთავრო ფილმი ს.ს.რ.კ.-ში შემდეგი ფრაზით: „რა მაქნისია ქუჩა, რომელსაც არცერთ ტაძარში არ მიყავ-

ხარ?“, აი ეს არის ნამდვილად თავხედური.

„მონანიები“ მთავარი როლის შემსრულებელი ავთანდილ მახარაძე და „რობინზონადას“ დამდგმელი რეჟისორი ნანა ჯორჯაძე, კანის ფესტივალის შედეგების გამოცხადების შემდეგ.

– „ამ წინადადებამ ყველაზე მეტი პრობლემა შემიქნა ხელისუფლებასთან, გვიხსნის ფილმის რეალიზატორი, მე ის მივალდებიე იმ განმარტებით, რომ ავუსხენი: ტაძარი ნიშნავდა სიმბოლიურად შემოქმედებას, სილამაზეს, ჭეშმარიტებას...– რელიგიური ფილმის გაკეთება გინდოდათ? – მე გავაკეთე ფილმი სიკეთეზე, სილამაზეზე, ჭეშმარიტებაზე, რის გარეშე სიცოცხლე შეუძლებელია...ეს არის, აგრეთვე, რელიგიური, პასუხობს ის და თან ყოველ სიტყვას წონის და, ჩანს, აგრეთვე, რომ თარჯიმანიც წონის... მთარგმნელი ირწმუნება, რომ მთავარი როლის შემსრულებელი მსახიობი ათეისტია. – კი, მაგრამ, თქვენ იცნობთ ბევრ ათეისტს, სამჯერ რომ პირჯვარს იწერდეს პალმარეს გამოცხადების წინ? – საქართველოში, გვიხსნის ნანა ჯორჯაძე (ოქროს კამერის ლაურეატი), აშკარად სხვებზე უფრო ემ-

მაკი, ჩვენი კულტურული დედაარსი განუშორებელი ანული წინააღმდეგობის გაგებისაგან.

„მონანიება“ იწყება უცნაური, შემაწუხებელი სცენით. ვიდაცა კაცი, განრისხებული ხელით გლეჯს შაქრის ეკლესიას, რომელსაც რაღაც ნაწილი აგვირგვინებს და გაშმაგებით ნთქავს მას. გაკვირვება დარბაზში. კანში. – „მოსკოვშიც, აზუსტებს აბულაძე. როცა ნამდვილ ტაძრებს ანგრევენ, როგორც ეს ჩვენში ქნეს, ისინი სტომაქზე გვეცემიან. ადამიანები სხვა აღარაა არიან, გარდა სტომაქებისა..“

რედაქციის თარგმანი

გ ლ ო ვ ი ს კ უ თ ხ ე

მწუხარებით ვაუწყებთ საზოგადოებას:

– ამ წლის 29 მარტს, 89 წლის ასაკში, გარდაიცვალა პრინცი აშილ მიურატი. პირველ აპრილიდან მისი ცხედარი განისვენებს საგვარეულო სამარხში.

– წელსვე 1 აპრილს, ქალაქ ესენში (გ.ფ.რ.), 85 წლის ასაკში, გარდაიცვალა რაფიელ ჯაში და დაკრძალეს 10 აპრილს.

– ა.წ. 15 აპრილს, ქალაქ იტცეპოვეში (გ.ფ.რ.), 84 წლის ასაკში, გარდაიცვალა დავით ვაშაძე და იქვე დასაფლავეს 22 აპრილს.

– ა.წ. 25 აპრილს, ქ. კლამარში (პარიზის გარეუბანი), ხანდაზმული გარდაიცვალა ქალ-ნი პოლიკო კლდიაშვილისა-მეტიე და დაიკრძალა სოფელ ლევილის სასაფლაოზე.

– ა.წ. 9 მაისს, სოფელ ფოლი-ში, 68 წლის ასაკში, უეცრად გარდაიცვალა ვასო (ვახტანგ) ბერიაშვილი და დასაფლავდა სოფ. ლევილის სასაფლაოზე, 15 მაისს.

– წელს 14 მაისს, ქ. ოქსერში (89001 საფრანგეთი), 80 წლის ასაკში, გარდაიცვალა ვანო თურქია.

და სამძიმარს ვუცხადებთ მათ უნუგეშო ქირისუფალთ.

დავით ვაშაძის ნეკროლოგური
ბიოგრაფიული

აპრილის თვეში ჩვენთვის განსაკუთრებით სამწუხარო ორი ცნობა მივიღეთ: დასავლეთ გერმანიაში ორი ღირსეული მამულიშვილის, რაფიელ ჯაშისა და დავით ვაშაძის გარდაცვალების შესახებ. ისინი განსხვავებული პოლიტიკური მიმართულებისანი იყვნენ, მაგრამ მათ აერთებდათ საბჭოთა სისტემის მორალის მძულვარება და, რაც მთავარია, უმწიკვლო და უანგარო მამულიშვილობა.

დავით ვაშაძეს პირადად არ ვიცნობდი, მაგრამ მიწერ-მოწერით ძალიან დაახლოებული ვიყავით ერთიმეორესთან. ის ჩვენი გამოცემის ერთგული თანამშრომელი იყო ბოლომდე, სანამ, ამ 2 წლის წინ, დამბლის დაცემამ ის აქტიურ ცხოვრებას არ მოწყვიტა.

დავითი დაიბადა კიათურაში 1903 წელს. მამა-ისაია მღვდელი ყოფილა კიათურის მახლობლად, დედა კი, ბარათაშვილის ასული, განათლებული და სათნო მეოჯახე ბრძანებულა. მშობლებს 8 წლის დავითი ქუთაისის გიმნაზიაში შეუტყვანიათ. რუსეთის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ გული აღარ დადგომია ქუთაისში და სასწავლებლად მშობლიურ ქალაქში დაბრუნებულა. სწავლასთან ერთად მას აქტიური პოლიტიკური მოღვაწეობა დაუწყო, ახალგაზრდა სოციალ-ფედერალისტი გამხდარა. მისი პოლიტიკური საქმიანობა განსაკუთრებით გაცხოველებულა საქართველოს რუსული ჯარებით გასაბჭოების შემდეგ. მას განსაკუთრებით თავი გამოუჩენია 26 მაისობის საპროტესტო მანიფესტაციებში, რის გამოც ის ჩეკამ და-

დავითი და მისი მეუღლე ანემარი. გადაღებული 1974. ***

აპატიმრა. ჭიათურიდან ჯერ ზესტაფონის ჩეკაში გადაიყვანეს, იქიდან კი თბილისის ჩეკაში. მის შემდეგ, რაც მეტეხიდან

60 პოლიტპატიმარი დასავლეთ ევროპაში გადმოსახლეს, დავითი მეტეხის ციხეში გადაიყვანეს. დატრიალდენ მშობლები, მეგობრები და რამდენიმე თვის პატიმრობის შემდეგ ციხიდან გაანთავისუფლეს დავითი, იმ პირობით, რომ საქართველოს დასტოვებდა. ციხიდან გამოსულს, პასპორტი მზად დაახვედრა გალაქტიონ ვაშაძემ. გერმანიის ვიზა კი, მის ძმა სიმონიკასთან ერთად, კონსტანტინე გამსახურდიამ მოუხერხა.

ჭიათურაში ჩასულს, მეგობრებმა დიდი გამოსამშვიდობებელი საღამო მოუწყვეს, რომელსაც ქალაქის ნაღები პატრიოტი საზოგადოება ესწრებოდა. აქვე იყვნენ ყველა შავი ქვის მრეწველები, რომლებმაც თავი დაუნანებლად დაიხვედრეს, რომ ევროპაში უმაღლესი ცოდნის მისაღებად მიმავალ ახალგაზრდებს დახმარებოდნენ. ქართული ნადიმი პატრიოტულ მანიფესტაციაში გადავიდა.

დავითმა გერმანიაში დაამთავრა სატექსტილო უმაღლესი სასწავლებელი. რის შემდეგ საცხოვრებლად საფრანგეთში გადმოვიდა. მისი ძმა-სვიმონი კი სამშობლოში დაბრუნდა. იქ ის თავიდან კარგად მიიღეს, მაგრამ მერე დააპატიმრეს და უგზო-უკვლოდ დაიკარგა. ცხადია: ჩუმად სადღაც დახვრიტეს.

მეორე მსოფლიო ომის დროს დ. ვაშაძე ისევ დაბრუნებულა გერმანიაში. იქ გაიცნო და შეიუღლა გერმანელი ქალი-ანნემარი ივენს, რის თაობაზეც ერთ-ერთ უკანასკნელ წერილში მწერდა: „გერმანიაში ისეთი ქალი შემახვედრა ბედმა, რომელსაც თვით სიზმარში ვერ ვინატრებდი“-ო. ომის შემდეგაც მუდამ გერმანიაში ცხოვრობდა... და იქ მოუსწრო სიკვდილმაც.

მე არ ვიცი, თუ დათიკოს ცოდვა აწვეს რამე სინდისზე, მაგრამ ის კი ვიცი, რომ მან სამშობლოს თავისუფლებისა და დიდების მოლოდინით იცოცხლა და ყველა კეთილშობილი მამულიშვილისაგან შენდობის ღირსია. საუკუნო იყოს ხსენება მისი!

რაფიელ ჯაშის გამოსათხოვარი

რ. ჯაში დაიბადა გურიის სოფელ ბასილეთში. მამამისი მღვდელი იყო, დედა, კულტურული მანდილოსანი, კი მეოჯახე. მშობლებმა შვილს ქართული ენისა და კულტურის სიყვარულის გა-

რდა, დიდი ადამიანური ზნეობაც ჩაუნერგეს. რაფიელის მსგავსე მოსწავლე ყოფილა. საშუალო სკოლის წარჩინების, დამთავრების შემდეგ, დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობას, სხვა ნიჭიერ ახალგაზრდებთან ერთად, ევროპაში გამოუგზავნია უმაღლესი ცოდნის მისაღებად.

რ. ჯაშმა წარმატებით დაამთავრა გერმანიაში სამთო-საინჟინერო უმაღლესი სასწავლებელი. ვინაიდან მან დაპყრობილ სამშობლოში დაბრუნება არ ისურვა, სამსახური დაიწყო ნავთის მომპოვებელ ფირმაში, სადაც კარგ მდგომარეობასა და მატერიალურ უზრუნველყოფას მიაღწია. ცოლად შეირთო გერმანელი ქალი, რომელმაც სამი ვაჟიშვილი შესძინა.

მე ის გავიცანი 1974 წელს, როცა ჩვენ თავისუფლების ტრიბუნის“ გამოცემა დავიწყეთ. თუმცა 70 წელს გადაცილებული იყო, მაინც ჭარმაგად გამოიყურებოდა, მომხიბლავი სახით, მწყობრი მაღალი ტანით და არისტოკრატიული თავის დაჰკერით, საერთო ყურადღებას იპყრობდა. ის ხშირად ჩამოდიოდა პარიზში. საფრანგეთში მას ერთი ვაჟიშვილი ჰყავდა. ყველთვის მესტუმრებოდა. პირველ ხანებში სტატიებს გზავნიდა რედაქციაში, ხოლო მატერიალურად ყველთვის ხელგაშლილად ეხმარებოდა მას. ბ. რაფიელი ერთგული თანამშრომელი და მოამაგე იყო აგრეთვე „კავკასიონის“ და ასევე, ვფიქრობ, ყველა სხვა ქართული გამოცემებისაც.

ღრმად მოხუცებული, ორ წელზე მეტია, რაც გარე სამყაროს და ჩვენც მოგვწყდა. მიუხედავად მოლოდინისა მისი სიკვდილის ამბავმა უაღრესად დაგვაშფოთბრა. მას სამი ვაჟი: უდო, მარიო, არნო და ოთხი შვილიშვილი დარჩა. ჩვენს თანაგრძნობას ვუტყუბადებთ მათ, მიცვალებულს კი საუკუნო ნეტარი გავსვენება.

პრინცი აშილ მიურატის ხსოვნა

აწ განსვენებულის, განთქმული ფრანგი გვარიშვილის, ძარღვებში ქართული სისხლიც სდიოდა, რადგანაც მისი ბებია სალომე დადიანი გახლდათ. კიდევ მეტი, რვა წლის ბავშვი ზუგდიდში ბებიათვის მიუგვრიათ და იქ დარჩენილა 1916 წლამდე. გასაკვირი არაა, რომ ის თავს ქართველადაც თვლიდა და მჭი-

დრო ურთიერთობა არ შეუწყვეტია არც ჩვენს სამშობლოში და არც მის ემიგრაციასთან. მე მას პირველად შევხვდი 1932 წელს. იქ—მა კოკემ წარმადგინა (ნიკო ნიკოლაძის ასულმა), ახალგაზრდა პრინცი ინდოეთიდან ახალი დაბრუნებული იყო და იქ ნადირობის დროს გადაღებული სურათების პროექტიაში მთხოვა დაეხმარებოდი. იგი უაღრესად თავმდაბალი, გულისხმიერი და კაცთმოყვარე არისტოკრატი იყო.

ა. მიურატი დიდი პატრიოტი იყო. ორივე მსოფლიო ომში მონაწილეობა მიიღო როგორც მოხალისემ. ავიაციის პილოტს მრავალი ჯილდო-ორდენები ჰქონდა, მათ შორის, 1961 წელს ის აჯანჯილი იქნა „საპატიო ლეგიონის“ ოფიცრის ღირსებაში. სამხედრო სამსახურიდან გადადგომის შემდეგ, ის იყო საპატიო პრეზიდენტი მერვე სამხედრო რეგიმენტის ყოფილ მეთაურთა საზოგადოების.

მიცვალეზულის წესის აგება შესრულდა ინვალიდის წმინდა ლუის ეკლესიაში, ზღვა პატივისმცემლებისა და მრავალრიცხოვან ოჯახისწევრების თან დასწრებით, მათ შორის მოსახსენებელია, საფ. იუსტიციის მინისტრი ალბენ შალანდონი, განსვენებულის სიძე. კუბოს საპატიო ყრაულში ედგა სხვადასხვა სამხედრო შენაერთების დროშები, მათ გვერდით უდგა ყოფილ ქართველ მებრძოლთა საზოგადოების ალამიც.

საუკუნო სასუფეველი მის უკვდავ სულს!

ვიქტორ ინაშვილი

შ ე მ ო წ ი რ უ ლ ე ბ ა თ ა ს ი ა

ვახტანგ საყვარელიძე	–	მამაჩემ ილიას, დაბადებიან 100 და დაღუპვიდან 50 წლისთავის შესრულების გამო, კეთილი ხსოვნისა	–	531	
ტატიანა ჭაჭიაშვილისა	–	მეუღლე ბაგრატიის ხსოვნისა	–	400	
ვალეკო ჩუბინიძე	–	200	იონა გუნია	–	200
ნიკო ბედელაძე	–	200	მართა სტურუა	–	50
ირენ ბაგრატიონი	–	100	დავიდ თორაძე	–	1000
ანტონ ალანია	–	200	გიორგი მორალიშვილი	–	265
მიხეილ თარაშვილი	–	600	ნიკო ურუშაძე	–	500
ირაკლი ოთხმეწური	–	158	შოთა ბერეჟიანი	–	100
მამა ილია მელია	–	300	შალვა ცინცაძე	–	220
ივლიტე გოგუაძე	–	100	შოთა გვასალია	–	200

მიშა გოგორიშვილი - 300 თათრახან ანთაძე
აკაკი ბარკალაია - 300 ვარლამ ანთელავა

ენი 200 ული
პი 2-406 019 2

ჯ ა მ ი

6.524

„გუშაგის“ უღრმესი მადლობა ყველას, ვინც მისთვის ნება-
ყოფლობით თავს იბეგრავს.

** ** *

გ რ ი გ ო ლ რ ო ბ ა ქ ი ძ ი ს რ ე ა ბ ი ლ ი ტ ა ც ი ა ?

„ხსოვნის დღე“-სთან დაკავშირებით (11 - 12 აპრილი) ათი აპ-
რილის „ლიტერატურული საქართველო“-ში გამოქვეყნებულია,
მწერალ თათრ ევატის ლიტერატურული არანუმანი, რომელშიც
რიგ-რიგად მოხმობილია მაქსიმ გორკის და გრიგოლ რობაქიძის
გამოხმაურებები, ლენინის გარდაცვალების თაობაზე. არის ეს
მაუწყებელი გ. რობაქიძის ოფიციალური რეაბილიტაციის? ეს
ახლო მომავალმა უნდა დაგვანახოს. გუშაგი

** ** *

წინა ნომერში შემჩნეული შეცდომის გასწორება:

75 გვ-ზე დაბეჭდილია: გარდაცვალა დავით ანდლულაძე, უნდა
იყოს: დავით ბაღრიძე.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

- .3 ჯვართსაგალობელ-სადიდებელი გივი შაორელი
- .4 ოცდაექვსი მაისობა გიორგი ტოგონიძე
- .6 საბჭ. რუსეთ-საქართველოს ხელშე- გულნარა ურატაძე
კრულების 67 წლისთავი რედაქტორი
- .9 გორბაჩოვი ლიბერატორი?
- .10 წინააღმდეგობის ინტერნაციონალის განცხადება
- .17 უღირსებო კაცი („მნათობი“) აკაკი ბაქრაძე
- .32 გულის ამრევი წუმპე პაპუნა ლუბაშვილი
- .39 გრიგოლ შარაშენიძის საქმე ირაკლი შარაშენიძე
- .42 საქ. მეც. აკადემია-I (დასასრული) თარგმანი ზ. ნარსიასი
- .54 ლექსები: გივი შაორელის, ნოშრევან გალაშვილის, ირაკლი
ოთხმეწურის, პერვესის.
- .57 საბჭ. იუმორის ორი ნიმუში (ფრანგულიდან გადმოქართ-ლი.)
- .61 ბავშვობისა და ყრმობის მოგონება მიხეილ თარაშვილი

0 2/20 15-0

GOUCHAGUI

PERIODIQUE EN LANGUE GEORGIENNE

Directeur : GEORGES TSERETELI

ADRESSE : 8, RUE DES MARCHAIS

75019 PARIS

EDITION HORS COMMERCE